

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yaverinin Sesinden

BİR BAŞKA ATATÜRK

Efe ERGİNER

Yaverinin Sesinden BİR BAŞKA ATATÜRK

Efe ERGİNER

İzmir, Ağustos 2019

3

**Yaverinin Sesinden
BİR BAŞKA ATATÜRK**

ISBN 978 – 605 – 69518 – 0 – 0

1. Basım: 2000 Adet İzmir, 2019

© 2019, Efe ERGİNER

Genel Yayın Yönetmeni : K. Emrah ERGİNER

Kapak Tasarımı : Pınar ŞERT

Sertifika No: 44580

**Medeci Den. Müh. Göz. Dan. San. ve Tic Ltd. Şti.
Dokuz Eylül Üniversitesi Tınaztepe Yerleşkesi Depark Alfa Binası
Bodrum Katı No:5, Buca – İzmir**

☎ (232) 454 0 632

www.medeci.com.tr / www.eferginer.com.tr

✉ info@medeci.com.tr

Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri

87 Sok. No. 4 / A Bornova

☎ (0.232) 343 64 54 ✉ metabasim@gmail.com

İzmir, Ağustos – 2019

**© Yasal Uyarı: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri
uyarınca kitapta geçen yazarından izin alınmadan kullanılamaz.**

*Bu kitabımı Cumhuriyet'e ışıktutan öğretmenlerden annem
Gölsüm Varlıol (Erginer)'e ithaf ediyorum.*
Efe ERGİNER

DEMEKİ YALNIZ DEĞİLMİŞİZ

Evet, değerli dostum **Efe Erginer**'in geçmişimize ışık tutacak bu çalışması elime geçtiğinde, daha ilk satırlarını okurken, kendi kendime **“Demek ki, yalnız değilmışiz...”** diye seslenmek gereksinimi içinde oldum.

Son yılların neredeyse en tartışmalı konusu haline getirilen **“Atatürk”** ve **“Atatürkçülük”** kimilerine göre bir istismar kimilerine göre de bir karşı tepki koymak, hatta bireysel ve siyasal çıkar konusu haline getirildi.

Kimi **“Atatürkçüyüm”** diyenler, işi öyle boyutlara taşıdılar ki **“Atatürkçü”** bir görüntü vereceğim derken, ya işin taassubuna kaçıp **“Gardrop Atatürkçülüğü”** sergilemeye kalkıştılar ya da çağın gerisinde kalan ve **Atatürk**’ün dahi dışladığı **“Statik, tutucu, din karşıtı, gelişmeden ve çağdaşıktan uzak”** bir tavır içine girerek, son günlerin gündemine giren **“toplumu bölme”** çabalarına adeta çanak tuttular...

Dolayısıyla, bugünün **“Atatürk ve Atatürkçülük Karşıtlılığı”**, **“Atatürk Düşmanlığı”** yapmaya güdümleyenlere adeta çanak tutar duruma girmiş oldular.

Ancak gerçek “Atatürkçüler”, tıpkı Efe Erginer gibi, gönülden sahiplenmiş oldukları bu ölküyü hiçbir taassuba ve gösterişe sapmadan her zaman için dile ve yazıya getirmeyi tercih ettiler.

Evet, gerçek “Atatürk Sevdalıları”, “Atatürkçülüğün gelişmeye ve çağdaşlaşmaya” dönük felsefesi ile yaşayanlar asla pes etmiş değillerdir.

Çünkü tıpkı Arıburnu’nda, Anafartalar’da ve özellikle Kurtuluş Savaşı’nda, bu toplumun gerçek sahipleri ve özellikle “Sessiz Coğunluğu” hep onlar olmuştur.

Hem de “Atatürk” gibi büyük bir önderi bağrından çıkararak...

Hanri Benazus

Düşünür-Yazar

Dost Hanri Benezus’a, kitabım hakkındaki bu güzel yazısı ve Atatürk resimleriyle yaptığı katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Efe Erginer

Önsöz

1987 yılında Atatürk'ün son yaveri (1932-1938) Cevdet Tolgay'la Atatürk anılarıyla ilgili yaptığımız söyleşiyi uzun yıllar sakladım. Manyetik ses kasetlerine tamamen amatörce kaydedilmiş iki saati aşan bu anıları, araştırmacı gazeteci Taha Akyol'un önerisiyle Ankara'ya... Türk Tarih Kurumu'na gönderdim. Amacım, bu belgelerden herkesin, özellikle de tarihçilerin ve Atatürk araştırmacılarının yararlanmasıydı. Gönderdiğim dosya, manyetik ses bantlarından CD'ye çekilen Cevdet Tolgay'ın sesi, bazı fotoğrafları ve yazılı metinden oluşuyordu. Belgeleri alan o yılların Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu beni telefonla arayarak memnuniyetini, teşekkürlerini bildirdi ve bu çok değerli belgeler üzerinde çalışacaklarını söyledi.

İki ay sonra Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu doğrudan yaverinin sesinden, Atatürk anlatımının arşivlerinde bulunmadığını, bu yüzden belgeyi Türk Tarih Kurumunun en değerli parçası olarak kabul ettiklerini tekrar teşekkürleriyle bildirdi.

Bir süre saklı kalan bu ses kaydı ve metin, istedim ki herkese ulaşsın. Böylece Türkiye'de ilk kez yaverinin sesinden Atatürk anıları bir belge olarak halkın ve araştırmacıların elinde olsun.

Ben bir tarihçi, bir Atatürk araştırmacısı değilim. Atatürk'ü görmüş nesilden sonra yetişmiş sade bir vatandaşım... Annemden dolayı Atatürk anılarıyla büyüdüm... Atatürk'ü ilk kez Cumhuriyet İlkokulu birinci sınıfında fotoğrafından gördüm... Çok gür kaşları vardı... Sonraki yıllarda o zamanın Atatürk terbiyesiyle büyüyen her öğrenci gibi bende onun Cumhuriyeti nasıl kurduklarını, mücadelelerini, savaşlarını... Kara tahtaya tebeşirle çizilmiş Türkiye haritasından öğrendim. Samsun'a nasıl bir güneş gibi doğduğunu... Kongrelerini... Kurtuluş savaşını... Kırmızı tebeşirle çizilen yol Atatürk'ün... Bizimkilerin... Kahraman Türk ordusunun takip ettiği yoldu... Mavi tebeşirle çizilen ise korkup kaçan işgalci Yunanlıların bozguna uğratıldıkları yol...

Atatürk'ü iki kez görmüş... Bir keresinde onun elini öpme şerefine erişmiş bir annenin oğlu olarak zaman içinde Atatürk anılarıyla çok kez karşılaştım... Onu okudum... Başkalarından da diledim... Onu anlamaya çalıştım... Gerçekten muhteşem bir kişilik... Olağanüstü bir insan. Atatürk çalışmalarında onun pek bilinmeyen üç özelliğini de yakaladım... Bunu sizlerle paylaşmak isterim... 1- Müthiş sabırlı bir insan... 2- Çok hissi ve yalnız... 3- Sadece ona ait bir evi olsun istemiş...

Yazdıklarımı Atatürk'ü görmüş kuşaktan sonra yetişen neslin bir bireyi olarak... Atatürk hakkındaki duygu ve düşüncelerimi en samimi hislerimle yazmaya çalıştım... Sürçü lisan ettiysem af ola...

İLÂHÎ ŞİİR

Engin denizlerde esen
Rüzgârlar kadar hürdük
Sonsuz ufka yürürken
Mavilere büründük
Deniz mavi, bulut mavi, kuş maviydi
Gök kuşağından geçip
Mavilerde eridik
Bir martı kanadında
İndik yeşil vadilere
Ağaçlar çiçek açmış
Bizler üzerinde böcektik
Nehirler dolusu aktık denizlere
Yakamozları serptik gecenin tepesine
Yıldızlar oluştu, ay oluştu
Gecenin nuru akıyordu üzerimize
Toplanıp bulut olduk semada
Rahmet diye yağıyorduk, çorak topraklara.

Efe ERGİNER

BAŞLARKEN

Bu kitabı yazarken, Atatürk ile ilgili alt yapıyı oluşturan Annemin Atatürk anılarıyla başlamanın Yaverinin Sesinden Atatürk anılarına daha bir derinlik kazandıracağına inandım... Cumhuriyete ışık tutan öğretmenlerden olan Annem 1938 Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü orta öğretim Fen Bilgisi öğretmeniydi... 33 yıllık öğretmenlik yaşamında ve daha sonraki yıllarında hep Atatürk'ü anlattı... Sorana sormayana... Herkese... O bir Atatürk misyoneri... Bir Atatürk neferiydi... İşi buydu... Bu işini kendi gönlünce üstlenmişti... Atatürk'ü iki kez görmesi... Hele hele onun mübarek elini öpmesi... Ona herkesin erişemeyeceği farklı bir statü kazandırmıştı... Yaşamı boyunca bununla gururlandı, bununla öğündü... Ömrünün son yıllarını İzmir liselerini dolaşp, Atatürk anılarını anlatmakla geçirdi. 2001 yılında, 87 yaşında aramızdan ayrılan annemin Mezar taşına bu yüzden 'Cumhuriyete Işık Tutan Öğretmenlerden' diye yazdırdım.

Ü. Gülsüm Varlıol (Erginer) yirminci yüz yılın ilk çeyreğinden... 1920'li yılların başında bakın bizlere nasıl sesleniyor;

**- “Ovalar ovalar, yeşil yeşil ovalar
Ovalar ovalar, uzun uzun ovalar....”**

Ankara'dan bindiğimiz, İzmir treninin vagonun penceresine burnumu dayamış bu sözleri çocuk sesimle uydurduğum melodisiyle söyleyip duruyordum ki... Annem bana yaşamı boyunca hiç değiştirmedığı Üsküp lehçesiyle seslendi. - “Mori Gülsüm, durmadan ne haykırıyorsın üle? Sus artık!” Demesiyle, sesimi kısıtım amma vagonun penceresinden gördüğüm yeşillik o kadar güzeldi ki, dayanamayıp biraz sonra daha kısık bir sesle kendiliğinden ağzımdan dökülen şarkımı söylemeye devam ettim.

“Ovalar ovalar, yeşil yeşil ovalar...”

Ovalar ovalar uzun uzun ovalar...”

Gördüğüm yeşillığe o kadar hasrettik ki. O güzelliğin karşısında duyduğum coşkuyu annemin uyarısına rağmen bastırmam mümkün değildi.

Kaç zamandır bu yorgun kara trenin, tahta vagonundayız bilmiyorum. Ankara Garı'nda İzmir trenine binerken yaşadığımız telaşı unutmam mümkün mü? Çok güzel bir düğüne geç kalmadan yetişmek için duyulan bir telaşı bu. Nihayet o güzelim İzmir trenine bindik. İnancılacak gibi değil. Ölüm korkularının, hiç bitmeyecek gibi gelen açlık ve yokluk günlerinin ardından siyah, gri dumanlarını Ankara Garı'nın tavanına savura savura, ofluya

pufluya hareket eden trenin vagonunda olmak ne büyük bir mutluluktu...

Ağabeyim İsmail Hakkı ve ben, trene biner binmez hemen vagonun penceresine yapıştık. Önümüzden akıp giden manzarayı büyük bir dikkatle seyrediyoruz... Ağaçlar, telgraf direkleri, küçük küçük evler, akıp gidiyordu önümüzden... Hava aydınlanıp sabah olduğunda ağabeyimden önce vagonun penceresine geldim. Yeşillik, yeşillik, yeşillik... Hiç görmediğim kadar yeşillik... Ovalar dolusu yeşillik. Ağaçlar, söğüt ağaçları, kavak ağaçları, ovanın yeşil denizinde yelken açmış gemiler gibiydi... Bense bıkmadan usanmadan kendi bestemi söylüyorum.

“Ovalar ovalar, yeşil yeşil ovalar...”

Biz Ankara'dayken çok kötü günler geçirdik. Benden sonra doğan kardeşlerim İdris ve Pakize o yokluk yıllarının ağırlığına dayanamayıp ölmüşler. Düşman Polatlı'ya geldiğinde Hacıbayram'dan edindiğimiz küçük bir at arabasıyla, evimizden telaşla Çankırı-Kastamonu istikametine doğru kaçtığımız günler çok korkunçtu. Babam yoktu. Annem Nasiye Hanım, ağabeyim İsmail Hakkı, ben ve arabamızı cefakârca çeken atımız... Karaoğlan vardı. Ben altı yaşındaydım, ağabeyim sekiz. Kaçıyorduk... Panik halinde kaçıyorduk... Artan kaygılarımız azalan ümitlerimizle...

Annem Nasiye ile babam Sabri ilk Balkan bozgunundan, Üsküp'ten İstanbul'a kaçmışlar. İstanbul işgal edilince de Bursa'ya gelmişler. Ben Gülsüm.. Ümmü Gülsüm.. Bursa'da narçiçeklerinin açtığı mevsimde doğmuşum. Ağabeyim İsmail Hakkı, Üsküp'te doğmuş. Enver Ağabeyim ve Fatma Ablam Üsküp'te çocukken ölmüşler. Dayım Zülfikar, askeri idadide Atatürk'ün okul arkadaşımıymış. Onu da Üsküp Kapalı Çarşıda, Sırp çeteler vurmuş... Çınar ağacının önünde... Sonra... Yunan işgaliyle Bursa'dan Ankara'ya kaçmışız. Ortalık toz duman, babam savaşın içinde kaybolmuş, onu göremiyoruz... Şimdi de bizi çeken Karaoğlan'la Kastamonu'ya doğru kaçıyoruz. Osmanlı'nın yok oluşu gibi bizler de yok olup gidiyor muyduk?

Üsküp'ten başlayan kaçış, küçük fasılalarla da olsa yıllar yılı hiç durmadan sürdü... Anadolu içlerine kadar... Şimdi bu kara trenin vagonuyla Ege'nin yeşil ovalarını seyrede seyrede yıllar sonra batıya doğru gidiyoruz. Geldiğimiz yerlere dönüyoruz. Ben o bitmeyen o coşkulu şarkımı söylemeyeyim de kimler söylesin.

“Ovalar ovalar, uzun uzun ovalar!”

Gazi Mustafa Kemal ve şanlı askerlerinin 9 Eylül'de İzmir'e girdiklerini duyunca, Ankara'da yaptığımız bayram çok büyük ve coşkulu oldu. Herkes gözyaşlarıyla birbirine sarılıyor, Ankara

Kalesi'nden zafer topları atılıyor, semaya kalkmış eller “Allah’ım şükürler olsun” nidalarıyla yüzleri sıvazlıyordu. Gittikçe yaklaşan seslerden bir marş duyuluyordu... Tüylerimizi ürperten, yüreğimizi coşturan, boğazımızda bir hıçkırık gibi düğümlenen bir marştı bu...

Güzel İzmir, Anadolu!

Kalbim senin için, yara dolu

Biz o yolu almak için uğruna

Atıldık canla başla

Bir gün sana varacağız

Gözümüz dolu yaşla!

Güzel İzmir’e trenden yorgun ama muzaffer bir eda ile indik. Hepimizin üzerine, Üsküp’ün, İstanbul’un, Bursa’nın, Ankara’nın tozu toprağına karışmış acıları sinmişti. O günleri unutmak pek kolay olmayacak. On iki sene süren bir kaçış nihayet bitmişti. Yeni bir Cumhuriyetin genç fidanları olarak bizler Buca’da Rumların boşalttığı bir eve yerleştirildik. Daha sonra babam da yanımıza geldi... Nihayet Kurtuluş Savaşı bitmiş, aile tekrar huzura bütünlüğüne kavuşmuştu.

Annem Nasiye Hanım, Üsküp’ün müftüler sülalesinden Hacı Hasan Bey’in kızı. Babam Sabri Bey ise yine Üsküp’ün tanınmış

ailelerinden Pura'lardandı. İkisinin de aileleri varlıklılıymış. Üsküp'te bıraktıkları dönümlerce arazinin, zenginliğin karşılığında, çekilen bunca çileden sonra, şimdi boş bir rum evi ve küçük bir bağımız olmuştu... Her şeye rağmen mutluyduk.

Babam bizleri yerleştirip birkaç hafta Buca'da oturduktan sonra Ankara'ya, Karaoğlan çarşısındaki büyük antika mağazamıza dönmüştü... Babam işlerini yavaş yavaş düzenleyip tasfiye edecek, sonra da İzmir'e dönecekti. Ama olmadı... Kalp krizi onu çok sevdiği antika mağazasında yakalamıştı... O Ankara'da kaldı... Babamı bir daha hiç göremedim.

Neydi o günler? Neydi onca hengâme... Onca kahr... Küçük kalbimin anlayamadığı çırpınışları neydi? Bugüne gelinceye kadar neler yaşamamıştık ki! Camlar kırılıyordu içimizde... Tuz buz olan, köşeli keskin camlar... Bozguna uğramış Yunan ordusunun aç ve sefil esirleri... Elimizden dökülen kuru ekmek parçalarını kapışan Yunan esirleri görmüştüm... Artık her şey geride kalmıştı. Yeni bir yaşam bizleri bekliyordu.

Buca'nın Çakabey ilkokulunu bitirdim... Bardacık incirleri, sultaniye üzümleriyle biraz daha serpilip büyümüştüm. Artık İzmir Kız Lisesi'ndeydim. Hiç unutmam 1931 yılının soğuk bir Şubat günüydü. Atatürk okulumuza gelecek ve sınıfları gezecek denildiğinde yüreğim ağzıma gelmişti. O ne büyük bir heyecandı Yarabbi! Atatürk, İzmir Kız Lisesi'nin sınıflarını gezecek ve

denetleyecekmiş. Hepimiz sınıflarımızdaydık. Zil çalmıyor ve teneffüse çıkamıyorduk. Biz Hendese (Geometri) dersindeydik. Tüm sınıf büyük bir sessizlik içinde, büyük misafirini, Türkiye'nin başöğretmenini bekliyordu. Hiç kımıldamadan sıralarımızda oturuyorduk. Heyecandan sanki nefesimiz yetmiyordu... Derin derin solumalarımız heyecanımız gibi geçmek bilmiyordu. Dışarıda duyduğumuz küçük gürültüler, tamam şimdi geliyorlar kanısıyla sınıfı dalgalandırıyor, dikkatlerimiz, gözlerimiz sınıfın kapısında odaklanıyor kapı açılmayınca da tekrar derin bir sessizliğe bürünüyorduk. Vakit geçmek bilmiyordu... Hendese Öğretmenimiz bir arkadaşımızı tahtaya kaldırıp bir dikdörtgen çizdirdi. Enini boyunu kilometre olarak kenarlarına yazdırdı. “Bu arazinin kenarlarına ağaç dikilecek...” dedi ki, sınıfın kapısı büyük bir gürültüyle açıldı.

Kapı açıldığında sınıfta bir deprem olmuş gibi sarsıldık. Ayağa nasıl kalktığımızı hatırlamıyorum. Açık kapının tam ortasında o vardı. Bir hayal gibi. Bu Gaziydi... Gazi Mustafa Kemal! Ona bakmaktan, yanındaki kalabalığın, okul müdürünün farkında değildik. Hayallerimizdeki o büyük, o muhteşem insan dimdik karşımızda, üstelik bir iki metre önümüzde bütün ihtişamıyla duruyordu. Bu hengâmeyle mürekkep hokkasından elime dökülen mürekkebi görmesem rüyada mıyım diye kendimi çimdikleyeceğim. Sınıfça O asil duruşu hayranlıkla seyrediyorduk ki yürüyerek

sınıfın ortasına kadar gelip, geometri öğretmenimizin önünde durdu ve ona elini uzatarak,

- **“Ben Mustafa Kemal.”** dedi.

İzmir Kız Lisesi Öğrencisi Gülsüm Varlıol (Erginer)

Hendese öğretmenimizin ruhunu teslim etmek üzere olduğunu anlayan Atatürk, öğretmenin adını öğrenmekten vazgeçerek bu kez,

- **“Dersiniz nedir?”** Diye sordu.

Öğretmenimiz,

- Hhheeeendessss, ...Hhheeeendessss!

- “Efendim!”

- He He... Heeendesse.

Atatürk’e yanındaki zevatin yardımıyla, kelime sufle edildi de dersin, Hendese (Geometri) olduğu anlaşıldı.

Tahtada bir arkadaşımız vardı. Atatürk dönüp sıraların arasına doğru bir iki adım attı. Sonra elini benim sırama, tam önüme koydu, arkası hafif bana dönük, elini yaslandı ve öylece kaldı. O dehanın eli şimdi benim gözümün önünde, sıramın üstündeydi. İlahi bir şeyi seyrederek gibi bu güzel eli seyreliyordum. Cildini, şeffaf derisini, derisinin altındaki, damarlarını, ince uzun elini ve o uzun zarif parmaklarını... Tırnaklarını hayranlıkla seyreliyordum. Muhteşem bir eseri seyrederek gibi kendimi kaptırmış, elinin cazibesinde dalıp gitmiştim ki Atatürk’ün, tahtadaki öğrenciyi...

- “Bu kadar büyük bir araziye tahtaya nasıl sığdırırsınız?”

Sözleriyle kendime geldim. Tahtadaki arkadaşım ve bizler alan hesabı yapıyorduk. Anımsadığım kadarıyla, eni şu kadar, boyu bu kadar kilometre olan bir arazinin kenarlarına üç metre arayla ağaç dikilecek, bunun için ne kadar ağaç gerekir? Gibi bir sualdti. Gazi, sınıfımıza girdiğinde, konu kendisine aktarılmıştı. (Tahtadaki arkadaşımız geçirdiği şoktan cevap verecek durumda değildi.) Atatürk’te bu suali Bedia’ya sordu. Bedia’da büyülenmiş gibi

kalakaldığından cevap veremedi. Bu kez soru sınıfa soruldu. Ben sorunun yanıtını biliyordum ama elim mürekkepli olduğundan havaya fazla kaldıramıyorum. Utanıyordum... Gelen zevatın içindeki kişilerden biri beni görüyor, halime hafif gülerek, eliyle *'kaldır kaldır...'* diye işaret ediyordu. Sonunda cesaretimi toplayıp elimi havaya kaldırdım. Fakat Atatürk'ün arkasında kaldığımdan beni göremiyorlardı. Nihayet Hanife söz alıp bir şeyler söyledi, arkasından Fitnat ve Dürnev konuştu. Atatürk beni bir türlü görmemişti. Ben hem mürekkepli elimi kaldırıyordum hem de içimden inşallah beni görmez diye dua ediyordum. Bu dayanılır bir heyecan değildi... Es kaza beni görüp kaldırsa, herhalde heyecandan sırama yığılıp kalırdım. Konu, arkadaşların, içindeki diğer öğretmenlerin ve son olarak Atatürk'ün de anlatımıyla işlenmiş olduğundan Gazi öğretmenimize doğru yürüyerek,

- **“Müsaadenizle efendim.”** Deyip, elini sıktı ve geldiği heyetle birlikte sınıfımızdan çıktılar...

Aradan ne kadar zaman geçti anımsayamıyorum... Uzun zamandır çalmayan zil hiç durmadan çalmaya başladı. Kovandan boşalan arılar gibi sınıflardan koridorlara boşaldık. Atatürk okulumuzdan gidiyordu. Binanın çıkış kapısına doğru yürüyüşünü görmüştüm. Tüm kuvvetimle arkadaşlarımı da biraz iterek ona doğru ilerlemeye çalıştım. Okulun merdivenli büyük kapısına geldiğimde onun merdivenlerin bitiminde durduğunu gördüm.

Ben de merdivenlerin üst sıralarında bir yerde yerimi aldım. Evet, o tarihi fotoğrafta ben de vardım.

Aradan yıllar geçti... Ben, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü son sınıf öğrencisiydim. Yatılı okuyordum. Orta öğrenim fen öğretmeni olacaktım. Yanılmıyorsam 1936/37'li yıllarda Ankara'da danslı, müzikli gençlik geceleri düzenleniyordu. Gazi'nin de katıldığını duyduğumuz bu gecelerin ününü, güzelliğini, hep duyuyorduk.

İzmir Kız Lisesi merdivenlerinde Atatürk. Ok işaretiyle belirtilen ben Gülsüm Varlıol (Erginer)... (Günümüz Namık Kemal Lisesi/İzmir)

Celal Bayar Bursalı olduğundan, Ankara’da bir Bursa gecesi düzenlemişler. Okullara ve resmî kurumlara sınırlı sayıda davetiye gönderilmişti. Bizim okula da beş adet davetiye gelmişti... Okul idaresi de bu beş kişiyi kura ile saptamaya karar vermiş, çekiliş yapılmıştı. O şanslı beş kişinin isimleri okunmaya başladı. Dördüncü sırada okunan isim Gülsüm Varlıol’dı. Bu benim adımdı, evet benim adım. Şansa bakın Atamızın da davetli olduğu müzikli, danslı geceye ben de gidecektim. Sevinçten havalarda uçuyordum. Gece, Ankara Halkevinde olacaktı. En iyi elbisemi, itina ile ütülerdim, ayakkabılarımı boyattım ve her şeyimi hazırlayıp o harika gecenin hayalleriyle beklemeye başladım.

Bir cumartesi akşamıydı. Okuldan beş arkadaş okula ait bir arabayla Bursa gecesinin yapılacağı yere geldik. Ellerimizde birer davetiye ve kokteyl için birer fiş vardı. Heyecanla içeriye girdik. Oldukça kalabalıktı. Ne yapalım ne edelim derken ortalarda güzel bir yerde sedir gibi büyük koltuklara oturduk. Etrafı seyretmeye başladık. Her taraf cıvıl cıvıl, herkes neşeli, herkes mutluydu. Atatürk’le müzikli, danslı, muhteşem bir gece geçirecektik. İlk olarak İzmir’de okuduğum Kız Lisesi’nde onu görmüştüm. Şimdi ikinci kez görecektim, benden mutlusu yoktu. Yanımdaki arkadaşlara, okuldakilere, onu gördüğümü ballandıra ballandıra kaç kez anlattığımı anımsamıyorum.

Saat gittikçe ilerliyor, fakat Atatürk bir türlü gelmiyordu. Cıvıltılı, neşeli toplulukta, gecikmenin verdiği hüznün hâkim olmaya başlamıştı. Azalan seslerin yerini müzik almaya başladı. Saat dokuzu geçiyordu herkes de suratlar asıldı. Belli ki Atamız bu hayal gecemize gelmeyecekti. Büfe açıldı, herkes oraya doluştu. Biz de bir müddet bekleyip büfeye gidip limonata ve pastamızı aldık, yerimize döndük. Müzik çalmaya devam ediyor, suratlar da biraz daha asılıyordu. Bu sıkıcı, ağır havayı kapıdan gelen birilerinin telaşı ve koşturması bozdu. Bizler de doğal olarak gürültünün olduğu tarafa doğru bakmaya başladık. Genç, esmer bir delikanlı heyecan ve telaş içinde bir sandalyeye, oradan da boş bir masanın üzerine çıkıp tüm gücüyle,

- Arkadaşlar! Arkadaşlar! deyip devam etti.

- Şimdi sizlere Atamıza çektiğimiz davet telgrafının cevabını okuyorum!

Salon bir anda büyük bir sessizliğe büründü. Esmer delikanlı da boyun damarları fırlamış, şakaklarından dökülen terlerle, heyecan içinde büyük salona bağırıyordu. Atamız cevabi telgrafında...

- Teşekkürümü huzurumla ifade edeceğim!

Der demez Atatürk kapıda belirdi. Onu ikinci kez, insanı iliklerine kadar etkileyen asil duruşuyla, o ihtişamıyla görüyordum. Sanki biraz kaşları daha gürleşmiş, bir parça da yaşlanmış olsa da o bir Atatürk'tü, o bir Aslandı.

Bizler bu ilahi tabloyu seyrederken ne olduğunu anlayamadan birtakım görevliler süratle yanımıza gelip bizlere kalkın, kalkın! diye telaşla bağırmaya başladılar. Bizler kalkar kalkmaz da süratle oturduğumuz koltukların üzerindeki kılıfları çıkarmaya başladılar. Meğer bizler farkında olmadan Atatürk'ün de oturacağı protokol yerine oturmuşuz. Atatürk gelmeyince bize ses çıkarmamışlar. Biz kalktık, hemen önümüze, harika döşemeli koltuklara Atatürk ve mahiyeti yerleşti.

Salondaki o büyük sessizlik, önce telaşlı bir heyecana, daha sonra da kendini harika bir coşkuya bırakmıştı. Herkesin yüzü gülüyordu. Beklediğimiz büyük misafir nihayet gelmişti. Hepimiz çok mutluyduk.

Gece Atatürk'ün güzelliği ile ilerliyordu. İçecekler içiliyor, danslar ediliyor, müzik coşkuyla çalıyordu. Atatürk bir ara ayağa kalktı ve salonda büyük bir sessizlik oldu. Gençliğe, bizlere hitap ediyordu. Tam hatırlayamasam da sanki şöyle demişti.

-Sizlere emanet ettiğim bu vatanın kurtuluşunda çok zor günler geçirdik. Kiminizin babaları, kiminizin dedeleriyle beraberce el ele vererek o zor günlere dayanıp tahammül ettik. Acıları, gözyaşlarını göğüsledik. Böylece bu günlere geldik. Bu günlere gelişimizde; babalarınızın, dedelerinizin amcalarınızın çok büyük hakları vardır. Bu vatani el birliği ile kurtardık. Ben ve arkadaşlarım Samsun'a çıktığımızda imkânlarımız kısıtlıydı. Zaman zaman arkadaşlarım ümitsizliğe kapılıyordu. Samsun'dan Anadolu içlerine doğru ilerlerken otomobilimiz arıza yaptı onarılamıyordu, arkadaşlarımın yüzünde yorgun ve ümitsiz bir ifade vardı. Sanki bir çıkmazın içindeydik. İşte o an hep beraber: Dağ başını duman almış Gümüş dere durmaz akar Güneş ufuktan şimdi doğar Yürüyelim arkadaşlar! diyerek sizin marşınızı, Gençlik Marşı'nı söyledik. Bir anda ümitlerimizi yeniden kazandık, azimle ve coşkuyla ilerledik. İşte, biz bu vatani böyle kurtardık. Onu sizler yaşatacak ve koruyacaksınız dedi ve ilave etti;

— Bundan sonra da memleketin gelişmesinde ve kalkınmasında benimle beraber olacak mısınız? Bana yardım edecek mi siziz?

Diye sorduğunda,

Salon inliyor, adeta temelinden sarsılıyordu. Hepimiz hep bir ağızdan, ciğerlerimiz patlarcasına bağırıyorduk.

- *Seninleyiz Atam! Beraberiz Paşam!*

Bu, ancak yaşanan, anlatılması zor bir andı. Hüngür hüngür ağlayanlar, kendini yerlere atanlar ve *Seninleyiz Atam! Beraberiz Paşam!* diye avaz avaz bağırırlar... Bu bağırımlar alev alev sarıyordu salonu. Hepimiz onunla beraber olmanın sıcaklığını hissediyorduk... Bir müddet sonra ortalık biraz sakinleşmişti ki Afganlı bir genç kendini öne atarak büyük bir coşkuyla,

-*Bana da bakın! Ben de varım! Ben de Türküm!* Diye bağırmaya başladı.

Afganlı gencin bu candan seslenişi Atatürk'ü çok duygulandırdı. Atatürk bunun üzerine Afgan ve Türk halklarının kardeş olduklarını, beraberliklerinin tarihin derinliklerine dayandığını belirten bir konuşmayla Afgan gencinin duygularına karşılık vererek, onu bir miktar taltif ve teselli etti.

Gece bütün ihtişamıyla sürüyordu. Orkestra çalıyor, danslar yapılıyor, gece kendi özel yörüngesinde akıp gidiyordu. Bizler, tüm gençler olarak Atamızın etrafında bir ay gibi toplanmıştık.

Atamız ortamızda bir yıldız gibi parlıyordu ve çok mesuttu. Atatürk bir ara zayıf, ince yapılı bir Harbiye öğrencisine hitaben,

-Git orkestraya alafranga alaturkaya uy! Diye komut ver dedi.

Bir anda salon derin bir sessizliğe büründü, orkestra sustu. Harbiyeli genç muntazam bir yürüyüşle orkestranın önüne gelip,

Alafranga Alaturkaya uy! diye bağırrsa da, Atatürk bu seslenişi yeterli bulmadı ki,

___Daha yüksek bir sesle komut ver. Türk gençliğinin sesi buraları inletmeli, buraları cınlatmalı!

Mealın de konuşunca, bu kez Harbiyeli tüm gücüyle bağırarak:

— Orkestra! Alafranga, Alaturka'ya uy!

Deyince, orkestra ne çalacağını bilemedi. Bir iki enstrümandan bir iki anlamsız ses çıktı ve sustu. Harbiyeli tekrar tüm gücüyle bağırıldı.

— ***Alafranga! Alaturka'ya uy!***

Orkestra yine gay guy... Salondaki sessizlik daha da derinleşti. Harbiyeli gencin komutları birkaç kez daha devam etti, orkestra da ne çalacağını bilemedi.

Nasıl olduysa, kim akıl ettiyse bilmiyorum. Bir iki kişinin koşuşturmaları göründü, fısıltılar duyuldu orkestranın etrafın da... Ve birden orkestra büyük bir coşkuyla Harmandalı zeybeğini çalmaya başladı. Bu sıkıntılı anın böyle coşkuyla bitmesinin etkisiyle de tüm salon bu ezgiye alkışlarıyla tempo tutmaya başladı. Salon bir anda bayram havasına girmişti ki o ne? Gzlerimize inanamadık. Atatürk bütün heybetiyle piste çıkmış, tek başına mükemmel bir şekilde Zeybek oynuyordu. Bizler de tempomuzla ona iştirak ediyorduk. Müziğin ritmine çok güzel uyuyor arada bir omzunu yüce dağlara yaslar gibi geriye doğru eğiyor ve öylece duruyordu. O Anadolu'nun dağlarının, ovalarının üstünde esen bir yiğit Efe'ydi. O kanatlarını yurduna açmış bir kartaldı. Atatürk çok sevdiği Türk gençliğinin ortasında, yoruluncaya kadar, doya doya oynadı ve oturduğuunda salon alkıştan inliyordu. Daha sonra Tamburacı Osman pehlivan çıktı sahneye saziyla. O da zeybek ve kahramanlık havaları çalmaya başladı. Bu kez Atatürk'ün yanındakiler oynamaya başladı. Daha sonra Bursa kılıç kalkan ekibi gösterilerini sundu. Bu oyunlar uzun uzadıya sürüp gitti.

Atatürk çok mutluydu. Mutluluğu yüzünden okunuyordu. O mutlu olmasın da kim olsun? Canı gibi sevdiği Türk gençliğinin arasındaydı. Onlarla beraber aynı havayı soluyordu. Zaman da tüm zalimliği ile geçip gidiyordu. Sabah olmak üzereydi ve artık ayrılık zamanı gelmişti.

Atatürk ayağa, kalktı bastonuyla kapıya doğru dönüp bir iki adım attığını görmüştüm ki, tüm gücümle ona doğru hızla yürüdüm. O güzelim elini uzatmış bir iki kişi öpüyordu ki önümde duran arkadaşım Hanife'den sonra ben de kaparcasına o eli dudaklarıma götürüp öptüm. Benden sonra belki birkaç kişi daha öpmüştür... Sonra, Atatürk elini çekerek heyetin ortasında kapıdan kaybolup gitti.

Rüyada mıyım, uyanık mıyım bilmiyorum. Atatürk'le sabaha kadar bir gece geçirmiş ve ben en sonunda o güzel eli öpmüştüm. Salondan çıktığımızda doğu, güneşin ilk ışıklarını biraz biraz bize gösteriyordu, şafak söküyor, tan yeri ağarıyordu... Ankara derin bir uykudaydı. Bense bütün gücümle tüm dünyaya haykırmak istiyordum.

—Ben, Atatürk'ün elini öptüm!

Gülsüm Varlıol (Erginer) 10 Kasım Atatürk'ü Anma günlerinden... İzmir
Atatürk Lisesi bahçesinde Atatürk anılarını anlatıyor

10 Kasım 1938'de, Atatürk'ü ebedi yolculuğuna uğurladığımızda ben ilk öğretmenliğimi yaptığım Muğla Ortaokulu'ndaydım. O üzüntümü, o hıçkırıklarımı, o yalnızlık hissimi anlatmam mümkün değil. Yasımız günlerce, aylarca sürdü. Bir zaman geldi ki yas tutmanın zamanı değil ona layık olmanın zamanı diye düşünmeye başladık ve öyle de yaptık. Bizler Atatürk'ün ilk öğretmenleriydik. Otuz üç yıllık öğretmenliğim ve yaşamım boyunca daima ona layık olmaya çalıştım. Atatürk ilkeleri ve devrimleri bizlerin iliklerine kadar işlemiş kavramlardı. Yaşamımın son yıllarında bir Atatürk neferi gibi hiç üşenmeden ve bıkmadan İzmir liselerinde On Kasımlarda hep onu, onunla olan anılarımı anlattım.

Bunu,

-Atatürk'ün bana verdiği bir görev olarak düşündüm... Ölmeden önce oğluma ve yakınlarıma bir tek vasiyetim oldu. Ben ölünce sadece bu arzumu yerine getirin diye ricada bulundum. Mezar taşıma... “Cumhuriyete Işık Tutan Öğretmenlerden” Yazın, o bana yeter dedim.

Bir 10 Kasım günü... İzmir Kız Lisesi öğrencileriyle birlikte

CEVDET TOLGAY

Cevdet Tolgay'ı 1985 yılında tanıdım. Muntazaman arkaya taralı beyaz saçları, hafif tebessüm eder gibi bir duruşu vardı. Ona baktığınızda gözünüze ilk çarpan, çok iyi dikilmiş ve tam üzerine oturmuş bir ceket, jilet gibi ütülenmiş bir pantolon, pırıl pırıl boyalı ayakkabılarıydı. Gerçekten çok zarıftı. Bu zarafeti kıyafeti kadar konuşmasına da yansiyordu. Yumuşak ses tonuyla gayet net bir ifadeyle konuşurdu. Konuşması ve duruşu sizi ister istemez bir ciddiyete ve bir saygıya davet ediyordu. Gerçek bir sanat eseri nasıl insanı ilk bakışta etkilerse, Cevdet Tolgay'ın da gerçek bir Beyefendi oluşu ilk bakışta, ilk konuşmada sizi etkilerdi. Bu onun doğal haliydi. Birkaç cümle konuştuğundan sonra ciddi bir ortamda olduğunuzu hemen algılayabiliyordunuz. Türkçeyi çok iyi konuşuyordu.

İzmir'de Alsancak Gündoğdu Meydanı'nda Deniz Apartmanı'nın, 9 numaralı dairesinde oturuyordu. Birbirimize yakın oturduğumuzdan sık sık görüşürdük. İzmir, Kıbrıs Şehitleri Caddesindeki Diş kliniğimden akşamüzeri beraber çıkar, yavaş adımlarla, Sevinç Pastanesi'nin önünden döner, bakına bakına Deniz Apartmanı'ndaki dairesine giderdik. Mutfağın küçük balkonuna oturur, sıcak yaz günlerinin serin akşamüzerlerinde soğuk içeceklerimizi yudumlardık. Balkonunda bir miktar suyla yumuşatılmış bayat ekmeklerin bulunduğu geniş bir kap da bulunurdu, yaban güvercinlerine ikram olsun diye. Gurubu

seyreder, gecenin siyah tülü İzmir'in üzerine yavaş yavaş çökerken iznini ister evime dönerdim.

Cevdet Tolgay ve Efe Erginer, 1987 Alsancak- İzmir

Cevdet Tolgay, 1985 – 1986 – 1987 yıllarında, 10 Kasım Atatürk'ü anma günlerinde kendine özgü üslubuyla bizlere, Mustafa Kemal'i ve yaverliğini yaptığı o altı yılı anlatırdı. Seksen beş yaşının verdiği yorgunluk konuşmalarında bazen ciddi olarak hissedilirdi. Sararmış kâğıtlara el yazısıyla yazdığı özel anılarını okurken kâğıtların sırası karışır, konuşma kısa da olsa kâğıt tomarını sıraya sokmak için sık sık kesilirdi. Anlattıkları o kadar özeldi ki hepimiz onun sihrine kapılır çok büyük bir zevkle

anlattıklarını dinlerdik. Özel sohbetlerimizde bana hem bu anılarını hem de daha fazlasını anlatırdı.

Yıllar geçiyor ve Cevdet Tolgay “daha da” yaşlanıyordu. 1987 yılına gelmiştik. Kendilerine sordum.

_ Efendim bu anlattığınız Atatürk anılarını bir yerlere sesli kaydettiniz mi?

_ Hayır... Hatırlamıyorum. Ben bu konuşmalarımı birçok yerde yaptım, yapıyorum... Onlar kaydetmişlerse onu bilmem.

_ Efendim bu dünyada her şey fani, bir gün hepimiz göçeceğiz, Allah geçinden versin, size bir şey olursa bu kadar değerli anılar da zamanla unutulacak, belki de yok olup gidecek... Bunları bir ses bandına kaydetmemizi ister misiniz?

_ Nasıl olacak bu iş?

_ Bende portatif bir ses alma cihazı var, sizin uygun bulduğunuz bir zamanda, isterseniz sizin evde sizi yormadan yavaş yavaş bu anılarınızı kaydederiz.

_ Sana zahmet olmaz mı?

_ Hayır, Efendim ne zahmeti, bilakis çok mutlu olurum, şeref duyarım.

Bu çok değerli, çok özel anılarının ses bandına kayıt işi bu şekilde başlamış oldu. 26 Haziran 1987 günü elimde portatif teyp, Gündoğdu meydanı Deniz Apt. 9 numaralı dairesine gittim ve ilk kaydımızı gerçekleştirdik.

Cevdet Tolgay torunlarım dediği çocuklarım Elif ve Emrah
Erginer ile Deniz Apt. 9 No'lu daire

İkimizde bu işin acemisiydik. O yüzden çok heyecanlıydık. Ben hem röportaj tekniğinde hem de kayıt tekniğinde hatalar yapıyor... Cevdet Tolgay da lafa ne zaman gireceğini kestiremiyor, sık sık baştan almamız gerekiyordu. Zamanla ikimiz de yavaş yavaş alıştık ve daha az hata yapar olduk. Bu ses alma işi haftada bir iki gün olmak üzere dört beş hafta devam etti.

Cevdet Tolgay’a ses kaydı için üçüncü gidişimdi. Ben salonda otururken kendileri elinde bir bohçayla yatak odasından çıktı ve bana,

_ Bak sana neler göstereceğim dedi!

Bohçayı salondaki sehpanın üstüne koyup, tekrar yatak odasına girdi. Bu kez içinde albüm olan bir torbayla çıktı. Ben merakla yanına gittiğimde, önce büyükçe bir fotoğraf albümünü torbadan çıkarttı, sonra da torbanın dibinde kalan birçok fotoğrafı halının üzerine boşalttı. Fotoğrafların hepsi Atatürk fotoğraflarıydı. Birçoğunun içinde yaver olarak kendileri de bulunuyordu. Yalnız fotoğrafların içinde çok şık, şapkalı ve çok güzel bir hanımın fotoğrafı vardı, dikkatimi çekti sordum. Yüzündeki o sevimlilik bir anda kalktı, gözleri buğulandı, üzgün bir ifadeyle:

_ Karım... Ankara’dan İzmir’e gelirken kendi kullandığı otomobille geçirdiği bir trafik kazasında kaybettik... Benim sadece bir kızım var oda Fransa’nın güneyinde bir Akdeniz şehrinde yaşıyor, bir de erkek torunum var onu çok özliyorum. dedi. Bir süre dalgın dalgın boşluğa baktı ve devam etti.

_ Kızım Ankara’da şah zamanının İran sefiriyle anlaşp evlendi... Mutlu ama güney Fransa’da yaşıyorlar. Ara sıra geliyorlar torun seviyor hasret gideriyoruz. dedi.

Fotoğraflara bakmaya devam ediyorduk. Atatürk'ün şapkalı çok şık görünümde iki hanımla beraber ağaçlıklı bir yerde, hasır koltuklara oturarak çekildikleri bir pozu dikkatimi çekti, sordum.

_ *Amerikalı gazeteci hanımlar.* Diyerek devam etti.

_ *Şu genç ve güzel olanı Atatürk'e biraz yaklaşmak istiyordu, galiba... Sanki Atatürk de onu biraz beğeniyor muydu ne, ama şu yaşlı olanı da sanki onları kıskanıyor gibiydi dedi.*

Onlarca fotoğrafı büyük bir heyecanla ve hayranlıkla seyrettim. Cevdet Tolgay'ın bu çok özel nefis Atatürk ziyafeti devam ediyordu. Bu kez sehpadaki bohçayı açtı. Aman Allah'ım içinde Atatürk'ün isminin baş harflerinin nakışla işlendiği mendiller, çoraplar, iç çamaşırları vardı. Dilim tutuldu, çok heyecanlanmıştım... Onlara dokunuyor ve seyrediyordum. Benim bu hayranlık ve şaşkınlık içindeki halim, Cevdet Tolgay'ın o kadar hoşuna gitmişti ki beni yan gözle süzüyor bir taraftan da kıs kıs gülüyordu. Kendimi toparlamaya çalışırken bu kez de hınzır bir edayla elinde tuttuğu, hafif yıpranmış, saman kâğıtlı bir okul defterini bana gösteriyordu.

_ *Bu ne? Ne bu biliyor musun? Dedi...*

Ellerimi iki yana açıp nereden bileyim gibi bir işaret yaptım. Arkasından defterin sayfalarını çevirmeye başladı, rastgele bir yerinde durdu yüzüme bakarak samanlı kâğıda eski Türkçe yazılmış satırlar ve satırların sonunda birtakım rakamların bulunduğu sayfayı bana göstermeye başladı.

— Bu dedi Atatürk için harcadığım paraların kuruş kuruş tutulmuş listesi. Ben Atatürk'ün mutemediydim, onun maaşını ben çekiyor ve emirleri doğrultusunda o parayı harcıyordum. İşte bu defter bu harcamaların kaydedildiği defter... Kime kaç kuruş verildiyse hepsi burada tek tek yazılıdır.

Çok özel bir hazineye büyük bir şaşkınlık içinde bakıyordum. Defteri izniyle elime aldım sayfaları rastgele çevirdim baktım... Baktım... Eski Türkçe elle yazılmış kargacık burgacık yazılar ve karşılarında yine eski Türkçe birtakım rakamlar... Toplanmış rakamlar... Altıları çizilmiş rakamlar... Yazılar... Atatürk'ün tüm özel harcamalarının yazılı olduğu çok özel bir belge... Şaşkınlığım geçip biraz kendimi toparlayınca sordum.

— Peki, Atatürk hiç para taşımaz mıydı?

— Hiç taşımazdı, yanında hep ben olurdum, nereye ne emrederlerse ben verirdim sonra da bu deftere yazar, hesabı tutardım.

__ *Yani siz bir nevi Atatürk'ün cüzdanı gibiydiniz.*

_ *Öyle de denebilir.*

Önümde, Atamızın pırıl pırıl, yeni, markası işlenmiş çorapları, mendilleri, çamaşırları, onlarca çok özel fotoğrafları ve de bir şaheser gibi duran o defter. Ben onlara bakıyorum onlar bana... Aklımdan neler, neler geçiyordu...

Efendim bugün bana gerçekten çok büyük bir ziyafet çektiniz ne kadar teşekkür etsem azdır. Ne mutlu size ki bu kadar kıymetli belgelerin hatıraların sahibisiniz. Tekrar tekrar teşekkür ederim. Bugünü, bu ayrıcalıklı günümü hiç unutmayacağım. Şeyy... Efendim acaba bugünün anısına sizden, Atamızla ilgili herhangi bir şey istesem, küçük bir fotoğraf da olabilir... Bana verebilir misiniz?

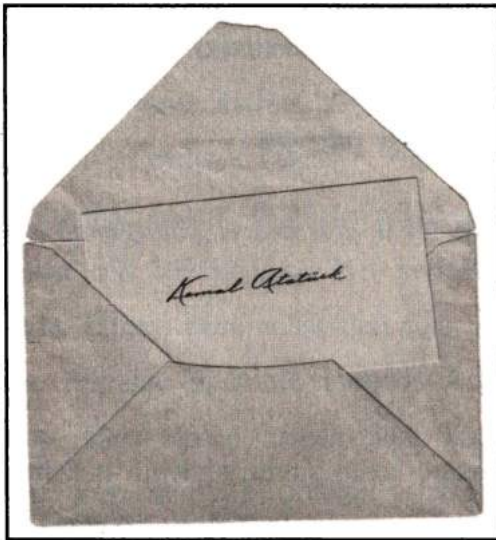
Cevdet Tolgay yüzüme hafif bir gülümsemeyle şöyle bir baktı ve hiçbir şey söylemeden aceleyle bohçayı ve fotoğrafları toplamaya başladı. Daha sonrada hepsini getirdiği gibi odasına götürdü. Ben salonda yalnızlığım, kocaman mahcubiyetimle ve kahredici pişmanlığım, kala kaldım.

Birkaç dakika sonra Cevdet Tolgay odadan çıktı. Hiçbir şey olmamış gibi güler yüzle bana doğru yürüyordu. Tam karşıma

geldiğinde son derece mutlu bir ifadeyle bana küçük sararmış bir zarf uzattı. Kafam o kadar karışık ki, bu jestini sağlıklı bir şekilde değerlendiremiyor, hayret dolu bakışlarla ona bakıyordum. Cevdet Tolgay her şeyin farkındaydı.

Al bunu... Bu senin dedi.

Ayağa kalktım zarfı aldım, yavaşça kapağını açtım, içindeki kartviziti çıkardım... Kartvizitin ortasında muntazam bir yazıyla “Kemal Atatürk” yazıyordu. Çok duygulanmıştım, hiçbir şey sormadan yanaklarından öptüm ve defalarca teşekkür ettim. Yıllar sonra bu kartvizit formundaki Kemal Atatürk yazısının, Atamızın imza örneğinin aslı olabileceğini öğrendim.

Bu kitabı yazarken düşündüm ki, bana verilen bu çok değerli armağanı bende okurlarımla paylaşayım, bu kitabı alan herkese ben de bir Atatürk imzası... Bir Atatürk kartviziti vereyim. Cevdet Tolgay'dan, o günden bir hatıra.

Bu söyleşide Cevdet Tolgay daha çok aklında net kalanları düşünce düşünce anlattı. Kendince çok önemli bulduklarını... “Atatürk’ün Bursa Nutku” gibi önceden hazırladığı metinlerden okudu. Söyleşide çok ilginç olaylar da oluyordu. Örneğin kendini kaptırmış bir Atatürk anısını anlatırken birden ağzından benim sakıncalı bulduğum bir kelime kaçıp ses bandına geçiveriyordu. Bunu düzeltmek uzun zaman alıyordu. Bu düzeltmeler zor olsa da bazen eğlenceli de oluyordu.

__ *Efendim şu kullandığınız kelime yerine bu kelimeyi söyleyin.*

__ *Öyle mi... Peki öyle yapalım.*

__ *Ben size söyleyin diye işaret yaptığımda siz bu kelimeyi söyleyeceksiniz.*

__ *Peki tamam.*

Teybin düğmesine basıp şimdi söyleyin o kelimeyi diye tüm gücümle uyarmama karşın Cevdet Tolgay gayet sakin,

_ Şimdi söyleyeceğim değil mi?

_ Efendim siz hiçbir şey konuşmadan ben söyleyin işaretini yapınca sadece o kelimeyi söyleyeceksiniz.

_ Şey diyeceğim.

_ Evet onu... Sadece o kelimeyi işaretimle söyleyeceksiniz.

_ Tamam... ..

Bu diyalog dakikalarca sürüp gidiyordu. İkimiz de sıkılmamıza karşın çok da eğleniyorduk. Yanlış düzelince basıyorduk kahkahayı. Cevdet Tolgay altı yıl Atamızın yaverliklerini yaptıktan sonra, aralarla on dört yıl İsmet İnönü'nün başyaverliklerini, altı ay kadar da Celal Bayar'ın başyaverliklerini yapmışlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda bir asker olarak aktif rol almış, devletimizin kurucusu, ilk Cumhurbaşkanı “Ulu Önderimizin” ardından, ikinci ve üçüncü Cumhurbaşkanı'nın da yaverliklerini, başyaverliklerini yapmış çok özel bir şahsiyetti Cevdet Tolgay. Anılar... Kim bilir seslendirilmeyen daha ne anılar... O gözler neleri gördü, o kulaklar neler duydu? Fakat çok ketumdular... Her kelimeyi temkinle ve tartarak söylüyordu. Esasen bana anlattıkları tüm anıları çok daha önceden seçilmiş, üzerinde çalışılmış anılardı. Asla bu sınırların dışına çıkmıyordu. Ben zaman zaman bazı küçük hınzırlıklar yapmıyor değildim. Fakat o asla bu soruları yanıtlamıyordu. Benim bu tip hınzır sorularına karşın o gayet sakin

_ Hatırlamıyorum... Hiç duymadım... Yoo, öyle bir şeyi hiç görmedim... diyordu.

Kim bilir belki de içinden; bu çocuk kendini ne sanıyor? Ah be yavrucuğum biz neler gördük, neler geçirdik. Sen daha birkaç fırın ekmek yesen de yine işin çok zor diyordur, belki de. Cevdet Tolgay'ın ileri yaşına karşın son derece kemikleşmiş bir yapısı vardı. İnsan onunla otururken, konuşurken bu seçkinliğini, özel biri olduğunu hissediyordu. Kolay mı Mustafa Kemal Atatürk gibi bir dehanın, çok özel bir devlet kurucusunun yaverliğine seçilebilmek ve onu yıllarca, 10 Kasım 1938'e kadar, başarıyla sürdürmek.

**Mustafa Kemal Atatürk'ün solunda (Papyonlu) yaveri Cevdet Tolgay
10-11 / Ekim 1937 Söke Manevraları.**

Cevdet Tolgay’la Atatürk anılarının ses alma işi nihayet bitti. Bunu mutfak balkonunda sıcak bir temmuz gününde soğuk içeceğimizi içerek kutladık. Kendileriyle görüşmelerimiz aralıklarla devam ediyor, zaman da hızla geçiyordu.

Cevdet Tolgay’ın İzmir de çok sade bir yaşamı vardı. Haftada üç gün bir yardımcı kadın geliyor, hem evin her türlü temizlik ihtiyacını karşılıyor, çamaşır yıkıyor hem de birkaç çeşit yemek yapıp dolabına koyuyordu. Bunun dışındaki işlerini Cevdet Tolgay kendisi yapıyordu. Oldukça sağlıklıydı. Evinde bulunduğum salonda sohbet ederken, bir ara yavaşça kalkıp kayboluyor, daha sonra mutfaktan gelen seslerden anlıyordum ki bana ikram hazırlamakla meşgul. Hemen yanına gidiyordum. Tahmin ettiğim gibi mutfak bankosuna birtakım tabaklar, birtakım bardaklar çıkarmış bana bir şeyler hazırlıyor. Soğuk içecekleri, kurabiyeleri birlikte hazırlıyor ellerimiz dolu salona dönüyorduk. Bir ara kızının, damadının ve torununun İstanbul’a kesin dönüş yaptıklarını Üsküdar’da boğazda bir köşk aldıklarını duymuştum... Dedğim gibi zaman süratle geçiyor...

Cevdet Tolgay da yaşamına yeni yılları ekliyordu. Bir gün müşterek dostumuz Profesör Ergun Bozkurt’la karşılaştım. Hoş sohbetten sonra,

_ *Epeydir görmüyorum Cevdet Tolgay'ı, siz görüyor musunuz?*
Efendim dedim... Ergun Bozkurt,

_ *Senin haberin yok galiba.*

_ *Neden?*

_ *O İstanbul'a gitti.*

_ *Nasıl olur ne zaman?*

_ *Biliyorsun yaşı oldukça ilerlemişti, herhalde öyle uygun görüldü.*

_ *Peki, İstanbul'a nereye gitti, kızının yanına mı? Diye sordum.*

_ *Hayır devlete ait üst düzey, oldukça konforlu bir bakım evine götürülmüş deyince,*

İçimde bir şeylerin koptuğunu hissettim. Hatalıydım... Onu daha sık aramalıydım... Yaşam bazen çok acımasız olabiliyor... Profesör dostumla ilk fırsatta sevdiğimiz bir arkadaşımızı da yanımıza alarak, hep beraber İstanbul'a... Cevdet Tolgay'ı görmeye gideceğimizi konuştuk. Bu benim için küçük de olsa bir teselli idi. Bizler bir araya gelip İstanbul'a gidinceye kadar, Cevdet Tolgay'ın ölüm haberi İzmir'e geldi. Pişmanlıklar... Üzüntüler... Solan çiçekler... Mani olunamayan bir damla yaştın gözden süzülüğü...

Mustafa Kemal Yurtiçi ziyaretlerinden birinde
sağda Kazım Dirik ve Yaveri Cevdet Tolgay'la

CEVDET TOLGAY İLE SÖYLEŞİ

9 Haziran 1987 İzmir. Alsancak Gündoğdu Meydanı Deniz Apartmanı 9 No'lu dairede, Cevdet Tolgay'ın evindeyiz... Atamızın son yaverlerinden Cevdet Tolgay bana özel olarak Atatürk anılarını anlatacak ben de onu manyetik bantlı ses kasetine kaydedeceğim. Çay içiyoruz ve ben soruyorum.

_ *Efendim bize biraz kendinizden bahseder misiniz? Önce sizi bir tanıyalım.*

_ *1902 İstanbul doğumluyum.*

_ *1987 de olduğumuza göre 85 yaşındasınız... Maşallah.*

– Öyle zağar... Ben daha az 84 gösteriyordum “Sandım” neyse... (Gülüşmeler...) İstanbul doğumluyum Birinci Dünya Harbi sıralarında, (Harp) devam ediyordu o zaman... Harbin devamında bizde yaş olarak adım adım yükseliyorduk. İttihat Terakki mektebi vardı ilk oraya başladık. İttihat Terakki’den sonra Alman mektebine gittim... Samatya Alman Mektebine. Orada bir buçuk sene kadar okudum. Oradan babam beni aldı, Koca Mustafa Paşa askeri mektebine verdi, bu şekilde Koca Mustafa Paşa Askeri mektebine girdim. Onu bitirdik Kuleliye terfi ettik. Kuleliyi bitirdik. Harbiye’ye terfi ettik ve harp başladı. Yani Birinci Dünya Harbi’nin sonu, Çanakkale Muharebeleri yapıldıktan sonra, “Çanakkale Muharebelerini hatırlarım” onun devamı olan Anadolu Muharebeleri... Herkes kaçıyor, kaçamayanları tıkıyorlar deliğe İstanbul işgal altında, biz Kuleli talebesiyiz. Mektepten çıkardılar bizi Kâğuthane’de çadır kurduk. Çadırda yatmaya başladık. Evlerimizden de pek ayrılmak istemiyoruz. Gündüz gidip gözüküüp “Anamıza, ailemize” tekrar gelip çadıra giriyoruz. Bizler kaçacağız çünkü onlar “Ailemiz” endişe etmesin istiyoruz, onlar da endişe içinde çünkü. Bizler Anadolu’ya kaçacağız.

– O zaman milli mücadele başladı...

-Milli mücadele başladı Anadolu yer yer işgal edildi. Bunu benden daha iyi tarihi malumat olarak bulabilirsiniz. Çünkü

bizde delikanlı çocuklardık, aklımızda ne kaldıysa onu söylüyoruz.

Cevdet Tolgay'dan, Anadolu'ya geçişini, Milli mücadeleye katılımını defaten dinledim. O bir destan, gerçekten olağanüstü bir cesaret ve kararlılık. Körpecik çocuklar askerlik mesleğini seçmişler, analar babalar diken üzerinde. Büyük bir idealin gerçekleşmesi için düğmeye basılmış, artık durmak geriye dönmek mümkün değil. Ya başarılacak ya da ölünecek. Bunu herkes biliyor ama konuşmuyor, kararlılıkla susuyor, yapması gereken ne ise onu yapıyor... O kadar.

İstanbul'dan Ankara'ya bir akın var. Buna büyük bir kaçış ve de büyük bir sevkiyat da diyebiliriz. Her şey vatanın kurtarılması için yapılıyor. Osmanlının önemli miktarda ki askeri malzemesi, depolardan kaçırılıp gemilerle İnebolu'ya, oradan da kağnılarla Ankara'ya gönderiliyor. O zamanlar bu yol en emin ve böyle kapsamlı bir sevkiyat için en uygun yol. Milli Mücadeleye katılmak isteyen herkes bir yolunu bulup Ankara'ya kaçıyor. Ankara mücadelenin merkezi, tüm güç, tüm enerji orada toplanıyor.

1920'de İstanbul'dan Ankara'ya kaçış, kaçış diyorum İngiliz, Fransız, İtalyan işgal kuvvetlerinin sıkı denetiminden kurtulmak o

kadar kolay değil. “Adamı yakaladılar mı tıkıyorlar deliğe.” O yıllarda İstanbul’dan Ankara’ya üç yoldan gidilebiliyor. Birincisi, Marmara denizini geçip Yalova, Bursa üzerinden Ankara. Bu yol uzun, çok tercih edilmiyor. İkinci kaçış yolu; doğrudan karadan, İzmit-Bolu üzerinden Ankara. Bu yol da eşkıya çok, eşkıyaya esir olma, yok olma riski büyük, yol çok kötü ve çileli. Çok mecbur kalınırsa kullanılan bir yol. Üçüncü ve en çok kullanılan yol, denizden İnebolu, oradan kara yoluyla Kastamonu üzerinden, Ankara. Bu yolda işgal kuvvetlerinin denetiminden kaçabilirsen en verimli ve en çok kullanılan yol. Özellikle ağır askeri malzemenin taşındığı bir güzergâh... Onun için bu yolda yolcuya her türlü yardımın yapıldığı askeri bir teşkilatlanma da var. I.M.P. gibi. (Askeri Polis Teşkilatı.)

O zamanlar İnebolu-Ankara kara yolu çok büyük bir arter... İstanbul yorgun da olsa hala bir kalp... Anadolu’nun kurtuluşu için hala atıyor... İnebolu-Ankara yolu bu kalbin aort damarı...

Atatürk’ün içinde bulunduğu Samsun’a gidecek olan Bandırma vapurunun İstanbul rıhtımdan ayrılmasıyla ok yaydan çıkıyor... Böylece Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması için harekât başlamış oluyor... Kökleri uzun yılları kapsayan bir düşüncenin, bir idealin ilk adımı böylece atılmış oluyor...

1789 Fransız ihtilalinin çevresine ve dünyaya dalga dalga yaydığı o bildik enerji; özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ideali bizde de Jön Türklerin enerjileriyle birleşiyor. Bu ivme Osmanlı'yı 23 Şubat 1876'da Birinci Meşrutiyet'in ilanı şeklinde etkiliyor... Osmanlı'da yıllardır süren batılılaşma hareketi bir anayasa yaparak ve bunu resmen ilan ederek ilk meyvesini vermiş oluyor. Önemli halk kitlelerin desteklediği genç Türklerin her türlü riski göze alarak saltanatın ve hilafetin gücüne karşın böyle bir batılılaşma hareketini gerçekleştirmeleri Cumhuriyet ideali için çok önemli bir başlangıç oluyor.

Birinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, zaman içinde saltanatın ve hilafetin ağırlığı perde perde tekrar idareye hâkim olmaya başlayınca ilk batılılaşma hareketinin ürünleri de madde madde gevşemeye, etkisini yitirmeye başlıyor. Fakat o grupta batılılaşma ideali o kadar güçlü ve o kadar bilinçlidir ki, bu idealin aydınlık insanlarında asla gevşemek, ümitsizliğe kapılıp davadan vazgeçmek düşünülemez... Bu, onlar için adeta kutsal bir dava... İnsanın özünden, ruhundan kaynaklanan vazgeçilemez bir istek...

Zamanla batılılaşma idelinden uzaklaşan Osmanlı idaresine karşın idealist aydın grubunun gücü ve etkisi İttihat ve Terakki olarak yeniden şekillenip canlanıyor. İttihat ve Terakki'nin Padişah üzerindeki baskısı bilindiği gibi İkinci Meşrutiyet'in

ilanıyla sonuçlanıyor... Böylece 23 Temmuz 1908’de İkinci Meşrutiyet ilan ediliyor. Bu hareket batılı devletler üzerinde olumlu bir etki yapsa da bir süre sonra her nedense yerini hasta adam imajına bırakıyor... Batı, Osmanlıya ölmesi gereken hasta adam gözüyle bakmaya başlıyor. Zaman ilerledikçe coğrafi, askeri ve siyasi güç kaybeden Osmanlı, Birinci Dünya Harbi’nin yenilgisiyle de tamamen iflas etmiş oluyor.

Geçmişteki iki özgürlük deneyiminin acı sonuçları idealist aydın gruba ciddi bir ders olmuştur. Artık, üçüncü kez batılılaşma hareketine kalkışıldığında bu grup, saltanata ve elinde tuttuğu hilafet gücüne karşın ancak halkın desteği ile kalıcı bir sonuca ulaşılabileceğini net olarak anlamış... Batılılaşmak, özgür ve uygar bir ulus olabilmek için önce saltanatın daha sonrada hilafetin kaldırılması gerektiğine kesinlikle inanılmış... Böylece tüm çalışmalar bu inanç etrafında yoğunlaşmıştır.

Bu idealist aydın grubun son lideri Gazi Mustafa Kemal’dir. Bu, o grup için tarihi bir şanstır. Yüz yılımızın büyük dehası o grubun başına geçmiştir.

Halkın egemenliğine dayanan Millî mücadelenin tüm idealist askerî ve sivil sorumluları... Özgür, eşit, kardeş ve laik olan yeni bir Devlet oluşturma fikri etrafında örgütlenmeye başlamışlar... Bu

davaya canlarını koymuş, askerî ve sivil aktörlerin hepsi her ne hikmetse 1919'un Ocak - Şubat aylarında İstanbul'da... Atatürk'ün Şişli Halaskar Gazi Caddesindeki evinde toplanmaya başlamışlardır... Amaçları; en küçük bir hata yapmadan her şeyi son bir kez daha gözden geçirmektir... Vatanın düşmandan kurtarılması sonra da yeni bir devlet kurulması için yapılacak harekâtın son rötuşları kanımca bu evdeki toplantılarda yapılmıştır.

Şişli'de ki evde buluşan idealist aydın grubun bel kemiğini oluşturan kahramanlar şunlardır: Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Paşa, Rauf Orbay, Ali İhsan Paşa, Nureddin Paşa, Kemaleddin Sami Paşa, Mersinli Cemal Paşa, Adnan Adıvar, Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref, Yunus Nadi, Halide Edip Adıvar, Hüseyin Ragıp, Akçoraoğlu, Ziya Gökalp ve Hamdullah Suphi'dir.

O tarihlerde Atatürk'ün Şişli'deki evi, bu idealistlerin harmanlandığı, beyin fırtınalarının estirildiği bir ev olmuştur. Burada Anadolu'da yapılacak mücadelenin ilk hayati konuşmaları Mustafa Kemal'in liderliğinde Ali Fuat Cebesoy'la başlar... Hemen sonra bu ikiliye Rauf Orbay... Daha sonra diğerleri katılır. 1919 Şubat'ının sonlarına gelindiğinde artık harekâtın son rötuşları da tamamlanmış, çalışılmalar bitmiş, görev dağılımları yapılmış ve harekâtın başlaması için düğmeye basılmıştır. Yüz yıllardır süren

bir mücadelenin, bir ülkünün... İstibdat'tan kurtulup batılılaşma ve çağdaş olma ülküsünün son evresine bu şekilde gidilmiştir.

İşgal altında, ordusu dağıtılmış, hazinesi boşalmış ve parçalanmış bir imparatorluktan yepyeni bir devlet doğacaktır. Bu yeni devlet özgür olacak, kendi kendisini idare edecek, batılı, laik bir anayasası olacak ve bu anayasa tüm ulusu eşit olarak kucaklayacaktır. Yani 1789 Fransa'sının halk ihtilaliyle getirdiği özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine uygun olacaktır. Bu idealin kurduğu yeni devletin genç nesli de "Fikri Hür, Vicdanı Hür, İrfanı Hür" olarak yetiştirilecektir...

Böyle bir devleti kurma hareketinin ilk adımını Anadolu'da atmak şarttır. Bu şekilde büyük idealin tek eksiği olan... Anadolu halkına dayanma fikri tamamlanmış olacaktır... Böylece geniş halk kitlelerinin desteği alınacak, geçmişteki başarısızlıklar ancak bu şekilde ortadan kalkmış olacaktır. Başarının kalıcı olması için bu destek elzemdir... Öyleyse bu hareketi sivil halka mal etmek, halk hareketi olarak başlatmak (Fransız İhtilali gibi) gerekir... Her şey Anadolu'da başlatılacak ve tamamen sivil olunacaktır. Bu idealist grup mutlaka halkın desteğini arkasına almak zorundadır... Mustafa Kemal, daha Halep'te iken 7. Ordu'da, beraber olduğu Ali Fuat Cebesoy'a, Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini ilan eden mütareke imzalandığında, şöyle dediğini tarih yazmıştır...

_Padişah artık kendi tahtını düşünecektir. Bundan sonra millet artık kendi haklarını kendisi savunacaktır. Bizim ve ordunun ona yardım etmemiz, yol göstermemiz lazımdır.

Mustafa Kemal'in ve Ali Fuat Cebesoy'un mütarekenin imzalandığı daha o ilk günde kararlaştırdıkları ortak söylem buydu; **“Ordu - Millet el ele”**.

O halde Atatürk mutlaka Anadolu'ya geçmeli... Harekât mutlaka oradan başlatılmalıdır... Bunun için gerekli atamalar, günün şartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilecek ve bundan kimse kuşkulananmayacaktır. Öyle de olur.

VI. Mehmet (Vahdettin) Atatürk'ü çok eskiden tanımaktadır. Onun Çanakkale'deki Anafartalar'daki askeri başarısını, siyasi zekâsını, hırslarını, gücünü ve de özel yaşamını çok iyi bilmektedir. Şehzadeligi döneminde yaptığı uzun Almanya gezisinde yaveri olan Mustafa Kemal'i daha yakinen tanıma fırsatı bulmuştur. Birçok kez baş başa siyasi askeri ve diğer konularda görüşmüş karşılıklı fikir teatisinde bulunmuşlardır.

Vahdettin, saltanatın ve vatanın kurtuluşu için en uygun kişinin Mustafa Kemal olduğu telkinlerine uymuş. Onu, İngilizlerin “İstihbaratlarına dayanan” kuşkularından uzak tutarak Ordu Müfettişi olarak Samsun'a atamış, çok güzel dileklerde bulunmuş,

ayrılırken de... - “Muvaffak ol.” diyerek yaveri Naci Paşa vasıtasıyla kapağında kendi isminin yazılı olduğu güzel bir saati de armağan etmiştir.

Vahdettin’e göre dikkat edilmesi gereken tek şey Mustafa Kemal’in Anadolu’daki etkinliklerinin çapı ve derinliğidir. Bu iyi denetlenip takip edilmelidir. Burada bir problem çıkmazsa Mustafa Kemal mutlaka vatani ve saltanatı kurtaracaktır.

Oysa Bandırma vapuruyla yılların büyük idealinin gerçekleşmesi için Samsun’a doğru giden Atatürk’ün kafasında kurtarılacak tek bir şey vardır, o da; sivil bir başkaldırıyla hem işgal güçlerinden, hem de saltanattan kurtulmaktır. **“Ordu–Millet el ele”** söylemiyle yepyeni bir devlet oluşturulacak, bu devlet Cumhuriyetle yönetilecek, özgür, çağdaş ve batıya dönük olacaktır. İşte Atatürk’ün Samsun’a giderken aklındaki düşünceler kanımca bunlardı.

Osmanlının içinden halkın iradesine dayan yeni bir devlet çıkarmak isteyen idealist grubun lideri Mustafa Kemal’in seçkin özelliklerini onu çok iyi tanıyan Falih Rıfkı Atay’ın ağzından dinleyelim. (Çankaya kitabından)

“O, hiç acele etmemiş, hiçbir fırsatı da kaçırmamıştır.

O, müstesna bir zekânın, bütün fırsatları sabır ve soğukkanlılıkla kollamasını ve kullanmasını bilen biriydi.

O, belli başlı arkadaşlarından hiçbirine ikincilik muamelesinin ağırlığını hissettirmez, fakat daima birinci olarak kalmayı bilirdi.

O, büyük kararlarda, ‘geç kalmamak’ kadar, ‘erken davranmamak’ da liderlik dehasının büyük bir vasfına sahipti.

O, daima tam vaktini seçer, bu vakit öyle seçilirdi ki; Bir gün önce kimsenin aklından geçmeyen şeyler, bir gün sonra hakikat oluverirdi.

O’nun iradesinde insana şaşkınlık verecek bir eğilip bükülme kabiliyeti vardı.

O’nun için, politikacı kahramanı korur, kahraman politikacıyı kurtarırdı.”

Falih Rıfki Atay son olarak Mustafa Kemal için, ‘Tüm yaşamımda “onun liderlik dehasında hiç kimseyi tanımadım” diyor.

İşte o grubun, büyük idealleri için başlarına getirdikleri lider bu seçkin özelliklere sahip bir kişiydi. Ve o “bu iş için” sanki tam gününde ve saatinde dünyaya gelmiştir.

Anadolu... Özellikle İstanbul böyle bir atmosferdeyken genç bir askerî öğrenci olan Cevdet Tolgay’da kapatılmış okulundan sonra Kâğıthane’deki çadırına gelmiş, talimgâhta talime başlamış... Belki de bilmeden bu yüce idealin bir parçası olmuştu. Diğer arkadaşları gibi o da Anadolu’ya kaçıp Kurtuluş Savaşı’na girmenin yollarını arıyordu. Anadolu Muharebelerine katılmanın olanaklarını... Bakın Cevdet Tolgay o günleri bizlere nasıl anlatıyor;

- “Evden” geldik talimgâha girdik. Talimgâhta, bir kısım Rusya’dan gelmiş esirler de vardı, Subaylar... Bu esirler Birinci Dünya Savaşı’nda Ruslara esir olmuş, Rusların verdiği, alın malınızı götürün diye verdikleri. “Ruslara yenilmiş Osmanlı askerleri.” Onlar Anadolu’ya geçtikten sonra bir kısmı köylere dağıldı, bir kısmı yeniden yeni orduya girdi... Velhasıl böyle bir kuvvet geldi. Yer yer küçük kotalar teşekkül etti, onlar Anadolu’nun bir kısım işgalinde gizli de olsa mücadeleler yaptılar.

_ Sizin milli mücadeleye geçişiniz kaç yılında oldu?

_ 1920... Efendim bir müddet bu şekilde bekledikten sonra, kaçmak için gereken evrakları toplamak da, bir meseleydi bizim için. Bunun için hep beraber çalışıyorduk. Nihayet Anadolu'ya geçiş müsaadesini aldık. Harbiye nezaretinden, bazı hususi ellerden geçerek (Burada hareketi planlayanların Osmanlı bürokrasisine ne kadar çok hâkim oldukları, iç içe oldukları, net görülüyor). Sınıf arkadaşım Enver, benden evvel Bursa yoluyla Anadolu'ya geçmişti. Ben arkadaşım Zeki ile beraber Anadolu'ya kaçacağımız vapura gittik. Esirlerin arasına karıştık. Vapurda önce İngilizler arama yaptı, daha sonra Fransızlar geldi, onlarda bir arama yaptılar, arkasından İtalyanlar geldi, onlarda bir arama yaptılar. Silah arıyorlardı, bir şey bulamadılar, sadece bir tabanca kılıfı buldular, ayrıldılar. Bu aramalar Kız Kulesi önünde oluyordu. Bir şey bulamayınca gemiye yol verdiler.

_ Siz bu esnada esirler arasındasınız...

-Onların arasındayız, aralarına girdik. Zaten biz askeri elbiselerimizi çıkarıp bir kovuğa sakladık. Biz paramparça elbiselerle, gemi boğazı geçip, Karadeniz'e çıkacak hale gelinceye kadar, esirlerin arasında kaldık. Gemi Karadeniz'e çıkınca, elbiselerimizi değiştirdik, esirlerin arasından çıktık. Gemide gece bir de keman konseri dinledik. Sabahleyin İnebolu'ya geldik ve

İnebolu'ya çıktık. Gemiden inince I.M.P. teşkilatıyla irtibat kurduk.

_ Nedir o?

-I.M.P. , böyle (bizim gibi) kaçakları alıp, yol veren, vasıta veren, bize ait Askeri Polis Teşkilatı.

_Kaçakları (İstanbul'dan Ankara'ya gidenleri) derleyen, toplayan, yönlendiren bir teşkilat.

_ Evet... On beş günde gittik Ankara'ya kadar.

_ Oooo !.. Nerede yattınız?

_Yollarda, hanlarda, köy evlerinde, bazen kağnılarla beraber yola devam ettik.

_ Yaya mı devam ettiniz?

_ Yaya...

_Yani İnebolu'dan Ankara'ya kadar siz yaya mı devam ettiniz?

_Develere eşyamızı koyduk, develerle beraber... Develerin nasıl gittiğini tabii bilirsin.. Biz de yaya.

_ *Yollarda neler gördünüz?*

_ *Kar, yağmur, ondan sonra efendim... Buz tutmuş yollar, işte ancak on beş günde gidebildik.*

_ *O şeyler... Nasıldı Kağnılar?*

_ *Kağnılar cepthane taşıyorlardı... O ihtiyar köylüler, kadınlar, genç kızlar, cephanelerin top mermilerinin üzerinde bebekler... Artık ağlamak özelliklerini de kaybetmiş zavallılar... Böyle Gıcıur! Gıcıur! O kağnılarla yürüyüşümüzü hiç unutmam... Hayatım da hep “onların” sesi kulağımdadır. “Gıcır Gıcır”. Ondan sonra ... “Kağnılar”... Cepthane taşıyorlardı. Top mermileri... Böyle böyle daha büyüğü yok, en büyüklerini...*

Cevdet Tolgay’ın bu anlatımından anlıyorduk ki; İnebolu Ankara yolu, Türk halkının bir destanı, Milli mücadele ruhunun pek bilinmeyen somutlaşmış bir ifadesi olmuştur. “Ordu - millet el ele” fikrinin en kati bir göstergesidir bu güzergah. Türk halkı, o zamanlar fakirleşmiş, yoksullaşmış olabilirdi... Ama asaletini, Yurt sevgisini asla kaybetmemişti... Vatanın kurtuluşu için halkın giriştiği bu mücadelede İnebolu Ankara yolu başlı başına bir kahramanlık destanıdır... Henüz yeterince araştırılıp değerlendirilmemiş olan... İstanbul’dan İnebolu’ya, oradan Ankara’ya, Kurtuluş Savaşı’nda kullanılmak üzere kaçırılan

silahlar, gemiler dolusu top mermileri. Kağnıların üzerinde yatak olmuş bebeciklere. Analar, babalar, nineler, dedeler kağnıların yanında yaya yürüyorlar... Büyük bir kararlılıkla ışığa doğru, güneşin doğduğu, doğruya doğru... Ankara'ya doğru yürüyorlar... Yüzlerinde ne sevinç ne keder ne de bir başka ifade var. Akın var akın! Kurtuluşa yaklaşan adım adım. Develerle, öküzlerle, kağnılarla, yaya yürüyor kitleler aynı noktaya... Ankara'ya. Her taraf toz duman, her taraf kar buz. Onlarca kağnının çıkardığı ses kulaklarda yankılanıyor... Gıcır! Gıcır! Gıcır!!! Sesleri... Sanki İlahi bir oratoryonun senfonik konseri...

TOPLAR VE KAĞNILAR

**Toplar geliyor toplar!
Mermiler geliyor mermiler!
Gemiler dolusu toplar, mermiler
Karlofça'dan, Mohaç'tan, Kosava'dan
Viyanalı surlarını döven toplar,
Zaferden zafere koşmuş toplar
Bir çağrı almışlar Anadolu'dan
Yüreği yanık, bir aman!
İmdada yetişiyor bu yaman toplar**

*

**İnebolu'da indiler karaya
Vurdular kendilerini kağnılara
Kağnılar dolusu mermiler gidiyor
Budin'den, Üsküp'ten, Varna'dan
Bir aman duymuşlar Anadolu'dan
Yüreği yanık bir aman**

**Öküzler çekiyor, analar çekiyor, dedeler çekiyor
Şimdi üzerinde bebeler uyuyor
Top mermileri döşek olmuş gidiyor
İnebolu'dan, Ankara'ya yürüyor
Üzerinde toplar, mermiler, bebeler...
Kağnılar vakur, Kağnılar katar katar**

**Doğum sancısı gibi bir acı
Kağnıların feryadı
İlahi bir müzik gibi
Gıcır, gıcır, gıcır!
Uzaktan görünen zaferin
Sanki çalıyor o ilk marşı**

**Analar yürüyor, dedeler yürüyor...
Babalar, nineler yürüyor...
Develer, katırlar, atlar yürüyor...
Askerler yürüyor, omuzu tüfekli askerler.
Hep birlikte yürüyorlar... Kağnılarla beraber**

**Yüzlerinde ne sevinç, ne keder
Her biri tunçtan dökülmüş, sanki birer heykel
Bir emir almışlar gidiyorlar
Zaferin yakın olduğunu biliyorlar
Dikmen sırtlarından, Ankara'ya iniyorlar...**

**Gök gürleri gibi geldiler
Yorgunluk nedir bilmediler
Hiç durmadan döndüler...
Sakarya'ya, Dumlupınar'a
Oradan Afyon'a yürüdüler.**

**Ne yaman toplardı o toplar...
Ne yaman askerdi o asker
Ne yaman komutandı, o komutan.**

**Şimşek gibi çıktılar,
Kurşun kurşun yağdılar
Aslanlar gibi kükrediler
Afyon üzerinden İzmir'e
Al sancağı diktiler**

Efe ERGİNER

Halep'te Mustafa Kemal, Ali Fuat Cebesoy'a ne demişti?

“... Bundan sonra Millet artık kendi haklarını kendisi savunacaktır. Bizim ve ordunun ona yardım etmemiz, yol göstermemiz lazımdır... “Ordu Millet el ele”...

Kurtuluş harekâtı mutlaka bir halk harekâtı olmalıdır. Ancak o zaman yapılanlar yerli yerine oturur ve kalıcı olur. Tabanın benimsemediği, geniş halk kitlelerinin onaylamadığı bir hareket içinde sonunda etkisini yitirmeye mahkûmdur. Onun için yapılacak kurtuluş harekâtının içinde canıyla, malıyla, her şeyiyle halk olmalıdır ki sonunda zafer gelsin, başarı gelsin ve kalıcı olsun. İşte Mustafa Kemal ve arkadaşlarının benimseyip uyguladıkları sistem budur. Halka yol göstererek halkı uyandırıp bilinçlendirerek halkın katkısını sağlayıp önce vatani düşmandan temizlemek sonrada, halkı bulunduğu durumdan yukarıya çekmek... Daha batılı, daha yüksek düzeyde bir yaşama erişirmek... Bunun ilk şartı da hep beraber gösterilecek bir mücadele ile zafere ulaşmak, vatani düşmandan temizlemek. Bu yüksek ideale kavuşmak için bilinçli, yetenekli ve eğitilmiş hem asker hem de sivil, her aydın, her idealist görevlidir. Bu görev için herkes üzerine düşeni gücünün son noktasına kadar yapmaya mecburdur. Görev kutsaldır, gereği yapılmalıdır. Yapılmıştır da...

Vatanın kurtuluşu için ilk ateş, Aydın'ın, Çine İlçesi'nin, Yağcılar Köyü'nde yakılmıştır. Ege'de Kuva-i Milliye'nin ilk çekirdeği bu köyde oluşmuştur. Vatanın kurtuluşunu kutsal bir görev bilen gönüllüler, (Sivil ve Asker) her şeyleriyle bu işe soyunmuşlar gerçekten hiçbir fedakârlıktan da çekinmemişlerdir. Kuva-i Milliye'nin ilk kuruluşu Çine'de oluşmuş... Daha sonra büyüyerek tüm Ege'yi sarmıştır.

Vatanın kurtarılmasında canlarıyla, mallarıyla, tüm güçleriyle kendisini görevli bilen bu yiğitler, kahramanlar, Mustafa Kemal'in **“Ordu- Millet el ele”** prensibinin ilk uygulayıcıları olmuşlardır.

Zekai Kaur

Necmettin Aydınoğlu

Asaf Gökbel

15 Mayıs 1919'da güzel İzmir, Yunan güçlerince işgal edilir. Yunan kuvvetleri süratle yayılmaya başlar. On sekiz gün sonra Güney Ege'den Nazilli'ye kadar gelirler. Halk büyük bir panik

içindedir. Bu işgale karşı kendini görevli bilen vatanperverler hemen harekete geçerler. İşgale karşı nasıl örgütlenir, “nasıl karşı koyarız?” ‘ın ilk toplantıları Denizli’de ve Muğla’da başlar. Muğlalı vatanperver gönüllü mücahitleri Mayıs’ın sonlarına doğru “ne yapabiliriz?” ‘i ciddi olarak araştırmaya başlarlar.

Teşkilat-ı Mahsusa da görevli Teğmen Necmettin (Aydıncı), savaş sonrası Yörük Ali Efe’nin önerisi ile aldığı soyadı), Üsteğmen Zekai (Kaur) ve sivilden aydın bir insan Asaf Gökbel direniş hareketinin silahlı bir güce dönüştürmek isterler. Bunun için de var olan, sivil silahlı güçlerden yararlanmayı düşünürler. Bu iş için en uygun hazır güç, düze inmiş Efelerdir... O zamanlar çevrelerinde isim yapmış efeler Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe’dir. Esasen bu iki efe de kan kardeşirler. Zekai Bey, Necmettin Bey ve Asaf Bey bu Efeleri Çine’nin Yağcılar Köyü’nde bulurlar.

Haziran 1919’da bu üç yurtsever, vatani kurtarma konusundaki kararlarını ilk kez Yörük Ali Efe’ye açarlar... Yörük Ali Efe’de konuyu Kılıoğlu Hüseyin’e... Yörük Ali Efe’nin kararlı duruşu kan kardeşini de etkiler... O da – “Varın...” diyerek Yörük Ali Efe’ye katılır... Efeler ilk bakışta biraz kuşkulu ve tedbirli davransalar da hemen ertesi gün, yani 6 Haziran 1919 günü beraberce vatani kurtarma önerisini kabul ederler. İşte Çine’nin

Yağcılar Köyü'nde bu beş kahramanın... Üs Teğmen Zekai Kaur, Teğmen Necmettin Aydınalay, Asaf Gökbek, Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe... Bunların aldıkları kararla ilk Kuva-i Milliye'nin çekirdeği... **“Ordu Millet el ele”** oluşur.

Kuva, bilindiği gibi kelime anlamı itibariyle güç demektir... Kuva-i Milliye; Milli Güç... Yani, Asker ve sivil iş birliği... İşte bu işbirliğinin ilk nüvesi Kuva-i Milliye grubu hemen Çine'ye gelirler. Efeler burada Miralay (Albay) Şefik Bey (Aker) ile tanıştırlır. Hep beraber yapılan müzakereler sonunda vatani kurtarmak için el ele verip mücadele etmeye karar verirler. İşte Yörük Ali Efe'yle Albay Şefik Aker'in aynı kutsal amaç için Çine'de el sıkışmaları, Atatürk'ün başından beri söyleyip planladığı **“Ordu ve Asker, el ele”** prensibi kendiliğinden gerçekleşmiş olur... Bu el sıkışmadan sonra Yörük Ali Efe, Albay Şefik Aker'e şöyle der:

“Bey amca, sen hiç merak etme. Allah'ın izniyle biz hemen yarın bismillah deyip çıkacağız. Bundan sonra işimiz Yunan ile uğraşmak olacak. Biz çıkalım arkamızdan millet gelir. Sen hiç merak etme bize yalnız silah, cephane ve zabıt ver...”

Albay Şefik Aker

Bu kutsal karardan hemen sonra Yörük Ali ve Kılıçoğlu Hüseyin Efelerin yanına, Ese Efe, Kozalaklı Mehmet Efe, Habibin Ali Efe gelir... Bu Efeler de Millî mücadeleye gönüllü katılırlar... Albay Şefik Bey hangi Efeyle muhatap olacağını bilemediğinden Efelere sorar ***“Biz hanginizle muhatap olacağız? Aranızdan bir başkan seçin de bizler Hepinizin adına onunla konuşalım.”*** deyince, tüm gözler kuşkusuz Yörük Ali Efe’nin üzerinde toplanır. Yörük Ali bu şekilde Efelerin gönül rızalarıyla **Efelerin Efe’si** olur.

Benim bu konuları bu kadar detaylı bilmemin, ayrıntısıyla anlatabiliyor olmamın, tarihi bilgimden çok Yörük Ali Efe’nin torunuyla evli olmamdandır. Eşim Şahika Hanım Yörük Ali Efe’nin görebildiği ilk ve tek torunudur. (Yörük Ali Efe’nin, büyük kızı Zehra Yörük (Işık)’ın kızıdır).

Çine’de Kuva-i Milliye’nin kuruluşunun ardından hemen Muğla’dan Hacı Süleyman, Çine’ye çağrılır. Hacı Süleyman Camilerde vatani düşmandan temizlemek için tüm vatandaşların hep beraber el ele vermelerini telkin eden vaazlar vermeye başlıyor. Hemen ardından yörenin en zengin adamlarından biri olan vatanperver Muğlalı Hamza Hayati Bey tüm varlığıyla devreye giriyor. Hamza Hayati Bey o kadar dirayetli, dürüst ve babacandır ki... Yörük Ali Efe ona muhabbetle bağlanır, onu çok sever ve ona “Emmim” der.

Neticede 12 Haziran 1919’da Çine’de Kurtuluş Savaşı’nın ilk çekirdeği olan Kuva-i Milliye tam manasıyla kurulmaktadır.

Kuva-i Milliye’nin kurulduğu gün (soldan sağa) Kılıçoğlu Hüseyin Efe, Yörük Ali Efe ve Yörük Ali Efe’nin dayısı Molla (Hacı) Hasan

Kuva-i Milliye'nin Çine'de kurulduğu gün

Bu kutsal birliğin ilk işi, bu zamana kadar hiç kayda değer bir direnişle karşılaşmadan Nazilli'ye kadar gelmiş Yunan ordusuna, ilk ciddi darbeyi indirebilmenin yollarını aramak olmuştur. Bu konudaki planı, bölgeyi avucunun içi gibi bilen ve halk tarafından çok sevilen Yörük Ali Efe başkanlığında Efe arkadaşları ve diğer subaylar, hep beraber yapmışlardır. Bu iş için bomba uzmanı Milaşlı Celal Teğmen çağırılır... Celal Teğmen bomba konusunda birliğe kısa da olsa bir eğitim verir. Düşünülen plan gereği Yunan ordusuna ilk indirilecek darbe, Sultanhisar'ın Malgaç deresi üzerine kurulmuş tren demir yolu köprüsünü havaya uçurmaktır. Bu köprü'nün hem stratejik önemi hem de orada köprüyü korumakla görevli bir Yunan karakolu olmasıdır. Bir taşla iki kuş. Hem köprü hem Yunan askerleri yok edilecektir.

Kuva-i Milliye'nin bu küçük ama kahraman birliği daha iyi hazırlanabilmek için Çine'den Dalama'ya, oradan da Yenipazar'a geçiyor. Donduran Köyü'nde Bekir Bey'in evinde karargâh kuruyorlar. Bu zaman içinde Efelerin ve Askerlerin sayısı gün geçtikçe artıyor. Başlangıçta 20 kişilik bu birlik, 15 Haziran 1919 da 60 kişiye ulaşıyor.

Yörük Ali Efe komutasındaki birlik Malgaç baskınıyla ilgili tüm hazırlıklarını yapıyor, tüm önlemlerini alıyor... Ve harekât başlıyor. Donduran'dan Sultanhisar'a 15 kilometrelik yolu, bu birlik yürüyerek neredeyse on saate alıyor. Son derece temkinli ve tedbirliler. 15 Haziran gecesi karanlığın içinden Malgaç köprüsünün etrafına siyah gölgeler gibi inmeye başlıyorlar. Havaya uçuracakları Malgaç köprüsü ve Yunan karakolu karşılarında kabak gibi durmaktadır... En küçük bir ses, bir aksilik her şeyi berbat edebilir. Kuva-i Milliye'nin bu altmış kişilik kahraman birliği Yörük Ali Efe'nin komutasında büyük bir dikkat ve hassasiyetle, tarlaya, zeytin ağaçlarının arkasına yerleştirilir. Bombacılar köprüye yakın yerdeki yerlerini alıyor. Görünürde hiçbir hareket, hiçbir ses yok. Gecenin karanlığı ölüm sessizliği gibi üzerlerini örtmüş... Yörük Ali Efe'nin komutunu bekliyorlar.

Efeler en küçük bir hatanın canlarına mal olacağını geçmişlerinden çok iyi biliyorlar. Askerlerde onlara sıkı sıkıya uyuyor. Gece

gitgide ilerliyor. Ramazan ayı içindeler. Planları gereği, 16 Haziran sabaha karşı oruç tutmak için sahura kalkan Müslümanların, orucun başladığını bildiren **imsak** topunun sesine, köprüye koydukları dinamitin sesini karıştırmak... Böylece hem çevredeki Yunan birliklerini hem de köprüyü koruyan askerleri gafil avlamak... Böylece o noktaya yapılacak muhtemel bir desteği önlemek.

Yörük Ali Efe'nin bu planını o kahraman birlik aynen uyguluyor. İmsak topuyla köprü havaya uçuruluyor. Arkasından kuşatılmış Yunan karakolu yoğun ateş altına alınıyor... Böylece karakoldakilerin tamamı yok ediliyor.

Bu bir destan, bu bir kahramanlık örneği, bu Atatürk'ün “**Ordu-Millet el ele**” prensibinin ilk kati zaferidir. Bu, Batı Anadolu da Yunan kuvvetlerine indirilen ilk ciddi darbedir... **16/Haziran/1919 Malgaç baskını...** *(Bu tarihi gün, halen yöre insanlarınınca sevinç gösterileriyle kutlanmaktadır...)*

İnebolu'dan Ankara'ya kağnılarla yürüyenlerle, Donduran köyünden Malgaç'a yürüyenler farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda ama aynı amaç için yürümüşlerdir... Vatani düşmandan kurtarmak... Birbirlerinden kilometrelerce uzak olmalarına karşın bilmeden aynı iradenin altında düğümlenmek...

Bir yürek gibi atmak... El ele, gönül gönüle bilmeden birleşmek...
Bu nasıl bir ruh haliydi böyle?

Mustafa Kemal bu tarihte henüz Amasya'da... Amasya
Tamimi'nin metnini hazırlıyor olmalı... Ama onun ideallerinin
iradesi; Yüzbaşı Ahmet'te, s Teğmen Zekai'de, Teğmen Celal'de,
Yedek Subay Teğmen Necmettin'de, Asaf Gökbel'de, Yörük Ali
Efe'de, Kılıoğlu Hüseyin Efe'de, Ese Efe'de, Habibin Ali Efe'de,
Kozalaklı Mehmet Efe'de, Molla Hasan'da çelikleşmiş, tek bir
yumruk olmuş, vurmuştu Yunana... O ne vuruştu Yarabbi?

Malgaç baskını anısına Sultanhisar'a dikilen o kahraman Efelerin heykelleri

Bu baskınla moral çöküntüsüne uğrayan Yunan birlikleri, tedbir olarak hemen 19 Haziran 1919 da Nazilli'den Aydın'a geri çekilmişlerdir. Bu 15 Mayıs'ta Anadolu'ya çıkan Yunan ordusunun ilk geri çekilme harekâtıdır.

Malgaç baskınıyla moral bulan Kuva-i Milliye'cilere katılımlar süratle artmaya başlamış, böylece günden güne sayıları artmıştır. Bu büyümenin etkisi onları, Aydın'ı kurtarma kararına kadar götürmüştür. Yörük Ali Efe'nin ve Teğmen Zekai'nin arkadaşları, halkın da katılımıyla neredeyse bir alay seviyesine gelip Aydın'ın varoşlarına dayanmışlardır... (Daha sonra bu kahraman alay Milli Aydın Alayı adını alacak, komutanı Yörük Ali Efe de Milis Albayı rütbesiyle, İstiklal savaşı madalyasıyla onurlandırılacaktır.)

Yörük Ali Efe'nin Milis Albayı Belgesi

Ramazan'ın son günleridir. Yörük Ali'nin komutasındaki bu birlik Malgaç baskınından on bir gün sonra, 27 Haziran 1919'da Aydın'a girer. Malgaç baskınından canı yanmış... Nazilli'den Aydın'a çekilmiş Yunan birlikleri bu kez tedbirli ve dikkatlidir. Milli Aydın alayı bu yüzden çok sert bir direnişle karşılaşır. Özellikle nereden ateş edildiği belirlenemeyen bir Yunan makineli adeta ölüm kumarmadır...

Siperinden çıkan herkes,

– “Yandım anam!” deyip yere serilmektedir. Ölüm kusan bu mitralyöz susmadıkça Aydın'ın kurtuluşu imkânsızdır. İlerleyen zaman içinde birden Yörük Ali Efe'nin sesi duyulur... – **“Ateşi kesin! Ateşi kesin!”** Türk birliği bir anda susar ama mitralyöz cayır cayır ateş kumarmaya devam etmektedir. Ufak tefek bir fiziğe sahip Yörük Ali Efe yere yatar... Sonra bir yel gibi süzülerek ileriye, makineli tüfeğin sesine doğru sürünür. Mitralyözün ve ona eşlik eden Yunan kuvvetlerinin sesinden başka ses duyulmuyordur...

Kısa bir zaman sonra, birliğinin uzağında tek başına yerde tam siper almış Yörük Ali'nin tüfeğinden tek el ateş sesi duyulur... Aydın Bey Camii'nin minaresindeki küçük aydınlanma deliğine gizlenmiş olan Yunan mitralyözü artık susmuştur.

Aydın'ın kurtuluşunda Kuva-i Milliye güçlerine karşı Yunan direnişi üç gün sürer. Nihayet **30 Haziran 1919'da** Türk birliği Aydın'a girer ve Aydın'ın Yunan işgalinden ilk kurtuluşu böylece gerçekleşmiş olur.

Bu Anadolu topraklarında Yunan ordusuna karşı verilmiş ilk büyük çatışma ve onların ilk geri çekilmeleridir.

Ramazan Bayramının ilk günü, Efelerden ve Askerlerden oluşan, Milli Aydın Alayı Komutanına, Milis Albayı Yörük Ali Efe'ye, savaştan sonra o günler sorulduğunda şu veciz yanıtı verir:

“Bazıları o zamanlarda yapılan işlerin birçoklarını bana ve başkalarına mal ederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin, elli kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her vatansever o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli Mukavemette aslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin şamatası olur mu ki?”

Sırası gelmişken önemli bir konunun altını çizmek isterim. Kurtuluş Savaşı'nda Ege'de hep Efelerden söz edilir. Bu doğrudur. Ama son yıllarda tarih araştırmacıları görmüşlerdir ki Kurtuluş Savaşı'nda sadece Efelerin Efesi Yörük Ali Efe ön plana çıkmıştır...

Sadece Yörük Ali Efe ve onun çevresinde toplanmış efeler; Kılıhoğlu Hüseyin Efe, Ese Efe, Kozalaklı Mehmet Efe, Habibin Ali Efe, Danişmentli İsmail Efe, Sancaktarın Ali Efe, Mesutlulu Mestan Efe ve Tekeli İsmail Efe belki ismi hatırlanamayan bir iki efe daha, o kadar. Gerçek anlamda canını ortaya koyarak savaşan efeler bunlardır. Bir de bu grubun dışında ama Yörük Ali'yle haberleşen Gökçen Efe'yi görürüz. Bu güçlü, kapsamlı ve devamlı harekâtın dışında, Malgaç baskınından önce küçük de olsa ilk başkaldırışı da saygıyla anmak isterim.

Yörük Ali Efe'nin Kızı Zehra ve Damadı Musa Kazım Işık

Yörük Ali Efe Savaş Sonrası Yenipazar'da şimdi Müze olan evinde ailesi ile, Soldan Sağa, Oturanlar: kızı Saniye, eşi Feride, kızı Zehra, oğlu Abdi, Yörük Ali Efe, oğlu Faruk, eşi Nurcihan, Öndekiler: oğlu Cengiz, oğlu Alparslan, kızı Meral, oğlu Erdoğan, ayakta dadı Fatma

Bunlardan ilki; 29 Mayıs 1919'da Yunan askerlerinin Ayvalık'ı işgalleri sırasında Yarbay Ali Çetinkaya'nın açtığı ateşle Yunanlıya verdirilen kayıplardır. Bu ilk ciddi başkaldırıta bir subayımız ve üç erimiz yaralanmıştır. İkinci karşı koyma 1 Haziran 1919'da Ödemiş-Bayındır arasındaki Hacı İlyas sırtlarından olmuştur. İki şehit verilen bu çarpışma beş saat sürmüş ve düşmana büyük kayıplar verdirilmiştir. Hiçbir karşılık beklemeden, canla başla Millî mücadeleye katılan kahramanlar,

Efeler bunlardır. Araştırmacı Gazeteci Selahattin Duman, bu konudaki araştırmasını Vatan Gazetesi’nin 10 Haziran 2005 tarihli sayısında dile getiriyor ve yazısını şu cümleyle noktıyor.

“Bir cemaatte “Kurtuluş Savaşı’nda Efeler çok şey yapmıştı lafı edildi mi “Hangisi” diye sorulsun niyetiyle yazdım... Gerçek bilinmeli ki Yörük Ali Efe gibilerinin hak ettiği şereften, başkaları nemalanmasın...”

Halkın Yörük Ali Efeye duyduğu şükran hisleri... Aydın’da, Yenipazar’da (iki), Dalama’da, Sultanhisar’da ve İzmir Buca’da dikilen altı adet **Yörük Ali Efe** heykelleri ile taçlandırılmıştır. Devletimizde Yörük Ali Efe’nin bu kahramanlığını, Atatürk’ün Anıtkabir’inde Yörük Ali Efe’nin büstü ile onurlandırmıştır. Bu konuyla ilgili satırları Yörük Ali’nin çok sevdiği söylemiyle bitirmek istiyorum:

“Dağ ne kadar yüce olsa, yol üstünden aşar. Zalime merhamet, mazluma ihanettir...” Yörük Ali Efe

Tüm bunları yazmamın sebebi, Millî Mücadele nedir? Ege’de Kuva-i Milliye nasıl oluşturulmuş? Bunun için nasıl çalışılmış? Ne emekler ne canlar verilmiştir. En önemlisi de İnebolu-Ankara yolundaki o muhteşem yürüyüşle, Yenipazar’dan Malgaç köprüsüne yürüyen grubun aynı amaç için ve aynı kararlılıkla yürümelerinin altını çizmektir. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının

planladığı ve uyguladığı “**Ordu-Millet el ele**” kavramının nasıl oluştuğunu bir kez daha vurgulamaktır.

Yörük Ali Efe (İzmir Buca Hasanağa Bahçesi)

Yörük Ali Efe ve Çocukları; Abdi, Faruk, Zehra ve Mehmet Ali Yörük

Cevdet Tolgay'ın ifadesiyle Anadolu Muharebelerinin, Kurtuluş Savaşı'nın daha iyi anlaşılması için Kuva-i Milliye'nin ne olduğunun bir parça da olsa bilinmesini istedim... Kurtuluş savaşından önce ellerini taşın altına koyanları, vatan için ölenleri anımsatmak istedim... Biz yine asıl konumuza, İnebolu-Ankara yoluna, Cevdet Tolgay'a dönelim.

Cevdet Tolgay İnebolu’da eşyalarını deveye yüklemiş, yürüyor... Her taraf buz, kar, soğuk... Yerler don tutmuş’ yaya olarak İnebolu’dan Ankara’ya yürüyen genç Cevdet Tolgay nihayet on beş gün sonra Ankara’ya varır... Birliğine katılır, Kurtuluş Savaşı boyunca da oradan oraya süvari birliğinin bir elemanı olarak at sürer. Bakın Cevdet Tolgay o günleri nasıl anlatıyor:

-Taligata kaldık bir müddet... Ondan sonra bizi kütalara verdiler. Beni Kocaeli muntkasına verdiler. Oraya Kafkas Hanedanlarından... Birinin adı Nevruz olan... İki gençle gittik. Bu gençler Rusya’dan gelen esirlerin arasına karışarak gelmişler. Onlarla bir araba tutarak Geyve’ye geldik. Geyve’de Deli Halit’in grubu vardı, deli Halit’in grubuna iltihak ettik. Oradan beni Süvari Alayı’na gönderdiler. On, on beşer gün arayla cepheye gidiyorduk. Yunanlılar bize... Biz Yunanlılara bakıyorduk... “Cepheye” sabah gidip akşam dönüyorduk.

Cephede muharebe olmuyordu sükûnet vardı. Oradan kalktık, Garp cephesine iltihak ettik. Cephe Kumandanı İsmet Paşa’ydi ve o gelip bizi “Süvari Alayı’nı” teftiş etti. Ben o sırada vazife aldım. Muhabere makinesini teslim aldım. İsmet Paşa’nın karargâhından iki, üç günde cepheye vardım. Süvari Alayı mensubu olduğumdan Makineyi atımla götürmüştüm. Cepheye teslim ettim.

Kocaeli grubunda bazı çatışmalar oluyordu. En nihayet Garp cephesi harekete karar verdi. Salih Paşa (Omurtak) o zaman albaydı... Garp cephesinde. Sonra Genel Kurmay Başkanı oldu.

Bak bir resim göstereyim şimdi, hoşuna gidecek... Salih Paşa Genel Kurmay Başkanı'yken karşılıklı geçmişiz gülüp şakalaşıyoruz... Oda ciddi durmak istiyor... Ciddi duralım derken gülmüşüz...

_O garp cephesinde ne görev yaptınız? Orada muharebe yaptınız mı Yunanlılarla?

_Sakarya muharebeleri sırasında, Ankara'da kaldık. Bizi yedek diye, itiyat diye bekletiyorlardı. Biz Sakarya cephe gerisine gidiyorduk, ikişer, üçer kişi falan... Asker kaçaklarını yakalıyorduk yollarda. Bir sürü asker kaçağı vardı yollarda. Yakaladıklarımızı Merkez Komutanlığı'na teslim ediyorduk. Oradan Kütahya istikametine gitmek için emir aldık. İzmir yolunun başına geldik... Fahrettin Paşa'nın Süvari Kolordusundan ayrılmış bir fırka olarak, Bursa istikametine (gitmek için) emir aldık, oraya ayrıldık. Orada, yolda Yunanlılar kaçıyor, biz Yunanlıların gerisine düştük... Yunanlılar Eskişehir'le aramızda kaldılar. Fakat biz fena vaziyette sıkıştık, derenin içinde kımıldayamıyoruz... En nihayet toparlandık,

neyse yola koyulduk. Yer yer muharebeler yaparak Bursa'yı işgal ettik. (Bursa'da) Esirler vardı. Yer yer onları toplarladık. Daha sonra Çanakkale istikametine emir aldık. Sonra istikametimizi döndürdüler, tekrar Bursa'ya geldik, Bursa'ya yerleştik. Daha sonra İstanbul'a girmek için Şile'ye geldik. Şile'den İstanbul'u işgal hareketi düşünülüyordu... Bu hareket başlamışken İngiliz torpidosu (harp gemisi) geldi bize, İngilizlerin tebliğini verdi. İlerlemeyeceksiniz, burada kalacaksınız diye. İstanbul'a girebilirdik... Tümen komutanımız çok ağır aksak bir yapıya sahipti (Hacı Arif Bey). O, eğer yol alsaydı İstanbul'a daha evvel, hiç olmazsa boğaz tarafından işgal edebilirdik. (Bu gerçekleşmeyince) Şile'den tekrar Bursa'ya gittik ve orada bir müddet yerleşik kaldık.

_ Bursa da kaldıktan sonra ne yaptınız?

-Bursa'da ki bu Tümen dağıtıldı. Bu sıralarda Kemalettin Sami Paşa kolordu komutanıydı, (Sonra Berlin sefiri oldu). Kemalettin Sami Paşa orda iken ben kolordu süvari bölüğündeydim. (Teğmen rütbesinde) Daha sonra bir arkadaşım benimle becayış yapmak istedi. Şark sırası gelmiş, bana yazdı, değişelim senlen diye. Pekâlâ dedim, ben Eskişehir Süvari Birliği'nden, İstanbul'a Harp Akademisi Süvari Bölüğü'ne tayin edildim. Orada üç dört sınıf arkadaşı bir odada kalıyorduk.

İstanbul'da bu Kışla hâlâ durur... Ortaköy ile Beşiktaş arasında, Çırağan Sarayı'nın arka tarafında- Harp Akademisi Süvari Bölüğü'ndeyken komutanımız Celal Bey idi. Dört arkadaşlık mülazım olarak; Enver, Salih, Ekrem ve ben, bir odada yatıyorduk. Ondan sonra Harbiye'ye tekrar aldılar bizi, ikmali tahsil diye, onu da tamamladık. Bu dört arkadaştan biri Enver dedi ki bana; Cevdet, Şu ikmal-i tahsilden sonra gel senle dedi Harp Akademisi'ne gidelim, gidelim de Kurmay olalım. Enver benden evvel Bursa'dan kaçmıştı Anadolu'ya nasip değilmiş olmadı.

Ben şarka tayin edildiğim zaman, Harp Akademisi'nde süvari bölüğü komutanı Yüzbaşı Celal Bey idi. (Celal Ünver) Biz bu aralar başka istikametlere hazırlanıyorduk, konkur pikler yapılıyor ya biz ilk askeri konkur pike hazırlanıyorduk. Fakat şarka tayinimiz geldi, bizi palas pandıras alıp şarka gönderdiler. Orada, Karaköse'de (Ağrı) eşkıya takibiyle meşgulüz.

*

Kurtuluş savaşı için İstanbul'dan Ankara'ya kaçan Cevdet Tolgay'ın askeri yaşamı Kocaeli mintikasında başlar... Bursa'daki tûmende sonlanır. Geçen bu zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal'e orduların başına geçirip vatani düşmandan kurtarma görevini verir. **Mustafa Kemal Paşa** da kendisine verilen bu görevi bir destan yazarak başarır...

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilir.

Artık Türkiye Cumhuriyet'i kurulmuştur. Yıllardır süren batılılaşma hareketi **Ordu-Millet** el ele vererek uygar bir ulusun temelleri atılmıştır. Bu ulusun gençleri Laik bir ortamda. 'Fikri Hür, Vicdanı Hür, İrfanı Hür' olarak yetiştirilecektir... Böylece çağdaş bir Türkiye'nin temelleri atılmış, inkılâplar art arda gelmeye başlamıştır. 21 Haziran 1934 de, 2525 sayılı yasayla Gazi Mustafa Kemal, 'Türkün babası anlamında' "**Atatürk**" soyadını almıştır.

Artık Atatürk her haliyle milletine örnek olmak zorundadır ve öyle de olmuştur. Atatürk'ün yüzlerce fotoğrafını gördüm. Dikkat ettim hep en şık giyinen o olmuş. Askerî öğrenciliğinden beri Mercan yokuşunda satılan Askerî kıyafetlerin en iyisini, alıp özenle giyme alışkanlığını gençlik yıllarından beri hep sürdürmüştür. Osmanlı kültürüyle yetiştiğinden, bir miktar muhafazakârdır da. Kız kardeşi Makbule'nin tınaklarına oje sürmesine karışır, Türk müziği dinleyip, onu çok sever. Ama artık o bir liderdir ve Türkiye'nin tek önderidir. O şimdi kadın erkek ilişkilerinde son derece toleranslı olmuş, kadınla erkeğin dans etmesini hep desteklemiş ve bundan büyük bir keyif alır olmuş... Ayrıca klasik batı müziği dinlenmesini her fırsatta desteklemiş, özendirmiştir. Atatürk, imzasından evleneceği hanımefendiye kadar hep özenle, hep en iyi örnek olmak amacıyla hareket etmiştir. Bu

tutum haliyle insanın özel yaşamından, duygularından çok büyük fedakârlık yapmasını gerektiren bir keyfiyet olsa gerek... Atatürk bu özveriyi savaş siperlerinde seve seve yaptığı gibi şimdi de uygar, çağdaş bir millet için de seve seve yapmıştır. Kısacası Atatürk, milleti uğruna, onun saadeti uğruna kendini kendiyile yenip, kendini aşabilme iradesini göstermiştir. İşte bu da onun dehasının bir ürünüdür.

O çok sabırlıdır... Ünlü sofralarında da öyledir... Pek hoşlanmadığı birinin çok iyi bildiği bir konuda dakikalarca konuşmasını hiç lafını kesmeden dinlemiştir. Belki yeni bir şey söylerde, bir kelime de olsa istifade edebilir miyim diye... Yaşamı boyunca Türk halkını muasır medeniyet seviyesine getirebilmek için didinmiş durmuştur. Hele Türk Tarih ve dili için yaptığı çalışmalar... Uykusuz geçen zor geceler... Hep o erişilmez sabrının tezahürüdür. Cevdet Tolgay Atatürk'ün o sık sık yaşanan buhranlı gecelerini şöyle anlatıyor...

_Ben Atatürk'ün yatak odasının altında yatardım. Yatak odasının ahşap zeminde yürüyüşü, adımlarının çıkardığı ses aşağıdan net duyulurdu. Yatak odasındaki o yürüyüşlerin sesi kesilmeden ben uyumazdım. Bir sofranın sonrasına, yatmaya çekildiklerinde, o bitmeyecek gibi süren yürüyüşler sıklıkla olurdu. Çok nadirdir yatmaya çekildiklerinde hemen uyumaları, ayak seslerinin kesilmesi.

İleride, Cevdet Tolgay'ın anılarında hep göreceğiz bu sıkıntılı yürüyüşleri... Yatak odasında uzayıp giden uykusuzluğunu. Uykusuz gecelerde o adımlamalar üç şekilde sonlanırmış. Ya uyuyarak sonlanır... Ya mutfığa gidilip kuru fasulye kaşıklanır... Ya da 'Hazırlayın atları veya arabayı... Gidiyoruz.' denip Ankara'nın soğuk ve ıssız sokaklarına... İstanbul'daysa motorla Marmara'nın serin, ıssız ve karanlık dalgalarına çıkılırdı...

Vatanı için, milleti için, Türkiye'nin geleceği için gösterdiği özveri, sabır ve dirayet onu dayanılmaz sıkıntıların altına itmiş. Ama o, özel kişiliğinden aldığı güçle, yaverleri dâhil hiç kimseye derdini açmadan, sıkıntılarına ortak aramadan kendi yöntemince halletmiştir. Ankara'nın karlı yollarında, Marmara'nın serin sularında sıkıntısına çare aramıştır. O her büyük lider gibi yalnızdır... İçinde yanan büyük ateşin hararetini Ankara'nın soğuk sokaklarında, Marmara'nın serin dalgalarında söndürmeye çalışmıştır. Evet o hep yalnızdır... O, hep kendinle ve de hep çok güçlü...

CEVDET TOLGAY'IN YAVER OLUŞU

Kurtuluş savaşı bitmiştir... Harp yıllarında eksik kalan Harbiye tahsilini tamamlayan Cevdet Tolgay İstanbul'da Harp Akademisi süvari bölüğünde mülazım olarak yaşamına devam ederken, bir

tarafından da ilk kez yapılacak askeri konkur pik'e hazırlıklarını sürdürmektedir. Komutanı da Yüzbaşı Celal (Üner) Bey'dir. Cevdet Tolgay bu yıllarda arkadaşı Enver'in de telkinleriyle kurmay olma hevesini derinden derine sürdürmektedir. Bu kadar güzel bir ortamdayken birdenbire gecikmiş şark hizmeti gelir ve apar topar kendini Ağrı'da bulur.

Konkur pik'ler de tüm mânialardan hatasız geçip kendini seyredenlerin alkışları arasında etrafı mutlu mutlu selamlayacakken, o şimdi Ağrı Dağı'nın soğuk ortamında eşkıya avındadır. Görev, görevdir ve kutsaldır. Ağrı'da eşkıya takibini de başarıyla sürdürmektedir. Burada boş zamanlarında Harp Akademisi'ne kabulü için gerekli hazırlıkları yaparak geçirmekte, bir taraftan da şark hizmetinin dolmasını beklemektedir.

Yaverlik, mutlaka çok özel yetenekler isteyen bir görev olmalı. Herkesin yapacağı bir iş değildir. Cevdet Tolgay'ın bu özelliğini ilk kez babasının arkadaşı Ağrı Tümen Komutanı Ferhat Paşa keşfetmiş ve Cevdet Tolgay'ı yanına yaver olarak almıştır. Cevdet Tolgay'ın ilk yaverlik deneyimi Ferhat Paşa'yla olmuştur. Esasen Cevdet Tolgay'ın yaverliğe yatkın kişiliğini, İstanbul Harp Akademisi Süvari Bölüğü Komutanı Yüzbaşı Celal (Üner) Bey'de bilmektedir. Celal Bey bu zamanlarda Atatürk'ün Başyaveridir. Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde Atatürk'e yeni bir yaver

gereği oluşmuş, Celal Bey de doğrudan Atatürk’e iyi tanıdığı, bu konudaki yeteneğine kefil olabileceği Cevdet Tolgay’ı önermiştir. Atatürk’te bu öneriyi kabul eder, gerekli resmi prosedür tamamlanır, Ağrı’ya bu konuda resmi yazı telgrafla bildirilir...

Harp Akademisi’ne girmek için hazırlıklarını tamamlamış, şark hizmetinin dolmasını bekleyen Cevdet Tolgay olanlardan habersiz günlük yaşamını Ağrı’da (Karaköse) sürdürmektedir. Şimdi bu çok önemli anıyı Cevdet Tolgay’ın sesinden dinleyelim.

_En nihayet bir akşamüzeriydi, işte ben Akademiye gitmek için hazırlıklarımı filan yapmışım... Ama bir müddet geçmesi lazım şark hizmetinde... Müddetin bitmesi için, o arkadaş (Salih) dedi ki;

‘Atatürk’e yaver tayin edildin.’ dedi.

‘Yahu alay etme Allah aşkına Salih... Bırak akşamüstü işim var vallahi...’ dedim.

‘Yahu sabahleyin telgrafla emrini yazıp göndereceğim.’ dedi.

Sabahleyin gerçekten telgraf geldi, ben palas pandıras hazırlandım, yola çıktım.

***At üzerinde orada burada kalarak, Erzurum'u bulduk.
Erzurum'dan kamyonu bindik İstanbul'a geldik.***

Yeni görevine inanamayan Cevdet Tolgay kendini rüyada sanıyor. Kolay değil, Ağrı Dağı'nda eşkıya kovalarken, yaşayan bir efsaneye, insanüstü kabul ettiği, kutsal bir varlığa hizmet için gitmek... Onunla her an beraber olmak... Böyle bir göreve gideceği için Cevdet Tolgay, Ağrı'dan Erzurum'a sevincinden nasıl geldiğini bilmiyor. At sırtında mıydı? Uçuyor muydu? Hatırlamıyor. Erzurum'dan İstanbul'a köhne bir kamyonla mı geldi. Yoksa uçarak mı? Bilmiyor. Kendini İstanbul'a atar atmaz ilk işi kıyafetine çeki düzen vermek oluyor. Cevdet Tolgay bu kadar önemli bir görevden önce, yasal iznini ailesinin yanında, İstanbul da geçirmek istiyor. Cevdet Tolgay o günleri şöyle seslendiriyor:

-İstanbul'da biraz çeki düzen verdik kıyafetimize. Benim Akademi Bölüğünde, Bölük Komutanım olan Celal Bey (Üner) Atatürk'e yaver arıyormuş, Celal'de (O zaman Başyaver olmuştu) diyor ki Paşaya (Atatürk'e);

'Paşam, benim bir mülazımım vardı Cevdet... İyidir, her bakımdan iyidir, müsaade ederseniz (bu görevi) ondan isteyelim.'
diyor. Atatürk de,

‘Peki.’ diyor.

Bir sabah beni istasyondan (Ankara Garı) alıyorlar, biraz kılık kıyafet düzeltmişim, ben şarktan geliyorum çünkü. ‘Hadi’ dedi Celal (Allah rahmet eylesin). Biz gidiyoruz... O önde, ben arkada köşke girdik.

Atatürk de sabah gezisine çıkacak. Celal ile beraber geldiğimi duyunca,

‘Getir göreyim.’ demiş.

Ben girdim, Celal ile beraber. Celal kenara çekildi, gördüm...

Cevdet Tolgay bu “gördüm” kelimesini öyle bir söyledi ki anlatmak çok zor. Sanki o anı yeniden yaşadı. Hipnotize olmuş gibi sonsuz bir ufka bakar gibiydi. Yaşamında saniyesini unutamayacağı, yaşadığı heyecanı iliklerine kadar hissettiği bir andı, o an... Cevdet Tolgay bu karşılaşma anını anlatmaya doyamıyordu. O an onun için o kadar önemliydi ki o kadar olur. Sanki o anı anlatmaya kelimeler yetmiyordu. Büyük bir çekim merkezine kapılmış çok büyük bir haz duyduğu boşlukta uçuyor gibiydi. İşte Cevdet Togay o tarihi anı aynen şöyle anlattı;

_Gördüm Atatürk'ü... Böyle bir kanepenin koltuğuna oturmuş, paltosu filan sırtında, içeri girdim. Hiç unutmam, böyle bir hayale yaklaşır gibi bir hisle içeri girdim. Atatürk'ü görüyorum! Ayağımda, takur tukur, takır tukur, topuğumda... İstanbul'da siyah potin almıştım, topuğuna lastik koymamışlar. Ben orada, parkelerin üzerinde, "tırak turuk, tırak turuk" geldim Paşanın karşısına durdum. Gayet sakin...

'Hoş geldin.' dedi... 'Hoş geldin.'

'Hoş bulduk Paşam.' dedim.

Elini uzattı, aldım. O kadar güzel bir eli vardı ki, hiç unutmam. Beyaz, pembe, yumuşak, insana tuttuğu zaman zevk veren bir eldi. Atatürk'ün eli... Öptüm, bir defa öptüm, ondan sonra bir daha öpmek kısmet olmadı... Sebep olmadı. Hatırlamıyorum, hiç ikinci öpüşüm olmadı, imkân olmadı. Bir sebep olmadı hep beraberiz.

Atatürk ile beraberliğim bu şekilde başladı.

'Nereden geliyorsun?' dedi.

'Karaköse'den.' dedim.

'Ne var ne yok oralarda?' dedi.

‘İyilik, güzellik Paşam.’ dedim.

Böyle dememim bir sebebi var... Ben dolu gelmişim, eşkıya takibiyle dolu gelmişim.

‘Ne var ne yok orada deyince’

Paşam, işte eşkıya var dağlarda... Biz onların peşinde koşuyorduk... şunu yaptık, bunu yaptık Ağrı Dağı’nda, falan... Ben ayrılırken (Karaköse’den) babamın arkadaşıydı Ferhat Paşa Karaköse’de Tümen Komutanıydı. Ben ona da yaverlik yapmıştım. Ben oradan (Ağrı’dan) ayrılırken Ferhat Paşa bana,

‘Bak Cevdet’ dedi, ‘sana söyleyeyim. Paşa (Atatürk) soracaktır sana, Nereden geliyorsun? Karaköse’den geliyorum diyeceksin. Ne var ne yok oralarda? diye, Sakın eşkıya takibinden hikayeler anlatmaya başlama.’ dedi.

Eğer demeseydi, bana tembih etmeseydi, ben başlayacaktım, biraz da övünerek anlatacaktım. Fakat Paşa’nın sözlerinden sonra ben, ‘Ne var ne yok orada?’ denilince,

‘İyilik, güzellik Paşam.’ dedim. Sordu aynen, aynı kelimelerle sordu.

‘İyilik güzellik Paşam.’ dedim.

‘Peki, hadi bakalım hoş geldin.’ dedi.

Çıktım ben (yanlarından) onlar... Celal ile gezmeye (Sabah gezintisine) çıktılar.

05 Aralık 1932 Cevdet Tolgay’ın Atatürk’ün Yaveri oluşu bu karşılaşmayla başlar. Bu birliktelik Atatürk’ü kaybettiğimiz 10 Kasım 1938’e kadar aralıksız sürer. Hemen her an beraberlerdir.

Cevdet Tolgay Atatürk ile Köşk dışında olduklarında örneğin; bir sofrada, ya da genel bir toplantıda iki konumda bulunuyor. Ya sırt sırta, ya da Ata’nın her an görebileceği bir yerde. Ankara Palas, Park Otel gibi yerlerde genellikle Atatürk ile sırt sırta oturuyorlar. Bu fiziki bir korumadır, ancak daha çok Atatürk’ün anlık isteklerini karşılamak içindir. Sırt sırta oturduklarında Atatürk yaveriyle omuz başından kimsenin fark edemeyeceği bir şekilde konuşuyor. Örneğin; (Ankara Palas’ta), **‘Cevdet, şu dans eden delikanlıyı dansı bitince masama davet et.’** gibi. Büyükkada’daki kulüp gibi uzun bir masada yemek yeniyorsa o zaman Cevdet Tolgay Atatürk’ün tam karşı ucunda, onun gözünün önünde, her an görebileceği bir konumda bulunuyor.

Artık Cevdet Tolgay için yepyeni bir yaşam başlamıştır. Bundan böyle onun yaşamında ne kurmay okuluna gitmek vardır ne de konkur pike yarışmaları. Sabahtan akşama Atatürk’le

birliktedir... Zaman içinde artık onun küçük bir mimiğinden, bakışındaki ifadeden ne istediğini anlar duruma gelir.

Cevdet Tolgay’la yaptığımız röportajda, “Atatürk ile ilgili” on sekiz seçilmiş anısının dışında pek bir şey söylemedi. Bunların dışında önemsiz birkaç detay var, o kadar. Onun muhteşem ketumluğu ve sağlam kişiliği aşılması imkânsız hisarlar gibiydi.

Her nedense Atatürk’ün en çok sofraları ve içkisi merak edilir. En yetkili ağızdan, onun yaverinden Atatürk’ün sofrasıyla söyleşime başlamak istiyorum.

ATATÜRK’ÜN SOFRASI

_ Efendim Atatürk çok içki içermiş diye duyuyoruz. Siz yakınında, her an onunla beraber bulunmuş bir kişi olarak, yetkili bir kişi olarak ne dersiniz efendim bu konuda.

- Efendim katiyetle söyleyebilirim ki Atatürk ayyaş, rakı düşkün, içki düşkün, bir insan değildi. Herkesin içkiyi, rakıyı seven normal bir insanın içebileceğinin hiç üstüne çıkmamıştır. Sofraları daima içki içen insanların bulunduğu bir sofradır. Adı üstünde içki sofrası... Fakat Atatürk içkinin hiçbir zaman tadını, dozunu kaçıran bir insan olmamıştır.

Atatürk'ün önüne bir kadeh rakı korlar, misafir sofrasında bir kadeh rakı. Atatürk bazen konuşarak, kadehindeki rakıyı unuttuğu olabilirdi. Bilhassa, sofrada hizmet eden çocuklar bunu şiddetle dikkat ederlerdi. Rakısı azalırsa, biraz ilave ederler, bir tur daha yapar, bakar biraz, su ilave eder bazen. Atatürk konuşur, konuşurken rakısını unutur ve sofranın nihayetine kadar o rakı kadehin içinde kalır.

_ Sembolik bir şey gibi...

_ Çünkü Atatürk bir yandan konuşan, bir yandan içen bir insan olmamıştır hiçbir zaman. Yalnız olduğu zamanlarda dahi, evde bir misafir, iki misafir gayet hususi konuşmalar...

Yakın arkadaşları, masada oyun oynarlar, oyun sofrası... Atatürk bazen kağıt oynar.

_ Onunla ilgili anınızı anlatmıştık.

_ Nasıl demişiz, Haa! Nuri Conker rahmetli.

-Efendim Atatürk sofralarının bir özelliği var muhakkak. Yani size bir yaver olarak bir liste veriliyor muydu? Şunları şunları çağır diye;

- Evet, akşamüstü Atatürk, o akşam kimlerle konuşmak istiyor, hangi mevzuu üzerinde konuşmak istiyor... Bu bilinirdi. Ekseriyetle Dil Cemiyeti davet edilir, Tarih Cemiyeti davet edilir bütün orada çalışanlarla beraber, onlar hakkında konuşma yapılır. Bu konuşmalar gayet ciddi, ilmi, güzel, mevzular üzerinedir. Bu türlü konuşmalarda dahi herkes kadehindeki rakıyı içerken, Atatürk daha dikkatli olurdu tabi. Kadehindeki rakı bitmemiştir, bitmezdi.

_ Yani bu sofralar hep, planlı, programlı sofralar.

_ Hep planlı, hep maksatlı...

_ Neşeli bir insan mıydı? Espri yapar mıydı? Güldürür müydü?

_ Çok! Fakat neşeli dediysem, nasıl neşeli... Yok öyle, hayır öyle.

Cevdet Tolgay yukarda ki soruma önce, samimi bir ifadeyle “çok” dedi. Bu çok sözcüğünü söylerken dalıp gitti. Eminim o günlere ait neşeli, komik bir olay gözünün önüne geldi ve o anı beş on saniye de olsa yaşadı. Kendi kendine hafif sesle gülmeye başladı. Sonra bir an benimle göz göze gelince, sanki mahrem, sanki yasak bir şeyi anlatıyormuş gibi toparlandı, yüzü birden ciddileşti.

‘Fakat neşeli dediysem... Nasıl? yani... Yok öyle... Hayır... Öyle...’ Sözcükleri ağzından dökülüverdi. O Atatürk’ün Yaveriydi... Bana anlatmadığı belki de anlatamadığı o kadar çok anısı vardı ki... Ben onu çok iyi anlıyordum. O da benim bakışlarımdan teselli buluyordu. Bir müddet hiç konuşmadan durduk. Ben de sanki sorumdan utandım ve toparlamaya çalışarak;

_ Hayır, laubaliliği kast etmedim ben. Sizlere zaman zaman espri yapar, takıldığı olur muydu?

-Belki olmuştur...

Konu şaka, espri olduğu için değiniyorum. İlerde daha geniş değineceğim. Cevdet Tolgay’ın söylediklerinden anlıyorum ki; Atatürk hastalığında, hastalığını öğrendiği zamanlar bile neşesini hiç kaybetmemiş. Şakalarına, şakalaşmalarına hep devam etmiş... Sanki Atatürk, ‘Ey Ölüm gel! Seni, şan ve şerefle bekliyorum...’ der gibi yürekli bir halde, esprilerine hep devam etmiş. Şöyle ki, Cevdet Tolgay’dan;

_Hissetti, hissetti, Atatürk rahatsızlığını hissetti. Fakat neşesini kaybetmek istemedi, “kaybetmedi”. Yine şakalarına devam etti. Salih Bozok onu güldürürdü. ‘Kah kah kah! Ne demiş, ne demiş Salih?’ Hatırlıyorum Salih’te biraz eğlendirici,

güldürücü hikâyeler anlatırdı. Kahkahalarla gülerdi ona. Şimdi böyle şeyler de gözümün önünden geçiyor...

__ Ne yemeğini, en çok hangi yemeği severdi?

_Atatürk kuru fasulyeyi çok sever, o başyemeğidir. Bazı gece, misafirler gittikten sonra, pijamasını giyer, robdöşambrını giyer, mutfğa iner, mutfaktan fasulye pilavı yer, ondan sonra yatar. İkinci sevdiği yemek, peynirli yumurta. Köyde yaptığı gibi, Möhle Köyü'nde, onu da sever. Zaten çok böyle muayyen birkaç yemekten başka, yemeğe düşkün, çok yiyen insan değildi.

_ Nasıl uyurdu, ne kadar uyurdu? Üç dört saatlik uyku yetermiş diye duydum ben...

-Şimdi, ekseriyetle bende, altında, alt katta yattığım için sabahleyin kalktığım zaman, Atatürk'ten ses çıkmıyorsa, Atatürk uyuyordur. Bu uykusu bazen öğleye devam eder. Uykusunu almıştır, vaktinde uyanır.

_ Ne kadar uyurdu yani beş, dört saat?

_Daha fazla... Belki uyurdu. Öğle yemeğini Marmara'da yemek ister, gönderilir oraya (özel yemeği) arkadan kendi gider. Yemeğini Marmara Köşkü'nde yer. Yaz sabahları bilhassa

orada yer, zevkle yer. Akşamüstü, tekrar çıkar, yine döner döner dolaşır, tekrar Marmara (Köşkünde), kahvesini içer. Yani gezmek için, hava almak için Marmara'dan başka yerde yoktu Ankara'da.

*

Gerçekten de o yıllarda Ankara'ya, İç Anadolu'ya baktığımızda tam bir bozkır olduğunu görüyoruz. Her taraf ağaçsız, çıplak boz renkte büyük bir arazi. Küçük hacimli Ankara, kalenin gölgesine sığınmış kendi mütevazılığında sakin, sessiz yaşıyor. Başkent Ankara ise sıfırdan, boş çıplak araziye bina bina, cadde cadde nakış gibi işlenmiş o yıllarda... İhtiyaca göre yeni binalar inşa ediliyor. Yapılar, tesisler önem derecesine göre yapılıyor. Ecnebi şehir mimarlarının, çizdiği plan çerçevesinde yeni yeni yollar açılıyor, yeni mahalleler kuruluyor. Yirmili yılların sonuna kadar -en az on yıl- Ankara tam bir şantiye. Otuzlu, kırklı yıllarda da bu şehirleşme daha sakin de olsa devam ediyor.

Ama yirmili yıllarda Ankara bir felaket... Hele İstanbul'dan gelenler gördükleri manzara karşısında dehşete düşüyorlar. Boğazdan, mavi Marmara'dan sonra bu bozkır, tam bir şok onlar için. O yıllarda Ankara'dan İstanbul'a dönmek mutlulukların en büyüğü. Atatürk'e yakın olanlar bu ıstıraplarını münasip bir dille söylemiyorlar mı? Elbette defalarca söylüyorlar. Bazen ısrar edip

yeni başkent önerileri de oluyor. Bu yeni başkent önerilerinden öne çıkan iki tanesi; Konya ve Eskişehir oluyor. Ama o deha, kararından dönmüyor. Öyle düşünmüş, öyle karar vermiş, öyle de uyguluyor. Atatürk'ün bu konuda söylediği son söz şu oluyor;

“Buraya gelmişiz... Burada oturmuşuz... Burada kalacağız.”

Anadolu'nun ortasında, yepyeni bir şehir ve yepyeni başkent inşa ediliyor... Ankara'da Marmara denizi yok ama Marmara Köşkü diye nefis bir yer var. Ankara'da saraylar yok ama Çankaya'da bir Köşk var. Ankara'da yeşillik, ormanlık pek yok ama Gazi Çiftliği diye bir yer var. Ankara'da büyük lüks oteller yok ama Ankara Palas diye bir otel var. Karpiç var... Bahçeli evler var, direksiyon binası var... Bakanlıklar var. Hepsinden, hepsinden önemlisi pırıl pırıl bir **‘Meclis’** var.

O yıllarda Atatürk, sıklıkla yaz günleri sabah kahvaltısını, öyle yemeğini, Marmara Köşkü'nde yiyor. Dönüp dönüp akşama gelip, kahvesini de yine aynı yerde içiyor ama bunun ne önemi var. Onun ideallerinin gerçekleşmesi karşısında, onun geleceğini bildiği Ankara'nın muhteşemliği karşısında bu günlerin ne önemi var...

*

Tekrar anılara, Cevdet Tolgay'ın Atatürk anılarına dönelim. Bu anılarda benim dikkatimi en çok Atatürk'ün cazibesi, insanları etkileme gücü çekti. Bunu annemden de Atatürk'ü gören başkalarından da duymuştum. Cevdet Tolgay'ın Atatürk'le ilk karşılaşmaları Atatürk'ün elini öperken duyduğu hisler... Onun bilinmeyen bir çekim gücüne kapılmış gibi Atatürk'ün cazibesine kapılışı beni çok etkiledi. Bu satırları yazarken aklıma hep Cevdet Tolgay'ın Atatürk ile karşılaşma anı geldi...

— **“Atatürk'ü gördüm! Böyle bir hayale yaklaşıp gibi bir hisle içeri girdim. Elini uzattı aldım. O kadar güzel bir eli vardı ki hiç unutmam! Beyaz, pembe, yumuşak... İnsana tuttuğu zaman zevk veren bir eldi. Atatürk'ün eli. Öptüm... Bir defa öptüm. Ondan sonra bir daha öpmek kısmet olmadı. Bir sebep olmadı, hep beraberiz...”**

— *'Efendim' Atatürk'ün en yakın, her yemekte bulunan kişiler, kimlerdi? Sizin gözünüze hemen hemen her yemekte olabilen...*

— *Evet, Salih Bozok, Cevat Abbas, -Yaveri, o zaman ayrılmıştı, ihtiyarlamıştı biz dolduruyorduk yerlerini- Kılıç Ali her gün, bir de Rize Mebus'u Nuri Conker. İsmet Paşa'yla da çok yemek yemiştir. Eğer herhangi konuşulacak bir mevzu varsa, akşam gezisine çıktığı zaman, Başbakanlığa gider, İsmet Paşa'yla herhangi bir meseleyi konuşabilir...*

Atatürk'ün yalnızlığı ve gece uyuyamaması, normal bir insanın kaldıramayacağı kadar büyük... Onun yalnızlığı yüksek dağların zirvesindeki yalnızlık gibi. Tek başına, vakur, erişilmez ve çok güçlü. Bu konuda Cevdet Tolgay'ın anılarını naklettiğimde bana çok hak vereceksiniz. İşte size bu konuda yaşanmış çok özel iki anı;

Atatürk herhangi bir gece, herhangi bir mevzu üzerinde düşünerek, uykusu kaçmıştır... Mesela, bazı gece yarısı dışarı çıkıp, araba gezintisi yaparak, sükûnete gelen tarafı vardı. Düşündüğü mevzunun neticesine varırsa, rahat uyur o akşam. Bazen sofrada konuştuğu mevzunun neticesine varamadan, sofraya biterse, o zaman uykusu kaçıyor...

- Ne olur uykusu kaçınca?

- Gece gideriz bir yerlere. Mesela bir kere Möhle Köyü'ne gittik. Bir başka gece motorla dolaşırız sabaha kadar. Yalova'ya geliriz, Millet Çiftliği'ne bağlarız motoru, o uyur. Bir sedir vardır motorda orada uyur. Böyle gecelerde giymek için, pijaması da vardı. Motorun tıkr tıkr sesiyle uykuya dalar. O uyuduğu kamara motorun nihayet tarafındadır. Motor, tıkr tıkr tıkr çalışır, onun tıkırtısıyla uykuya dalar. Biz de bekleriz uyanmasını. Öğleye doğru uyanır kalkar.

‘Neredeyiz çocuklar?’ der.

‘Millet Çiftliği’ndeyiz Paşam.’ deriz.

‘Hadi eve gidelim...’ der.

Atatürk’ün sıkıntısını, yalnızlığını Cevdet Tolgay’ın anılarından dinlemeye devam edelim.

- Efendim “Atatürk” saray da bulunduğu zamanlarda hep sıkıntılı anları olurmuş, uyuyamazmış ve ufak teknelerle gezermiş.

-Saraydayken motorla gezmeye çıkardık. Bazı akşamlar misafir gelir. Atatürk’ün konuşması bittikten sonra, saat on ikiye doğru, bazen bire doğru hepsini evlerine göndeririz. Arabalar dizilir kapıya, kimisi vapurla gider, kimisinin evi İstanbul tarafındadır, otomobil ile göndeririz.

Bazı akşam uyku tutmaz... Atatürk ben de çıkacağım der. O karşı yakada Anadolu tarafında oturanlarla beraber, onları, oturdukları semtin iskelesine bırakıncaya kadar kapı kapı dolaşırız. En nihayet yalnız kalır. Bu dolaşmalarımız Adalar civarında olur, ekseriyetle Boğaziçi civarında olur. Sahillerde misafirleri savarız.

“Hadi gidelim.” der.

Motorun dolabında daima bir robdöşambr, bir pijama bulundururuz.

_ Küçük bir Motor herhalde?

-Sakarya motoru biraz büyüktü. Kış tarafında oturulacak, icabında bir yatak olacak kadar geniş bir yer vardı. Tam pervanenin üstüne gelen yanı, tam kışında, bir kişinin yatacağı bir yatak vardı. Soyunur yatar, uykuya dalar... Zaten uykuyu arıyor... Bir içindeki şey (sıkıntı.) geçsinde, kafasındaki düşünce geçsin... Biz her zamanki gibi döner, dolaşır yine aynı yere gideriz.. Öğleye doğru, bazen saat onda, bazen on birde Yalova Millet Çiftliği'ne geliriz. -Yalova'da iki tane Millet Çiftliği vardır bir de karşı tarafta Millet Çiftliği var... -Gideriz bir tahta iskele vardır oraya gemiyi bağlarız ve bekleriz.. Biz de otururuz bir kenara bekleriz uyanmasını. Uyanmasını bekleriz.. Çıkar...

“Neredeyiz çocuklar?” der.

“Efendim Millet çiftliğindeyiz.” deriz.

“Hadi gidelim eve.” der.

Ev, “Dolmabahçe Sarayı.” Bin de bir işitmişimdir Atatürk'ün ağzından saray lafını. Hep eve gidelim der. Gideriz.. Uyur, o

zaman ikinci uykusunu uyur, o zaman Yalova'dan saraya gitmekte bir hayli zaman ister.

Cevdet Tolgay ile yaptığım söyleşide, bant kaydına girmemiş Atatürk sohbetlerimiz de oluyordu. Cevdet Tolgay'ın anlattıklarından ve okuduklarımdan şunu net olarak anladım ki Atatürk'ün en büyük özlemi, hasretini çektiği en önemli şey; küçük bir ev. Evet, Atatürk en çok, küçük bir evinin olmasını istiyor. Sadece ona ait. Önüne geldiğinde cebinden anahtarını çıkartıp kapısını açıp, içine gireceği küçük bir ev... Bu öyle bir ev ki içinde tüm hayal ettiklerinin, tüm özlediklerinin yaşadığı bir ev sanki... Onun için sıklıkla yakınlarındakilere hep **“Ankara’da bana bir yer bulun da, oraya küçük bir ev yapalım”** diyor. Bu onun en içten arzusu. Her ne hikmetse bu özlemi bir türlü gerçekleştiremiyor. Hastalığının belirtileri, o telaşlı ve endişeli zamanlar, küçük bir ev yapımına yetmiyor. Daha doğrusu kimsenin aklına böyle bir şey gelmiyor. Onun yerine ancak Florya’daki deniz evi ve son zamanlarda da oynacağı gibi sevdiği Savarona yatı ona bir ev oluyor. Bu her iki mekânı da saraydan ve Cumhurbaşkanlığı Köşk’ünden çok seviyor, benimsiyor.

Kolay değil... Yaşam Atatürk için hiç de öyle rahat başlayıp, kolay geçmemiş. Tam tersine, yaşamının her anında hep onu burkan, içini acıtan bir şeyler olmuş. Küçük yaşta babasını

kaybetmesi... Ekonomik sıkıntılar... Çocuk sayılacak yaşta ev sıcaklığından uzak bir ortama gidiş...

Askeri okulun yüksek tavanlı yatakhanelerin duvarlarında gölgelenen yalnızlığı... Gecenin derinliğinde, mışıl mışıl uyuyan arkadaşlarını seyretmesi... Tatillerde evci çıkıp, giden arkadaşlarının dönüşünü beklemesi... Özellikle Bayram günleri... Bu satırları yazarken Atatürk'ün gençlik yıllarını iliklerime kadar içimde hissettim... İçim burkuldu... Hep kahr, hep kahr... Hep sabır, hep sabır... O çocuk yaşında... Yüksek tavanlı karanlık geceler... Nerede o günler? Birdirbir, saklambaç, beş taş oynadığı... Topaç çevirdiği özgür günler... O yıllar... Kırklar, ağaçlar, kuşlar... Sıcak, şefkat dolu evinde yatağına uzanması... Yorganına bürünüp huzur dolu derin bir uykuya dalması... Manastır idadisinin yüksek tavanlı yatakhanelerinin duvarlarında gölgelenen yalnızlığını küçük yaşında taşıması... Bilemiyoruz... Onun için belki de bunlar önemsiz şeyler... Kim bilir belki de Atatürk olmanın yaşanması günleri... Ama yaşamı boyu hep bir ev hasreti çekmesi çok ilginç... Bir evinin olması... Ona ait... Özlemleriyle süsleyeceği...

Kurtuluş savaşından sonra Atatürk ilk defa İstanbul'a geliyor. İstanbul'dan bütün yabancı devlet kuvvetleri ayrıldıktan, temizlendikten sonra... Atatürk ilk defa İstanbul'a geliyor. İkametine de Dolmabahçe Saray'ı tahsis edilmiş. *(Görevlilerin böyle bir yeri*

ayırmaları mecburiyetten.) Fakat Atatürk'ün, etrafının, vazifelilerin... Hep beraber kalacakları başka (*büyük*) bir yer yok. Onun için Atatürk'ün arzusu hilafına Dolmabahçe Sarayı hazırlanıyor...

Motor hazır, motora binmek için yanındaki bütün kalabalıkla beraber yürüyorlar. Motora bindikten, motor hareket ettikten sonra Atatürk,

“Nereye gidiyoruz?” diyor.

“Dolmabahçe Sarayı’na” diyorlar.

Atatürk'ün yüzü birden asılıp, sertleşiyor.

“Sarayları biz boşalttık, şimdi yeniden mi “biz” dolduracağız?” diyor.

Demek ki Atatürk, İstanbul’a geldiği zaman, sarayı düşünerek, saray da oturmayı arzu etmediğine göre, fakat bunda da bir mecburiyet olduğuna göre... Teessürle “gelmiş, Saraya yerleşmiş. Yoksa Atatürk küçük bir evde oturmayı da büyük bir özlemle... Hep arzu etmiştir. Zaten Atatürk hayatında daima, küçük evleri anmış, yaptırmak istemiştir. Hastalığı yeni başladığı sırada Ankara’da Keçiören’de, evi için yer bulunmasını istemiş... Burada küçük bir ev yapmayı daima arzu etmişler... Hele İstanbul’da

Florya’da deniz evi yapıldığı zaman, çok sevinmiş... Bitmesini sabırla beklemiş...

Dünya Harp tarihine önemle geçmiş bir savaş olan Çanakkale savaşlarında, Çanakkale destanında Atatürk askerlerine,

“Size savaşmayı değil, ölmeyi emrediyorum!” dediğinde binlerce asker inanmadığı bir komutanı için kendini ölüme atar mı? O komutan gözünü kırpmadan yağmur gibi yağan kurşun altında siperinden çıkıp düşmanın üzerine yürümese... Komutan Vatanı için ölmeyi seve seve göze alıp askerine bunu göstermezse o asker ölüme koşar mı? Atatürk bunu çok iyi bilen ve uygulayan bir komutandı. Atatürk bu gözü pekliğini, bu önderlik vasfını savaş sonrası sivil yaşamında da hep yeri geldiğinde göstermiştir.

Florya’da evi yapılıyor, denizin üstüne çakılan kazıklara oturan bir deniz evi... Ev bir türlü bitmiyor. Atatürk evin bitişini sıkı takip ediyor, her fırsatta da evinin son durumunu soruyor yanındakilere. **“Benim ev daha bitmedi mi?”** Bakıyor olacak gibi değil, savaşta nasıl askeri aşka getiriyorsa, şimdi de evi yapan işçileri şevke getirip, çalışmalarını hızlandırmak istiyor. Bakın bu konuda ne yapıyor Atatürk. Cevdet Tolgay’ın sesinden dinleyelim.

“Bir akşam Kılıç Ali’nin evindeydik. Yemek yedik sofrâ bitti, saat gece on ikiye doğru. Ama amele gece gündüz çalışıyor

orada, Florya Köşkü'nde, evi yetiştirmek için. Yendi, içildi falan... İnildi aşağıya. Ameleler lüks lambalarını açmış çalışıyor. Yaptıkları da; iplerle çekiyorlar, bocurgat mı derler ona ne derler... Beş on kişi yapıyor eliyle ağırlığın bağlı olduğu halata ağırlığı yukarıya zahmetle kaldırıp bırakıyor kazığın üstüne. Kazık böyle çakılıyor. Zemine.

Atatürk bunları görünce çok mütehassis oldu. Bocurgatları çekip bırakan amelelerin yanına yaklaştı, ceketini çıkarttı yere attı. Aldım ceketini yerden. Atatürk amelelere,

“Hadi arkadaşlar! Beraber çalışalım!” dedi.

O da bir ip aldı, amelelerle beraber beş on defa kazığı yere çakmak için ipi çekip bıraktı. Ondan sonra efendim... Bayağı seviniyordu. Her gün Florya'ya gider olduk. Akşamları evin ne kadar büyüdüğünü ne kadar işi kaldığını takip ediyordu... Ameleler de teşyi ediyorlardı onu. En nihayet ev yapılıp bitti. İçine girdikten sonra bir daha saraya gitmedi. Hasta olduğu zamandan gayrı...

Atatürk'ün sıkıntıları, yalnızlığı ve ocağı yanan sıcak bir eve olan özlemi o kadar açık ki, bunu birçok davranışında net olarak görüyoruz. İşte bu konuda bir anı daha:

Atatürk'ün sıkıntısı büyük... İçindeki fırtınalar, boralar o kadar kuvvetli esiyor ki... Çankaya Köşkünün yatak odası, yatağı ona dar geliyor, aynen Dolmabahçe Sarayı'nda ki odası gibi. İçinde bulunduğu şartlarda uyumak mümkün değil. Beynindeki fikirler, düşünceler dalgalar halinde coşuyor... Hiç dinmeyecek azgın dalgalar gibi... Bunların uyandırdığı sıkıntı dayanılır gibi değil. Paylaşmak olanaksız... Kurtulmak lazım... Hava soğuk, her taraf kar buz... Cevdet Tolgay anlatıyor.

“Efendim yine böyle gecelerden birinde, misafirleri gönderdik. Atatürk, Çankaya’da Cumhurbaşkanlığı Köşkü’nde... Yatak odasına çıkar, yatacak tabii. Bazen tekrar iner, fasulyesini yer, pilavını yer... ‘Bunu mutfakta yemeği tercih eder.’ Aşçıbaşı Ömer Usta’da bekler onu, verir fasulyesini, pilavını yanından çıkar.

Bir akşam yine böyle yatak odasına girmek için çıktı. Misafirleri de dağıttık, biz de yatmak için ayrıldık. O sırada telefon çaldı. Dâhili telefon Baktım hizmetçilerden biri,

“Efendim Atatürk at gezisi yapmak istiyor.” Dedi.

Uyuyamayacağına inanmış, uyuyamayacak. Bilmiyorum hangi mevzunu konuşuyorlardı.. (o gece.) Atlarla ben meşgulüm.

“Hemen.” dedim.

Atlarla ben meşgulüm, süvari olduğum için. Başyaver de süvariymi. Diğer arkadaşlardan da iki süvari vardı. Celal Üner, Başyaver, atları hemen kapattık, getirdim. Hep beraber bindik.

Köşkün arka tarafı o zaman bahçelik, bağlık. Bir kısım da bomboş araziydi. Atatürk, başyaver, Celal Üner, ben ve diğerleri atlara bindik. Atatürk önde biz arkada, saat bir, bir buçuk civarında Aşağı yukarı o saatlerde mehtap da yok, karanlık bir gece... Gidiyoruz... Bir yere geldik. Yolu da bilmiyorum, otomobiller de arkadan geliyor... Hiç o taraflara da gitmedim... Köşkün arka tarafında, boş arazi, bir kenar yoldan gidiyoruz... Yolun gidiş istikametinde Çankaya’nın iki tane köyü vardır. Bu ikinci köy, Möhle Köyü... Giderken korkuyorum atlardan, yani herhangi bir aksilik yapacaklar diye. Çünkü sağ tarafımız biraz geniş, belki hayvan gece karanlıkta tökezler diye. Böyle bir düşme falan olursa... Atatürk’ün atı için endişeliyim.

En nihayet o Möhle Köyü’ne geldik. Tabii atların çıkardığı bir ses var, ayak sesleri falan. Köyde bekçi var... Bekçi sesleri duymuş. Bekçi koşarak yanımıza geldi, şaşırdı. Daha evvelden Atatürk’ü gördü mü, görmedi mi bilmiyorum. Geldi, karanlıkta yaklaşıncaya tanıdı...

“Buyurun paşam.” dedi.

Atatürk,

“Muhtarın evine götür bizi.” dedi.

“Peki, paşam.” dedi.

O önde biz arkada muhtarın evine kadar geldik. Kapıyı çaldı. Kapı açılınca, Muhtar don paça atmış kendini sokağa, bizi görünce... Atatürk,

“Merhaba muhtar.” dedi. Muhtar,

“Buyurun paşam.” dedi.

Girdik içeriye, Paşa önde biz arkada girdik. Muhtar odasına götürdü bizi, misafir odasına. Muhtarın olacak tabii köy misafir odası. Köy işi oda tabii... Zemin de çatı da toprak. Bazen kilim, bazen halı yaymışlar odanın kenarlarına. Birkaç tane de yastık atmışlar. Oturdu Paşa, Muhtar donunu, şalvarını giymiş, bekliyor kapıda... Atatürk,

“Muhtar.” dedi.

Muhtar,

“Buyur paşam.” dedi.

“Hanımına sor yumurtası var mı?”

“Var efendim.”

“Yağı var mı? Tereyağı!” Dedi.

“Var Paşam.” dedi.

“Beyaz peyniri de var mı?” dedi.

“Var Paşam.” dedi.

“O halde söyle hanıma, bana bir peynirli yumurta yapsın.” dedi.

“Baş üstüne Paşam.” dedi Muhtar.

Beş on dakika sonra peynirli yumurtası geldi, onu yedi “Son lokmalarında yumurta sahanını, bir güzel sıyrıldı, büyük bir iştahla peynirli yumurtasını bitirdi.” Sonra,

“Atla dönmeyelim.” dedi.

Arabalar da bizimle gelmişti zaten

“Atları gönderelim ben biraz dinleneyim burada.” dedi.

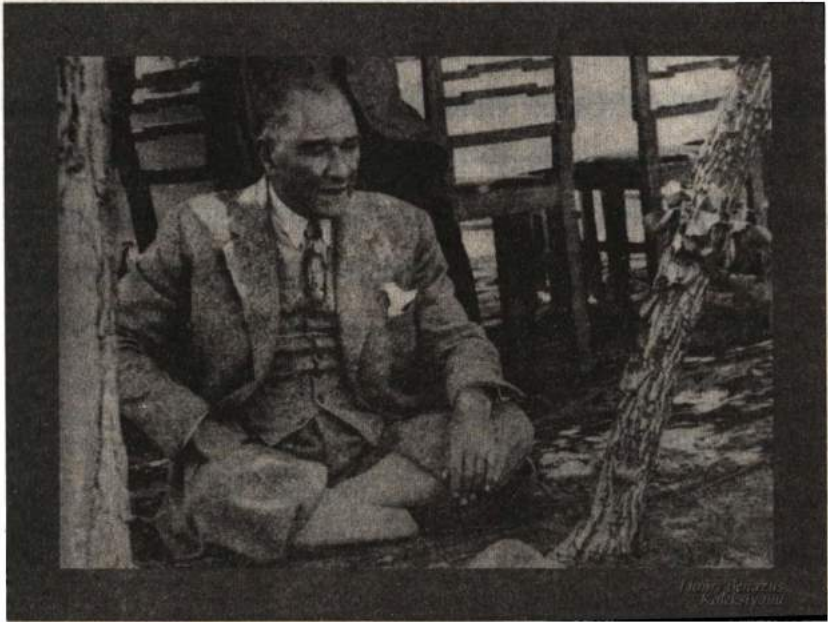
Uzandı sedire. Sedirde pek sert muhtarın sediri ne kadar olacak... İşte... Pamuk dolduracak değil ya içine. Ondan sonra efendim, Atatürk,

“Ben biraz uzanacağım.” dedi.

Biz de çıktık odadan, o uzansın diye, dışarı da bekliyoruz. Vallahi hava açılmıştı, o orada sert sedirin üzerinde uyumuştı. Hava açılmıştı uyandı.

“Hadi gidelim artık.” dedi.

Otomobillere bindik eve, Köşk’e geldik, o zaman yattı. Yattığı zaman mübalağa etmeyeyim, yani... Hava ısınmıştı... Yani orada, Möhle Köyü’nde iki üç saat kadar uyumuştı.

Hanri Benazus Koleksiyonu

Cevdet Tolgay'ın Atatürk anılarında, Ankara'da Ankara Palas, İstanbul'da Park Otel oldukça sık geçen, önemli mekânlar. Her iki mekânda yabancı konuklarını ağırladığı ve önemli temaslarını yaptığı yerler. Cevdet Tolgay'ın bana anlattığı, Atatürk anılarından beş tanesi bu mekânlarda geçiyor. Bu mekânlar o devir de önemli mekânlar, onun için onları biraz tanımakta fayda var.

Atatürk'ün İstanbul'da başta İngiliz Kralı VIII. Edward ve Mrs. Simson olmak üzere birçok yabancı konuğunu Park Otel'de ağırlamıştır. Aynı şekilde Ankara'ya gelen yabancı konuklarını da Ankara Palas da ağırlamıştır. Ayrıca bu çok popüler mekânlara kendileri de özel olarak sıklıkla gitmişlerdir.

İstanbul Park Otel; Gümüş Suyu'nda, İnönü Caddesi üzerindedir. 19.yy. sonunda İtalyan Büyükelçisi Baron Blanc tarafından elçilik binası olarak yaptırılmış... Oldukça süslü, güzel ve büyük bir konak. İtalyan Hükümeti oldukça pahalıya mal olmaya başlayan bu konağın yapım masraflarını ödeyemeyince, Büyükelçi Baron Blanc çok güç durumda kalır. Bunun üzerine II. Abdülhamit konağı satın alır ve Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya verir. Böylece İtalyan Elçilik binası, Osmanlı Hariciye Nezareti Konağına dönüşmüş olur. Konak zaman içinde çok önemli diplomatik temasların yapıldığı bir yer olur.

1922 yılında Tevfik Paşa'nın İsviçre asıllı eşi, Elizabeth Tschami tarafından Hariciye Konağı'nın otele dönüştürülmesi fikri ortaya atılır ve uygulanır. 1930'da Tevfik Paşa'nın oğulları tarafından yeniden inşa edilen bina tam bir otel haline getirilir. O zamanki adı Miramare'dir.

Miramare, Tevfik Paşa tarafından iyi işletilemeyince, yeni bir işletmeciye devredilir. Yeni işletmeci, Aram Hıdır adlı bir şahıstır. Bu yeni yönetim oteli yeniledi ve ismini Park Otel olarak değiştirdi. Yeni haliyle Park Otel 1930'lu yılların Pera Palas, Tokatlayan otellerinin yanında İstanbul'un en lüks konaklama mekânı oldu.

“U” şeklindeki binanın ön cephesinde boydan boya balkonlar vardı. Bu haliyle İstanbul'un tarihi panoramasına hâkim bir konumdaydı. Ön tarafı büyük bir bahçeye açılıyordu. Bu cepheden iki katlı görümüne karşın, güney cephesi eğimden dolayı altı katlıydı. Yemek salonu pek tanınmıştı... Hele barı dillere destandı.

Bu kadar Park Otel anlatımından sonra Atatürk'ün bu mekânla ilgili ilk anısını hemen anlatalım. Atatürk'ün çocuk sevgisini... Türkiye'nin geleceği olan çocuklara ne kadar önem verdiğini anlatan bir anı.

Bir yaz gecesi, her zaman olduğu gibi, Park Otel'deyiz. Atatürk ile bu akşam soframızda uzun boylu misafir yok. Tek biz varız. Atatürk konuşuyor gayet sakindir. Misafirler de yok soframızda bir müddet sonra, uzun bir müddet sonra, Park Otel dağılmaya başladı. Dağılınca daha iyi görür olduk, etrafımızda ne var ne yok diye...

Benim nazarı dikkatimi celbeden sonradan Atatürk'ün de nazarını celp etti. Yanımız da bir subay, bir hanım ve bir çocuk, oğlan, yedi belki sekiz yaşında ben (yanındakileri) anasıyla babası tahmin ettim ilk görüşümde. (Çocuk) böyle durmuş, gözlerini dikmiş, Atatürk'e böyle bakıyor, kıpırdamadan bakıyordu. Tenhalaşınca ortalık, Atatürk'ün de nazarı dikkatini celp etti. Zaten çocukları nerede olsa çok seviyordu. Atatürk çocuğa;

'Gel bakayım benim yanıma.' dedi.

'Konuşalım seninle.' dedi.

Çocuk Atatürk'ün yanına geldi. Gayet ciddi bir pozla sokuldu yanına. Atatürk bacaklarının arasına aldı çocuğu, koluyla kendine doğru çekti, adını sordu. Çocuk söyledi.

'Mektebe gidiyor musun?' dedi.

‘Gidiyorum.’ dedi.

***Çocuk gayet ciddi bir pozla sokuldu yanına. Mektebini sordu.
Çocuk anlattı biraz. Atatürk,***

‘Ne olacaksın sen?’ dedi.

Çocuk gayet ciddi,

‘Atatürk olacağım.’ dedi.

‘İnşallah olacaksın, inşallah olursun.’ dedi.

***Biraz daha okşadı çocuğu. Yelek cebinde bir saati vardı, saat
platindi, çok kıymetli bir saatti.***

Çıkardı zincirini, zincirinle beraber,

‘Al bu saati.’ dedi.

***‘İnşallah büyüyeceksin, büyük adam olacaksın, o zaman bu
saati takar, beni hatırlarsın.’ dedi.***

O sırada Atatürk’e saati getiren zat Recep Zühtü,

_ Eyvah! Dedi

‘Bizim platin saat gitti.’ dedi.

Recep Zühtü saati bir Avrupa seyahatinden Atatürk’e hediye getirmişti. O yıllarda Recep Zühtü şeker fabrikaları yapmaya memur edilmişti, gidip geliyordu Avrupa’ya. Kim bilir kaç bin lira verdi o zamanın parasıyla.

Çocuğu sonradan merak ettim ben. Arayayım filan diye, ismini de bilmiyorum, sormadık da. Yanında duran Zabit, dayısı imiş... Çocuk anasıyla gelmiş, hafta gecesi diye çocuğu da almışlar yanlarına, sekiz yaşlarında bir çocuktü. Sonradan acaba bulabilir miyim diye birçok tanıdıklarına sordum... Ama nereden tanıyacaklar, bulamadık.

Sonradan, aradan yıllar geçti, birisine yine sordum.

‘Aaa!’ dedi, ‘öldü!’ dedi.

O çocuğu hiç unutmam.

Bu anıdan sonra, Park Otel’de geçen ikinci Atatürk anısı dansla ilgili bir anı. Bu anıdaki dans konusu beni çok etkiledi. Atatürk’ün yaveri Cevdet Tolgay’ı ve Şükrü’yü dans ederlerken gördüğündeki o sevinci, coşkusu gerçekten çok büyük. Dans etme, “dans” Atatürk’ü neden bu kadar etkiliyor diye düşündüm... Uzun uzun

düşündüm... Sonunda Atatürk'ün kafasındaki dansın bir sembol olabileceği sonucuna vardım.

Salon dansı: Bir salonda, toplum önünde bir kadın ve erkeğin hoşlandıkları müziğin eşliğinde özgür iradeleriyle birbirlerine sarılarak yaptıkları estetik, uyumlu hareketlerin toplamıdır bence... Örneğin, farklı iki cinsin orkestrasının çaldığı müzikle bir tango ya da vals yapmanın hazını yaşamaktır...

Anlatmak istediğim, salon dansın temelinde iki farklı cinsin birbirlerine sarılma olgusu var... Kadının hür iradesiyle erkeğine sarılıp dans etmesi... O dönemler düşünüldüğünde bu çok önemli bir olay olmalı... Kadının toplum içinde kabul görmesi, erkeğiyle eşit olması düşüncesinin bir sembolü olsa gerek dans... Bunun uygarlığın bir parçası olarak kabul edilmesi... Bence Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önemi anlatan bir semboldür dans etmek... Atatürk'ün Türk kadınına yaşamın her alanında görme isteğidir... Türk toplumunun modernleşmesinde, daha uygar olabilmesinde dans bir ölçüt olarak düşünülmüş olabilir... Bu bir telakki meselesidir.

Bugün batı toplumu dediğimiz, batı uygarlığı dediğimiz ülkelerin hepsinde farklı cinsten insanların çekinmeden, bir arada olup dans etmekten haz alıyor olmaları önemlidir... Dans onlar için

rahatlamanın, hoş bvakit geçirmenin bir yolu olsa gerek...
Gelişmemiş... Geri kalmış toplumlarda bu gibi hareketler bazen
namus meselesi olabiliyor...

Hanri Benazus Koleksiyonu

Dikkat edilirse batı uygarlığından uzak toplumlarda farklı cinsler toplum içinde pek bir araya gelip eğlenmeyi tercih etmiyor... Sanki kendi iç dünyalarında kapalı kalmayı tercih ediyorlar...

Gençleri aynı müzikle dans edemeyen bir topluma; çağdaş, uygar bir toplum diyebilir miyiz? Bu bakımdan Atatürk için salon dansı basit sıradan bir olgu değildir... Bir semboldür... Batı uygarlığının somut bir ifadesidir. Kanımca yeni kurulan Cumhuriyetin buna ihtiyacı vardır... Atatürk'ün kafasındaki toplumda, kadının özgürlüğü çok önemlidir. Kadın erkeğiyle eşit... El ele, kafa kafaya, gönül gönüle olmalıdır... Atatürk'ün kafasında ki kadın budur... Saygıdeğerdir... Erkeğiyle eşit statüdedir ve bu konumu, devlet korumasında olmalıdır.

Oysa Mustafa Kemal Osmanlı'nın kapalı toplumu içinde yetişmiştir. Aristokrat, zengin bir aileden gelmiyordur. Aksine içe dönük mütevazı bir ailedendir. Gençliği tutucu bir toplumda geçmiştir. Bunu yaveri Cevdet Tolgay'ın ağzından net olarak öğreniyoruz. Cevdet Tolgay bu konuda aynen şöyle diyor;

“Atatürk'ün bir genç olarak yaşadığı devir, çok kapalı. Böyle danstan manstan haberi olmayan bir devirdi. Bütün hayatlar

akşam işten, vazifeden çıktıktan sonra, herhangi bir gazinoda (erkek arkadaşlarıyla.) bir kadeh rakı içmekten ibaretti...”

İşte Atatürk’ün büyüklüğü... Türk toplumunu daha yukarıya çekebilmek adına bir anlamda kendini aşma iradesi... Bu büyük bir öz veri. Bu açıkça kendini, Türk toplumunun batı formu içinde, kalkınıp özgürce gelişmesi için feda edebilmesidir. Kendine rağmen batılı gibi düşünme, batılı gibi giyinme, batılı gibi yaşama ve eğlenme. İşte yeni Türkiye Cumhuriyeti için Mustafa Kemal’in öngördüğü prensipler bunlardı. 1930’lu yıllardan bahsediyoruz... Cumhuriyet henüz çok genç... Sorumluluk çok büyük... Yeni bir devletin temelleri atılıyor... Her organ yeniden oluşturuluyor. Nasıl olmalı ki en uygarı, en iyisi, en uygunu olmalı... “Fikri Hür, Vicdanı Hür, İrfanı Hür” bir toplum olmalı. Dikkat ettim de Mustafa Kemal Atatürk her şeyiyle hep ideal güzelliğin peşinde olmuş, ideali kovalamış. Onun imzası en iyi olmalı, o en iyi giyinmeli, en ideal evliliği yapmalı... Hep en iyi, hep en güzel... Kendisi için istediği bir şey yok. Her şey yeni kurulan Cumhuriyet için... Cumhuriyet’in laik insanları için... Başka milletlerin yüzlerce yılda varabilecekleri bir konumu, o yıllarla ifade edilebilecek bir sürede getirmeye çalışmış bir dehadır. İşte dans; tüm bunların, batılılaşmanın, modern dünyanın, veciz, somut bir ifadesidir.

Cevdet Tolgay'ın benim dans etmeyle ilgili sorum karşısında verdiği yanıt;

-Efendim, Atatürk tabii dansı seven bir insandı. Ama topluluğumuzda, yani Atatürk etrafındaki hanımlar arasında... Atatürk ile dans edecek yahut Atatürk'ün dansa kaldıracağı hiçbir hanım yoktu. Yoktu çünkü etrafımızda arkadaş hanımları vardı.

Bazı akşamlarda, onlar, arkadaş hanımları var ise de hiçbir zaman kalkıp da o hanımlardan birini dansa davet ettiğini görmedim. Böyle gecelerde, hele misafir topluluğu da biraz fazla olunca, ses çıkarmazdı. Biz de arkasında otururduk. Fakat yalnız kaldığı zaman döner bize,

“Dans edin.” der.

Bizim de tanıdığımız kimse çıkmıyordu dans etmek için etrafımızda, Park Otel'de. O zamanki Büyük Park Otel'de, birçok aileler vardı etrafımızda. Ama tanımadığımız bir ailenin karşısına gidip,

Müsaade eder misiniz? Hanımınla, kızınla dans edebileyim! Diyecek bir vaziyetimiz yoktu. Ama kim bilir Atatürk belki zannediyordu ki böyle, dansa kalk deyince kalkacak, ben de

birisini bulursam dans edeceğim. Kaçıyorduk... Atatürk bizi görmesin diye...

Evet, bir akşam تنها bir gece, sofrada, Atatürk'ün sofrasında Kılıç Ali var, hatırlamıyorum, başka bir kimse yok. Bir Kılıç Ali vardı sofrada zannediyorum. Atatürk dönüp arkasına iki de bir de bize, Şükrü ve bana.

“Dans edin! ... Dans edin!”

Bizi o kadar sıkıştırdı ki ben kaçmaya mecbur oldum.

-Siz de arkadaşınızdan rica etmişsiniz, size iki tane hanım göndermiş.

_ İki tane hanım gönderdi, tanıdığım hanımlardı.

_Siz Atatürk'ü memnun etmek için bunu yapıyorsunuz.

_Evet! Kalktık dans etmeye... Birini Şükrü aldı, birini ben aldım. O sırada Atatürk'ün gözüne çarptı bizim dans etmemiz. Atatürk yanında ki Kılıç Ali'ye diyor ki;

“Kılıç bak çocuklar dans ediyor! Bak çocuklar dans ediyor! Kılıç!”

“Evet Paşam... Evet Paşam!” dedi

Fakat o sırada dans ettik müzik sustu oturduk. Kılıç Ali yanıma geldi, dedi ki;

“Cevdet, Atatürk diyor ki; Acaba bu hanımları masamıza alsak, Cevdet bize gücenir mi? Cevdet, bana gücenir mi?”

- Ne kadar büyük bir incelik.

_Çook! Yani Atatürk’e güceneceğim. Hiç olur mu? Ben Atatürk’e güceneceğim?

_ Atatürk’ün gençliğinde hasretleri bu yani... Atatürk kendini yaşıyor derken, o dans edememiş, gençliğini yaşayamamış bir insan. O birikimlerini, sizin böyle neşe içinde dans etmenizden son derece memnun oluyordu değil mi?

_Tabii, evet... Atatürk’ün bir genç olarak yaşadığı devir, çok kapalı. Böyle danstan manstan haberi olmayan bir devirdi. Bütün hayatlar akşam işten, vazifeden çıktıktan sonra herhangi bir gazinoda, bir kadeh rakı içmekten ibaretti ve konuşmaktan. O günün şeyine göre, birbirini tanıyan, yakından tanıyan arkadaşlardı onlar.

Atatürk'ün en yakın arkadaşları, mesela; onların içinde Çanakkale Muharebesi'nde, Conkbayırı'nda Tümen Komutanlığı yapmış Nuri Conker. Nuri Conker Çanakkale de harp ettiği tepenin adı, adını da oradan almış. Bunlar Atatürk'ün gençlik arkadaşları... Gençlik arkadaşları ve muharebe arkadaşları...

_Efendim Atatürk seni şunu yapacağım, seni bunu yapacağım diye atamalar yapmış onu anlatır mısınız?

-Mesela Çanakkale'de Conkbayırı'nda, Atatürk'le beraber harp eden Nuri Conker bir gece sofrada, akşam sofrasında otururlarken, başka bir kimse yok sofrasında yanlarında. Şeyden bahsediyorlar. O zamanki Enver Paşa Hükümeti'nin, Talat Paşa Hükümeti'nin İstanbul'daki son vaziyetlerinden... Konuşmalar yapıyor...

Bir aralık Atatürk diyor ki Nuri Conker'e,

“Göreceksin! Diyor, Fethi'yi diyor, Başbakan yapacağım.”

Fethi Okyar o zaman Bulgaristan'da Sefirliği var. Fethi Okyar Bulgaristan'da Sefir iken, Enver Paşa Atatürk'ü sefirin yanına, Fethi Bey'in yanına Ateşemiliter olarak Sofya'ya tayin ediyor. Uzaklaşsın İstanbul'dan diye.

Peki, sen ne olacaksın? diyor, Nuri Conker Atatürk'e.

“Seni, sizi oralara, o mevkilere tayin edecek adam olacağım.” diyor.

Hiç oralı olmuyor Nuri Conker,

“Göreceksin.” diyor.

Hepimizin gördüğü gibi de oluyor.

Atatürk taşıdığı bu kadar ağır bir sorumluluğun, bu kadar ağır bir yükün altından her zaman başarıyla kalkmıştır. Büyük sıkıntıları olmuştur, büyük yalnızlıkları. Bazen gecenin siyah örtüsüne bürünüp atmıştır kendini Marmara denizinin göğsüne. Bazen de soğuk Ankara sokaklarına... Möhle Köyü'nün anasının koynu gibi sıcak ocağına. Bazen de küçük bir çocuk olmuştur koşmaca oynayan, arkadaşlarını kızdıran. Afacan, yaramaz bir çocuk. Evet, Atatürk çok özel... O çocuk yanını hiç kaybetmemiş... Doya doya yaşayamadığı çocukluğunu, bir devlet kurucusu, bir önder, bir Cumhurbaşkanı olarak fırsat buldukça yaşamaya çalışmış. Bu onun çok az bilinen, çok özel bir hali. Onun bu halini Cevdet Tolgay'ın anılarından öğreniyoruz.

-Her akşam Atatürk'ün bir misafiri olurdu. Bir değil birkaç misafiri olurdu. Yalnız kaldığı, çok yakınında onlarla kaldığı zamanlar da olmuştur. Bu özel gecelerde fakat ekseriyetle Atatürk sofrada muhtelif, kendini eğlendirecek eğlenceler bulur, hatıralardan olur bu eğlenceler. Bu bazen oyun olur, Köşkte arkadaşlarıyla, hep yakınında olanlarla ufak tefek oyunlar oynardı. Ekseriye Nuri Conker'le oynardı ve onu kızdırırdı. O da şakadan kızardı. Atatürk alır parayı...(oyunda) Nuri Conker

“Paramı isterim!” diye bağırır o, Atatürk Nuri Conker’e;

“Vermeyeceğim.” der. Nuri Conker,

“Vereceksin!”

“Vermeyeceğim!”

Atatürk merdivenlerden bir yandan çıkar, Nuri Conker kendisini yakalamasın diye. Biz de teşyi ederiz. Salih ve diğer arkadaşlarını... O, Nuri Conker’e bağırır.

“Alacağım paramı... Bak vermiyorsun bana paramı...”

“Vermeyeceğim.” der merdiven basamaklarından, kazandığı parayı sallar elinde falan ...

Ertesi gün yahut çıkarken biz öderiz parayı. Atatürk'ün paraları bende... O bir eğlence olsun diye oynanan bir oyundur...

Atatürk'ün bütün sofraları önemlidir. O akşam gelecek misafirler, konuşacağı mevzuu hazırlamıştır kafasında. Akşam sofrasına oturulduğu zaman, o konuşulmasını istediği, hazırlıklı olduğu mevzuu ortaya atar. Cevap verilir O söyler, cevap verilir O söyler. Konuşmalardan sonra muhakkak Atatürk kazanmıştır... Yeni işlenen mevzuu tekrar etmiş olur, konuşmalarıyla. Nihayet yine Atatürk kazanır.

Cevdet Tolgay'ın anılarında üçüncü Park Otel anısı, Amerikalı iki bayan gazeteciyle tanışması ve onlara yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni anlatmasıyla ilgilidir.

Atatürk bu iki Amerikalı bayan gazeteciyle çok ilgilenir. Onların, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Atatürk'ü yakından tanımak, görmek ve öğrendiklerini Amerika'da, gazete ve dergilerinde yayınlamak istedikleri fikri doğal olarak Atatürk'ü çok heyecanlandırmıştır. O yüzden bu gazetecilere olağanüstü bir ilgi göstermiş ve önem vermiştir.

Amerikalı gazeteciler Türkiye'de, İstanbul, Yalova ve Ankara'da çok iyi ağırlanmışlar ve kendilerine bizzat Atatürk

saatlerce Türkiye hakkında, kendileri hakkında bilgi vermişlerdir. Türkiye'deki bu tanıtım çabalarına karşın maalesef Amerika'ya dönen gazetecilerden Türkiye için bir satırlık bir yazı ulaşmamıştır. Bu çok ilginçtir. Kendilerini birçok dergi ve gazetenin muhabiri olarak tanıtımlarına karşın Türkiye'yi haber yapan bir bilgi Türkiye'ye ulaşamıyor. Belki bir yerlerde basıldı da Ankara'ya mı ulaşamadı? Böyle bir şey olabilir mi? Bilinmiyor...

Gazi Orman Çiftliği-Bir İngiliz Gazeteci ile-1934 Hanri Benazus Arşivi

Daha öncede değinmiştim. Cevdet Tolgay bana, İzmir Alsancak'ta Gündoğdu meydanındaki Deniz Apartmanı'nda... Dairesinde Atatürk fotoğrafları gösterirken, bu hanımların da, zannedersem Yalova'da Atatürk ile bahçede, hasır koltuklarda çekilmiş fotoğrafları vardı... Bu fotoğrafları orada görmüştüm. Cevdet Tolgay'dan anladığım kadarıyla bu konu hiçbir zaman net olarak aydınlanmıyor. Amerikalı gazeteciler bu kadar bilgi edinmelerine karşın hiçbir basın organında bu konuya değinmiyorlar... Neden? Bir soru olarak bu hep zihinlerde kaldı... Bugüne kadar.

İşte bu ilginç hikâyenin anısı;

“Efendim yine bir akşam Park Otel'deydik. Her geceden bir gece... O akşam Park Otel kalabalıktı. Evvela nazarı dikkatimizi çekmedi, fakat ortalık tenhalaşınca, iki hanımın yalnız bir masanın başında oturduklarını ve Atatürk'e dikkatli dikkatli baktıklarını görünce Atatürk'ün dikkatini çekti.

“Kimdir bu iki hanım?” diye sorunca,

‘Karabet’ vardı orada, şef garson. Dedi ki;

“Efendim otele misafir geldi bunlar, Amerika'dan geldiler, Amerika'dan birkaç mecmuanın ve gazetenin Atatürk hakkında,

Türkiye hakkında yazılar yazmak için gelmişler buraya. Bir iki gündür buradalar... İşte bu hanımlar onlardır.” dedi.

Atatürk duyunca bunu dedi ki,

“Davet edin hanımları.” (Masama)

Karabet gitti, aldı hanımları geldi. Bizim soframıza oturttu. Konuşmalar tabii Süreyya’nın İngilizcesiyle oldu. Onlar sormadan zaten Atatürk onların Türkiye hakkında ne bildiklerini sordu. Tabii bir şey bilmiyorlardı.

O halde Atatürk anlatmaya başladı. Türkiye’yi, son senelerdeki Türkiye’nin her husustaki meselelerini anlatmaya başladı. Bu arada İstiklal Savaşı’ndan başladı. Diyeyim, aradan geçen bütün senelerin tarihini, Atatürk anlatmaya başladı... Daha alakadar oldu hanımlar. Atatürk de bu alaka karşısında konuşmasına fasılsız devam etti. Gece yarısını geçti, onun üzerine ertesi akşam için söz verildi hanımlara, Atatürk tarafından. Ertesi akşam da Dolmabahçe Sarayı’na geldiler. Biz araba gönderdik geldiler. Orada da sofrada, Atatürk’ün kalan konuşmalarından bazı parçaları, aklına gelenleri, tekrar anlatmaya başladı, Atatürk devam etti, yemekten sonra da gece boyunca devam etti. Fakat Atatürk çok geniş çapta konuşan bir insandı. Anlattıkça zevk alıyordu. Epeyce vakit geçmiş oldu.

Hanımlarda Atatürk'ün bilhassa onlara yaptığı konuşmayı hiçbir yerde duyamayacakları hatıralarıyla anlattığı için Amerikalı gazeteciler hayret içinde kalıyor, onların bu halinden, Atatürk çok mütehassıs oluyordu.

Aradan birkaç gün geçti, tekrar geldiler, yeterince konuştuktan sonra müsaade istediler gittiler. Fakat kadınlar Dolmabahçe Sarayı'na girerken, sarayın bu kadar parlak bir taraflarını görünce, şaşkın, şaşkın etraflarına bakınıyorlardı. Aradan birkaç gün geçti, yine peşlerini bırakmadık, bunların. Kâğıthane sırtlarında bir tümen manevrası vardı. Atatürk onları orada görmek için, onları da davet etti. Yine vasıta gönderdik. Amerikalı gazeteciler orada askerlerle meşgul oldular, aramıza karıştılar. Ayrıca birçok mebuslar falan vardı aramızda. Onlardan İngilizce bilenler, onlarla konuşma yaptılar, kadınlarla resimler çekildi falan.

Akşama dönüldü. Aradan bir iki gün geçti, Atatürk bunları Ankara'ya göndermek istedi, Ankara'yı da görsünler diye. Kılıç Ali'yi bunların yanına memur etti, Ankara'ya gittiler. İşte Ankara'nın müteaddit yerlerini, (o zamana göre.) görülebilecek yerlerini, gezdirmesini söyledi Atatürk. Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde bunlara bir çay versin dedi, Makbule Hemşiresi kız kardeşi için, bir çay versin, dedi. Bir gün, iki gün zannederim

kaldılar, Ankara'da. O zaman uçakla gidiş, geliş pek şey olmamıştı, trenle gittiler, trenle döndüler.

Ondan sonra daha ne kadar kaldılar? Fakat bütün bu dinlediklerinden, Amerika'da orada vazifelendirilmiş olan, gazete ve dergilerde müesseselerde bazı yazdıklarını, buraya Türkiye'ye göndermeleri icap ederdi. Fakat şimdi hatırlamıyorum, gönderdiklerini... Göndermediler mi? Belki şey olarak zarf içinde geldiği için nazarı dikkatimizi celp etmedi, belki de kim bilir Atatürk'ün bir tarafında kalmıştır, biz görmedik.

Bu çok enteresan bir gezi oldu o kadınlar için. Hatta bir aralık, gülelim diye söylüyorum o genç hanım, güzel bir genç hanımdı... Resimlerde göreceksiniz... Atatürk ikisine de müsavi ölçüde iltifat etti, kim bilir, Atatürk'ün ağzından da, kadınların güzelliğinin... Şundan bundan bir şey olmadı... En nihayet kadın anlayışına göre, büyük yaşlı olan, çok da yaşlı değil orta yaşın biraz üstünde, genç olanı biraz kıskanmış olduğunu zannediyorum. Çünkü resimlerde de, onun yanında, sokulmuş kadın var.

_ Atatürk de cazip bir erkek tabii.

_ Cazipti hakikaten öyleydi.

Cevdet Tolgay'ın Atatürk anıları içinde iki adet Ankara Palas anısı var. O yıllarda Ankara Palas çok önemli bir yer. Başkentin batıya açılan tek penceresi. Adeta yeni Cumhuriyet'in misafir odası... Bir yabancıyı Ankara'da yüz akıyla ağırlayacak batı formunda başka bir yer yok. Ankara Palas bu özelliğinden dolayı yeri de çok özel seçilmiş. Tam yeni yapılan İkinci Meclisin karşısına yapılmış. Atatürk'ün o zamanki Ankara'da çok sık gittiği bir yer. Bu özel mekân hakkında bir parça bilgi yararlı olur kanısındayım.

Ankara Palas'ın yapımına 1924 yılında başlanmış. Cumhuriyet henüz bir yaşında... Mimar Vedat Tek'in projesiyle başlanmış. Mimar A. Kemalettin Bey'in yeni projesiyle 1928 yılında otel bitirilmiş. Genel olarak yapı devrinin en güzel mimari yapılarından biri kabul ediliyor. Mimar A. Kemalettin Bey bu otel için,

“Bu binanın yapım amacı yerli ve Avrupalı müşterilere Avrupa otellerindeki refahı temin etmektir.” diyor.

Selçuklu ve Osmanlı mimarilerinin süslemelerini taşıyan binaya görkemli bir taş kapıdan giriliyor. Girişten sonra sağa sola uzanan koridorların önünde oldukça büyük ve görkemli bir balo salonu var. Balo salonunun sağ yanında terasa açılan çay ve yemek salonları var. Altmış odalı otelin, on altı odası bu katta, kırk dört

odası da yukarı kattadır. Her odanın önünde küçük bir balkon vardır.

Ankara Palas Atatürk devri ve daha sonraki yıllarda Ankara'nın yüz akı olarak uzun yıllar hizmet vermiş, zaman içinde yıpranmış biraz çarçur edilmiş, 1982'ye harap, soyulmuş bir şekilde gelmiş. Dışişleri Bakanlığı'nın ciddi bir restorasyonunun sonunda 1983'te, Cumhuriyetimiz'in 60'ıncı Yılında yeniden hizmet vermeye başlamıştır.

Atatürk mükemmel bir hesap adamı ve strateji uzmanıydı... Bunu yaşamının birçok anında görüyoruz. Dışarıdan tesadüf gibi görünen birçok olayın altında çok iyi düşünülmüş, iyi istihbarat yapılmış, planlanmış bir çalışmanın yattığını görüyoruz. Bunu en çok sofralarında görmekte isek de Ankara Palas anısında da çok net bir şekilde görmekteyiz... Ölmeden önce zaten bizim olan Hatay'ı anavatanla bütünleştirmek istiyor. Bu konuyu hassasiyetle ve azimle takip ediyor. Fransız hükümetiyle bu yüzden ilişkiler gergin... Kafası o günlerde hep bu olayla meşgul. Bu konudaki anısını bakın Cevdet Tolgay bizlere nasıl anlatıyor.

-Atatürk'ün Ankara'da o yıllarda gittiği zaten mahdut lokaller vardı. İşte bir iki tane... Ekseriyetle de Ankara Palas Pavyonuna giderdik. Fakat bu Ankara Palas Pavyonuna gitmemizin bir

manası vardı. Fransız sefiri de, Ankara'daki Fransız Ambasadör'ü de, bazı geceler oraya gelirdi.

Atatürk, sefirin bulunduğu geceleri takip ederiz biz, Ankara Palas Pavyonundan bize haber verirler, şeyden Ankara Palas'tan haber verirler, Köşke. Sefir geldi diye. Fransız Sefiri geldiyse, Atatürk'ün Fransız sefirini aramasının bir manası var, Hatay meselesiydi. Hatay meselesinde, Fransız sefirini karşısına alır. Ankara Palas'a gittiğimiz gecelerde, sefir de gelmişse, gelecekse gelir, adam oturur. Atatürk de davet eder sofrasına, masasına, davet eder. Orada Hatay meselesi mevzu bahis olur. Hatay meselesinde, Atatürk sefiri sıkıştırmaya başlar. Sefir sıkılır, tahmin ederim ki adam, ter döker. O sırada Atatürk'ün kafasındaki mesele Hatay meselesidir. Neye mal olursa olsun bunu Hatay'ı alacaktır. Ve bunu da sefirle konuşurken, Atatürk sefire şöyle der;

“Hükümetine yaz! Hatay'ı alacağım. Bunun başka türlüğü yoktur... Hatay'ı alacağım!”

Sefir tabii çok sıkılır. Tahmin ederim ki bu Atatürk'ün sözlerini de Resmen Fransız Hükümeti'ne nakledecek... Sefir. Böyle geceleri olmuştur Atatürk'ün.

Hanri Benazus Koleksiyonu

Cevdet Tolgay'ın Ankara Palasla ilgili ikinci anısı çok hisli, çok duygusal. Atatürk'ün Ankara Palas'ta karşılaştığı bir gencin, yapısında kendi delikanlılık, gençlik yıllarını bulması o yılları hatırlatıp yeniden yaşaması.

Delikanlılığının Selanik günleri... Hey gidi günler hey! Arkadaşı şair Ömer Naci'yle okunan o şiirler... Annenin verdiği harçlıkla gidilen o gazinolar... Yeni yeni merhaba dediği o biralı, rakılı geceler. Olympos, Kristal gazinolarının dili olsa da konuşsa,

hele hele Yonyo Gazinosu, o Yonyo Gazinosu ki biranın yanında verdiği bol mezeyle akşam yemeği yenmeden doyurulan karınlar... Hiç unutulur mu? Daha sonraları gittikleri, rakılı gecelerin mekânı Beyaz Kule... Hiç unutulur mu? O konuşmalar, o hayaller, o kararlar ve de o, Ömer Naci şiirleri. İçkili kafayla Ömer Naci'nin hayata dair felsefeleri, hele hele... **“Hayat kuru bir kestaneden başka nedir ki”** lafı unutulur mu? Anasının verdiği o bereketli harçlıkla yaşanan Selanik'teki o şairane, o gelecek planlarının yapıldığı sisli geceler unutulur mu?

-Kalabalık bir masadayız, Ankara Palas'tayız. Dans ediyor herkes... Bir delikanlı da bir genç kızla dans ediyor. Sonradan öğrendik ki o kız artistmiş. Atatürk'ün oğlan da, kız da nazarı dikkatini celp etti. En nihayet döndü bize dedi ki;

“Bu çocukla, bu kızı alın masamıza.” dedi.

Atatürk'le yaverleri bu gibi yerlerde genellikle sırt sırta oturuyorlar. Böyle durumlarda Atatürk hafif başını yana çevirerek, omzundan arkasındaki yaverine her türlü isteğini, talimatını kimse fark etmeden söylüyor.

-Atatürk'ün emirleri üzerine biz kalktık, onları oturttuk, tam arkasına... Atatürk ve oğlan sırt sırta geldiler. Ve böyle duvar

dibinden konuşturlarken, Atatürk başını çeviriyor o da, Atatürk'e cevap veriyor... Sevimli, genç bir delikanlı...

Atatürk konuştukça, daha hisleri duygulanmaya başladı. Sordu. Ne olduğunu sordu. Yeni mühendis olmuş, Atatürk:

“Sen.” dedi... “Her akşam buraya gelir misin?” Delikanlı,

“Yok, efendim.” dedi... “Annemden para alırım.” dedi.

“Maaşın ne kadar?”

“Şu kadar.”

“Ne kadar alırsın?” dedi, “Annenden parayı?”

“İşte haftada bir gece, Ankara Palas'ta bir bardak bira içecek kadar.”

Kızı sordu Atatürk.

“Bir artist.” dedi. “Ama sen onunla çok dans ediyorsun.” dedi.

Oğlanın sesi çıkmadı boynu büküldü.

“Annenden ne kadar para alıyorsun?” diye sordu...

“Şu kadar.” dedi.

“Burada kaç şişe bira içersin?”

“Bir şişe içerim.”

O zaman da Ankara Palas’ta bir şişe bira içmek, on beş, yirmi lira falan bir şey.

“Her akşam gelir misin?”

“Hayır, Paşam.” dedi. “Haftada bir.” dedi.

“Çok güzel.” dedi Atatürk.

Müteessir oldu Atatürk. Tahmin ederim ki kendi gençliğini hatırladı. Anasından günlük para aldığı devri hatırladı. Çünkü Selanik’te Atatürk’ün bir bardak rakı yahut bir bardak bira için annesinden para aldığı varit olunmuştur. Gece bitti. Paydos zamanı geldi... Biz de kalktık... Daha bazı şeyler sordu çocuğa... Sonra döndü bana dedi ki,

“Para ver.” dedi, “Çocuğa...”

Çünkü hesap memuru benim, cep masraflarının. Bana, “Para ver.” dedi.

“Ne kadar emredersiniz?” dedim.

“Canım ver.” dedi. “Bir iki yüz lira, üç yüz lira ver.” dedi.

Öyle galiba... Ya iki yüz, ya üç yüz. Oğlanda kenarda bizlerle beraber yürüyor, Atatürk bir ara döndü, bana dedi ki;

“Bana bak!” dedi. “Ankara Palas Müdürüne söyle, bu çocukla bu kız bu akşam bizim misafirimiz olsunlar, yukarda bir odada.” dedi.

Büyük bir deha, lider, bir veya birkaç konuda değil, her konuda, her haliyle farklı oluyor. Bunu Atatürk'te çok açık bir şekilde görmekteyiz. Onu kahraman olarak değil, önder olarak değil, Cumhurbaşkanı olarak değil... Sade bir vatandaş, salt bir adam, bir erkek olarak olaya yaklaşımını ele alın, yine de çok farklı. Davranışları, konuşması. Yanındakine normal bir insanın çok üstünde bir etki var. Esasen konuşmaları ve olayı ele alış biçimi, kendine göre olduğundan insan üzerindeki etkileri de ona göre oluyor.

Onun yanında kim oturur, onun muhatabı kim olursa sanki otomatikman üst seviyeye geliyor. Kısa bir zaman içinde de olsa insan Atatürk'ün yanında çok farklı bir âleme giriyor, kendini çok farklı, seçilmiş, elit hissediyor.

Cevdet Tolgay'ın aşağıdaki anısında bunu çok net olarak göreceğız. Hem bu özelliğı hem de Atatürk'ün kim olursa olsun, ne olursa olsun kadına sadece kadın oluşundan dolayı duyduğı saygının somut bir ifadesini göreceğız bu anıda.

“O sıralarda, o senelerde, Ankara’da her kesin devam ettiğı iki lokal vardı. Biri Ankara Palas, biri Karpiç. Böyle bir Karpiç gecesinde, misafirlerimiz de var. Kalabalık. Oturmıştuk, biz yine Atatürk’ün arkasındaki her zamanki yerimize. Atatürk konuşuyor... Yanında oturan hanımla... O hanım Tabarin Bar’ın artistlerinden, bir dansöz. Onu da Atatürk’ün yanında boş bir yer bırakmışlar, onu da oraya oturtular.

Atatürk hanımla konuşmaya başladı. Bazı sorduğı şeyler oldu. Ne konuştular bilmiyorum, şimdi hatırlamıyorum. Kadının sanatına göre mi sualler sordu ama daima kadına kıymet verecek tarzda bir konuşma yapıyor Atatürk. Gece bitti, herkes dağıldı biz de dağıldık. Atatürk de o kadından ayrıldı.

Aradan yıllar geçti. İstanbul’dayım ben, İzmir’den gelmişim İstanbul’a. O zamanki merkez komutanı arkadaşımđı. Yemek yedik, sonra Londra Bar’a gittik, oturduk. Oranın da yüksek bir yeri vardı. Böyle... Oraya oturduk. Ben de etrafa bakıyorum. Tanıdık biri var mı? Diye. Derken, arkamda bar Amerikanda, bir

hanım, artistlerden bir hanım. Bir şişe bira koymuş önüne içiyor. Ben başımı çevirince göz göze geldik. Tanımıyorum. Ben çevirdim kafamı. Fakat kadın gayet dikkatle bana bakmaktadır ve başımı çevirsem gülüyor, selam veriyor. Bir artist de müşteri bulmak için güler ve selam verir. Fakat ben de kalkmak istemiyorum. En nihayet o kadar hanım kıpırdamadı, oturduğu yerden, bana bakıyor ben nihayet onunla bir dans edeyim dedim, kalktım. Nihayet indik aşağıya, dansa başladık.

Hanım konuşmaya başladı. Dedi ki; Cevdet Bey deyince şaşırdım. Nereden tanıyor beni? Diye.

“Siz beni tanımazsınız ama ben sizi çok iyi tanırım.” dedi.

“Nereden acaba?” dedim... “Tanışıyoruz?”

“Hatırlar mısınız dedi, Ankara’da Karpiç’te bir akşam Tabarin Bar’da çalışıyorum, beni oradan iki, üç hanımla aldılar polisler, getirdiler. Onlardan bir tanesi de bendim. Atatürk’ün yanına rast geldim. Orada gece boyu Atatürk’le konuştuk. Atatürk bana hitap etti. Hayatımda unutamadığım tek gecedir.” dedi. “Atatürk’ün yanında oturdum. Onunla konuştuk bütün gece. O bana Hanımefendi diye hitap etti. Hayatımda ilk defadır, birisi bana hanımefendi diye hitap etti, ilk defadır. Ondan sonrada, kimseden duymadım bana karşı, Hanımefendi diye

hitap etsinler.” dedi. “Ben,” dedi, “oradan tanıyorum sizi ve unutmadım. Bakın isminizi de unutmadım. Seneler geçtikten sonra da daima hatırlarım sizi. Atatürk’ün ölüm gecesinde ben buraya, çalışmak için gelmem dedi. Ben odama çekilirim, evimde önüme bir şişe rakı korum, içer ağlar, içer ağlarım.” dedi. “Ve Atatürk’ü hatırlarım.” dedi. “Hayatımda bana, Hanımfendi diyen tek insan Atatürk’tü” dedi. “Ondan sonra da ikinci bir kez daha duymadım ki, bana Hanımfendi diye hitap etsin, edilsin.”

Cevdet Tolgay’ın bu anısı beni çok etkiledi. O kadını düşündüm uzun uzun. Atatürk’ün yanına oturuyor, orada çoktandır unuttuğu kadın olmanın gururunu, kadın olmanın onurunu tekrar hatırlayıp, yaşıyor. Birkaç saate sıkışmış ama bir ömür etkilendiği **Hanımfendilik gururu...**

1930’lu yıllardan Tabarin Bar’ın o artisti, kulağıma durmadan fısıldıyor. Lütfen yaz bunları, yaz bunları diye... Tabarin Bar’ın o kadınının, o Hanımfendisinin arzusunu saygıyla karşılıyor ve o günlerin anısına yazıyorum... Onun kulağıma fısıldadıklarını.

TABARİN BAR

**Tabarin Bar' da ben,
Al yanaklı bir kadındım, allıklı...
Bir artisttim, alımlı...
Bir adam tanıdım ışıktan, ışık saçan...
Yanında bir Ay'dım, ışığı yansıtan.
Bana bir ayna tuttu,
Gördüm kendimi oradan...
Ben bir kadındım, kraliçeydim...
İnciydim, mercandım, çok güzeldim...
Serapa saygıdeğerdim...
Afrodit'tim, Demether'dim, Kibele'ydim,
Tarlada başak, başak da nimettim...
Üretendim, üreyendim... Anaydım!**

**Tabarin Bar'da ben bir kadındım...
Al yanaklı artist bir kadın...
Bir adam tanıdım ışıktan, ışık saçan...
Bana gösterdi kendimi o aynadan...
Yıllar sonra yeniden gördüm kendimi
Bu bir Hanımefendiydi...**

Efe ERGİNER

Atatürk için medeni olmanın en somut göstergelerinden biri, bir kadınla bir erkeğin özgürce bir topluluk önünde dans etmesi ise, bir diğeri de temizlik, banyo ve tuvalet kültürü...

Atatürk için medeni toplum, olmanın en önemli koşullarından birinin de temiz olmak, hijyenik şartlara uymak olduğunu biliyor muydunuz? Atatürk'ün bunu ısrarla savunduğunu... Avrupa'da gördüğü tuvaletlerin fiziki görünüşleri kadar işlevlerini, temizliğini çok iyi bildiği için bunların Türkiye'de de olmasını istiyor. Bunu medeni dünyanın en önemli unsuru olarak görüyor ve bu uğurda yılmadan mücadele veriyor. Özellikle taşrada yapılmış yeni binaları bir vesile ile ziyaret edip hemen banyo ve tuvaletlerini sorup durumlarını öğrenmek, görmek istiyor. Bu konuda aldığı cevaplar, gördüğü manzaralar genellikle tüyler ürpertici oluyor. Büyük masraflarla, özene bezene yapılmış birçok konutu veya kamu binasını iftiharla Atatürk'e göstermek istiyorlar. Bu gösterişte hemen salonlar, odalar, perdeler, koltuklar gösterilmek isteniyor. Oysa Atatürk bu sunuşta kendisine tuvaleti, duşları, göstermelerini rica ettiğinde çoğunlukla karşılaştığı manzara veya cevap tam bir hüsrana oluyor. Çünkü koca binada maalesef bir tuvalet, duşlu bir banyo yok. Ayakyolu dediğimiz ana binanın dışında bahçenin bir ucunda derme çatma, barakamsı yapılarla karşılanmış... Cevdet Tolgay'ın bu konudaki bir anısını Büyükkada'daki yat kulüpte geçen bir olayda yaşayacağız. Ama önce bunu, Atatürk'e çok yakından tanıyan Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya adlı eserindeki anılarında görüp, yaşayalım...

“Atatürk’ün en küçük ev için teferruatıyla uğraşmasının sebebi, yıllarca taşra hayatı iptidailiğinin çilesini çekmekten, çok temiz olmamasından ve milletin şerefini kendisinininki ile bir tuttuğu içindir. Bir İngiliz pek kibar hanımı ile Anadolu’da seyahate çıktı idi. İlk defa Konya’da bir otele inmişler. Hanım yıkanmak üzere tuvalete gitmiş. Ve içi bulanarak, adeta sancılar içinde geri dönmüş. Adamcağız galiba İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’ya bir mektup yazarak... “Aman Anadolu’nun tuvalet yerleri meselesini hallediniz.”

Hanri Benazus Koleksiyonu

Atatürk, arkadaşlarının, hatta uzaktan tanıdıklarının yeni yaptırdıkları evleri gezer banyo ve sıhhi tesislere bilhassa dikkat ederdi.

“Banyo nerede?” diye soruşları, her gün yıkanma âdetini en mütevazı Türk yuvalarına kadar sokmak içindi. Banyo, evlerimizde Atatürk devrinden sonra harcîâlem olmuştur. Kendisi harpte ve siper hayatında bile evinde olduğu gibiydi.

Bir gün beraberce bir yolculuğa çıkmıştık. Vilayet merkezlerinden birinde bir iki gün kalacaktık. Atatürk ve arkadaşlarını ağırlamak için idari ve askeri makamlar ve ileri gelenler seferber olmuşlardı. Belediye binasında bir akşam ziyafeti, ondan sonrada orduvinde bir balo hazırlanmıştı. Belediye binasındaki kalabalığın büyük bir kısmı fraklı idi. Sofrada hiç eksik yoktu. Bir aralık ellerimi yıkamak için dışarıya çıktım, Sıkılarak;

-Binada yıkama yeri yoktur dediler,

-Ya ne yapabilirim? Diye sordum.

Bahçenin yolunu gösterdiler. Bahçe de seyirci halk ile doluydu. Daha da tuhafı bina Cumhuriyet devrinde yapılmıştı. Dış ve iç şatafatı yerinde idi:

-Ya Atatürk'ün bir ihtiyacı olursa? Diye sordum.

Onun için yer hazırladık, Efendim, dediler. Ve bana bir paravana arkasında bir iskemle ile üstüne konmuş bir leğen gösterdiler.

Yine bir vilayet merkezinde ki halkevinde Atatürk'ü misafir etmek için bir banyolu daire yapmışlardı. İstanbul'a doğru yol üstünde uğramıştık. Atatürk hiç olmazsa bir iki gece kalmaya niyetli idi. Hava sıcak olduğu için, öğle yemeğinden önce bir duş yapmaya karar verdi. Banyoya gitmiş. Duşun altına girmiş. Musluğu açınca ne beğenirsiniz, başından aşağıya kurtlar, böcekler dökülmeye başlamış. Duşun altından çıkmasıyla odasına fırlaması bir olmuş.

Bunlar en yüksek misafir için, onun bilhassa meraklı olduğu hazırlıklardı, artık geri kalanları düşününüz.

Sıkılırız da ondan mıdır, düşünmek ayıp sayarız da bundan mıdır, her nedense... Memleket dertleri derken bunun başına o ağza almak istemediğimiz “Şey” geldiğini unuttur görünürüz. Atatürk bu bizim anmak istemediğimiz “Şey”le SAKARYA SAVAŞI verir kadar uğraştı idi.”

Falih Rifkî Atay'ın Çankaya adlı kitabından konuyla ilgili anılara son verip, asıl konumuz olan Cevdet Tolgay anılarına dönelim.

Cevdet Tolgay'ın Atatürk anılarının Büyükkada'daki yat kulüp ile ilgili bölümünde bu konuyu... Banyo, tuvalet konusunu yine çok açık bir şekilde görmekteyiz. Net olarak görmekteyiz ki Atatürk gerçekten bu konuda büyük bir mücadele vermiş... Özellikle çok değer verdiği hanımlara ait tuvalet ihtiyacını.

Yalova da kaldık. Amerikalı kadınları Ankara'ya gönderdik. Bu hanımları. Atatürk yakinen takip ediyor. (Ankara'yla Yalova arasında o zamanlar telefon yok) Telgrafla konuşuluyordu. Şefik Bey Yalova kaymakamı, o ilgileniyordu, Ankara'ya giden Amerikalı gazetecilerin durumuyla. Şefik Bey telgraf başında, telgrafhanede... O sırada Atatürk akşam gezisine çıkarken telgrafhaneye oraya da uğradı. O da girdi bu konuşmaya ve bazı tembihleri telgrafla hemşiresine, kız kardeşine Makbule Hanım'a bildiriyor... Ankara'da neler yapmaları icap ediyor, nereleri gezdirsinler, falan filan diye. Orada telgrafla konuşurken buralara talimat veriyor Atatürk. Evet, bu konuşmalar Yalova'dan oldu. Tabii Yalova'ya gitmiş Atatürk birkaç gün kalacaktır. Kadınlar Amerikalı gazeteciler İstanbul'u geziyordu o sıralarda.

Yani gazeteciler, İstanbul'u gezerken, o (Atatürk) Yalova'dan Ankara'ya talimat veriyor. Gelecek bu gazeteciler, şunu yapın, bunu yapın diye. Kendisine direktif, emir veriyor.

İşte muayyen bir müddet kaldılar orada "Ankara'da". Zannederim iki gün kaldılar. "Kılıç Ali'yle gittiler" Yine Kılıç Ali'yle döndüler. Ondan sonra biz motorla Büyükkada'ya gittik. (Atatürk'ün Yalova telgrafhanesinden Ankara'ya verdiği direktiften sonra) Tabii bu konuşmalar, telgrafhanedeki konuşmalar, Atatürk'ü de biraz sinirlendirdi. Çünkü birisiyle telgrafla konuşmakta pek kolay bir iş değil. Can sıkıcı bir iş... Telefon gibi değil. "Büyükkada için" mevsimi de geldi. Emrimizde bir vapur var, körfez vapurlarından biri, motorumuz falan filan yoktu zannediyorum. Vardı ama yani, misafirlerimizi de alacak kadar büyük değildi... Daha kalacaktık Yalova'da... Fakat Atatürk telgrafhaneden sonra, adaya gidelim dedi... Bindik vapura adaya geçtik. O gün ben nöbetçiydim. Şimdi Atatürk Ankara'dan gelecek cevabı bekliyordu. Yani, Ankara'ya verdiği emirlerin cevabını bekliyordu. Atatürk son konuşmaları da Yalova Kaymakamı'yla belirledikten şeyden sonra, Kaymakam Ankara'dan gelen cevabı alacak. O cevabı da almış kaymakam. Ben de onu bekliyorum cevap bize ulaşsın diye.

Atatürk de Yat Kulübe vardı, orada Büyükkada'da, biz de adadayız.... Atatürk'ün geldiğini duyan bazı hususi arkadaşları, tanışları, hanım ve erkek, onlar da Atatürk'ü karşılamaya iskeleye gelmişler. Atatürk'ü bekliyorlarmış. Onlar da katıldı bizim gruba. Atatürk Yat Kulübe (Büyükkada.) geldi.

Kulüp daha açılmamış, müşterisi yok. Ama yine hizmet edenlerden bazı adamlar, kulübün adamları var. Atatürk'ün yat kulübe gelmesinin kendisine göre başka bir manası varmış, sonradan anlıyoruz onu.

O sıralarda Yalova Kaymakamı'ndan gelecek haberi bekliyorum ben. Yalova Kaymakamı şöyle bir haber verdi bana.

“Şimdi,” dedi, “Polis motoru ile Ankara'dan gelecek cevabı bekliyorum, getirecekler.” dedi.

(Yalova Kaymakamı Ankara'dan gelecek cevabi telgrafi alır almaz, polis motoruyla Büyükkada'ya “Cevdet Tolgay'a” ulaştıracak...)

Fakat yarım saat geçti, bir saat geçti ne gelen var ne de polis motoru var. O zamanki polis motoru da tahmin edersiniz ne kadar çata pata olduğunu. Yalova'ya göre pek küçük. Bekliyorum derken bir aralık, Atatürk otelin tüm odalarını dolaşıyor.

Dolaşmasının sebebi var. Atatürk daha evvel gelişinde yine böyle تنها bir zaman da yahut hiç kimsenin olmadığı bir zamanda, her tarafını dolaşmış binanın. Birçok kusurlar bulmuş.

Bunların arasında en mühimi banyoda, vatar klozet yok, banyo küveti var, tuvalet de var, ama bir yıkanmak için başka tertibatta lazım, o yok otelde. Atatürk o zaman emir vermiş, Yalova Belediye Reisi'ne, emir vermiş, bir sene belki iki sene evvel. Oldu bu konuşma, o zamanlar adaya gelince. O söylediğinin yapılmayışı nazarı dikkatini çekiyor. Zaten böyle bir şeyin, nihayetini sonucunu da görmek için geliyor adaya.

Ben aşağıda bekliyorum, adaya Yalova'dan gelecek diye (Ankara'dan Yalova'ya gelecek cevabi telgraf) Yukarıda, (Atatürk) Adalar Belediye Reisi'ni arıyor. Belediye Reisi de toz olmuş, yok ortada. Tekrar teftişe başlamış adları, banyosuyla, vatar klozeti nasıldır, oldu mu dediğim gibi, oldu mu? Bakıyor ki, hiçbir tarafa vatar klozet konmamış. Bağırıyor!

“Ben söyledim efendim! Medeni memleketlerde, medeni insanlar için lazım olan bir şeydir bu o zaman bunları yaptırın odalara dedim!” Yapmamışlar... “Nerede o belediye reisi?” Diyor. Belediye reisi yok.

O sırada Ankara'ya yoktu ama adalar arasında telefon vardı. Kaymakam telefon ediyor (Yalova Kaymakam'ı), ben de zaten telefon başındayım. Yalova Kaymakamı telefonda bana diyor ki;

“Şimdi polis motoruyla Ankara'dan gelen cevabı gönderdim.” diyor.

Polis motoru bekliyoruz... Kaymakamın bu haberini ben de Atatürk'e haber vereyim dedim. Yukarıdaki katta bağırıp çağırıyor Atatürk. Ben de merdivenden (onun yanına) çıkıyorum. Merdiven şöyle dönen bir merdiven. Ben çıkarken Atatürk iniyor. Söylene, söylene iniyor. Biraz yüksek sesle, söylenerekten iniyor. Ben de (merdivenin) dönüm noktasına geldim, kenara çekildim, yol vereyim Atatürk'e diye. Atatürk önümden geçti, fakat Atatürk öyle bir insandı ki, en ufak bir noktasına kadar, her şeyi arayan, doğrusunu bulan, söylemeseler de hisseden, duyan bir insandı. Sonradan anlıyorum ki, ben yukarı çıkarken (merdivenin) o dönüm yerinde, durmadan (beni geçerken) Atatürk benim demek istediğim manayı almış. Ben de haberin...

“Paşam Kaymakam telefon etti. Motor, polis motoru yola çıkmış,” demem lazım idi.

Ama ben bu küçük meseleyi (Atatürk'ün hiddeti yüzünden), söylemekten çekiniyordum. Bir şeyi o hiddetli anında söylemede

hata gördüm. Söylemeyip geri çekildim, yol verdim. (Atatürk) indi, ben yine polis motorunun peşindeyim. (Motor) ha geldi ha gelecek. Atatürk indi. Misafirler de indiler. Ben de telefon başındayım. Bekliyorum. Ama hâlâ polis motoru gelmedi... Gelmedi bir türlü.

Sofra kuruldu, herkes sofraya oturdu. Atatürk hâlâ cevap alamadığı için içimde bir endişe var. Yani (Ankara'dan gelen cevabın) motorla geldiğini haber verseydim, içim rahat edecekti. Ama onu, o andaki görüşümle sakladım. (Hiddetinden çekindim). Sonra haber veririm dedim.

Şimdi Atatürk sofrada... Bizim yaverlerin sofradaki yerimiz, Atatürk'ün tam karşısına, uzun sofranın tam karşısına, rast gelen yerde... Bir kişi veya iki kişi muhakkak oturur. Ben de oturdum. Atatürk'ün eski başyaveri Salih Bozok, o da benim yanımda, ikimiz de (Atatürk'ün tam karşısında) oturuyoruz. Atatürk de hâlâ o hiddetin devamı var. Atatürk mütemadiyen söyleniyor. Bu arada dedi ki,

“Şu Kaymakamı'nda,” dedi. “Yalova kaymakamı hala gönderecek cevabı bana...” deyince.

Dedim ki, daha gecikmesek... Benim değil, polis motoru çata pata... (yavaş gidiyor) Kalkayım dedim, cevap vereyim. Kalktım dedim...

“Ne var?” dedi.

Dedim,

“Efendim demin Yalova Kaymakamı’ndan haber aldım, motor geliyor,” dedim. “Polis motorunun geldiğini bana söyledi kaymakam... Arz ediyorum.” (Biraz önce) o merdivenden çıkarken, benim durduğumdan bunu anladı.

“Niye bana söylemedin? Efendim! Bana!” dedi.

Niye söylemedim? Söylemedim. Salih’e biraz çattı, başkalarıyla konuşmakla (zaman içinde) açıldı. Ben sustum.

“Bak Salih” dedi. “Ağlatırdım ben onu.” dedi.

Evet, Paşam, evet Paşam diye Salih de konuşuyor. Biraz zaman geçti, başkalarıyla konuşarak açıldı. Atatürk’ün aklı Ankara’dan gelecek polis haberinde. (Bu esnada) Ben ayaktayım

“Otur!” Dedi bana.

Ben de oturdum. Burada Atatürk'ün, ne kadar his adamı olduğunu anlatabilmek için, konuşmanın devamında, ona geliyor sıra. Onun hissiyatını anlatabilmek için, kendimden bir misal vereyim dedim. Ben de otur dedi oturdum. Rakılar... Rakı içiliyor, hanımlar var, adada oturanlar var. Daha bizim motor gelmedi. Aklım motorda. Gelse, kalkacağım haber vereceğim. Oturuyorum aradan bir zaman geçti, on dakika, belki on beş. Bu kadar. Kısa bir zaman. Herkes rakısını içmeye başladı... Şimdi Atatürk zannetti ki bana darılmasıyla ben üzüldüm. Elimde bardak var, ama rakı yok içinde. Bir aralık (Atatürk) bana,

“Bak çocuk!” dedi.

Ekseriyetle çocuk diye hitap ederdi bize.

“Ne içiyorsun?” dedi.

Ama bu, misafirlerle konuştuğu sırada, ayrılmak onlardan, benlen meşgul olmak.

“Ne içiyorsun?” dedi.

“Su içiyorum Paşam.” dedim.

“Hadi koy,” dedi, “Bardağına rakı da beraber içelim.” dedi. Onun üzerine biraz rakı koydum bardağa...

“Hadi dedi, doldur bardağına da rakı, içelim.” dedi. Göğnümü aldı. Yani ben, vazifemi yapmamış değilim. Eksik yapmışım. Onun da cevabını vermiş, Atatürk bana, ufak çapta darılmasıyla. Ama o konuşmalar arasında, beni kendisine kırdığımı zannederek... Ama benim kırılmam mırılmam yok öyle şey... Kırıldığımı, daha doğrusu üzüldüğümü zannederek, benim de göğnümü almak istemiş.

“Ne içiyorsun sen?”

“Su içiyorum Paşam.”

“Koy bardağına rakı da beraber içelim...”

Atatürk’ün büyük tarafları, büyük insan tarafları”.

Cevdet Tolgayla Atatürk anıları üzerine yaptığımız söyleşinin sonlarına gelmiştik. Bunu ikimiz de hissediyorduk. Atatürk’ün son günleri hakkında Cevdet Tolgay pek konuşmak istemiyordu. Canı çok sıkılıyordu, tekrar o kötü günleri yaşamak istemiyordu sanki.

“Bunlar gayet hususi, bu şeye (Teybe) sesimi alma diyordu.”

O günler için teybe alınmasına izin verdiği anı şöyleydi...

-Efendim Atatürk rahatsızlığını hissetti mi?

-Hissetti... Hissetti, bilhassa... Bursa'ya gidiyordu, Yalova'ya. Orada bir iki gece kaldık. Atatürk neşeliydi ama bazı hareketleriyle, biraz yorgun görünüşleri de vardı. Fakat neşesini kaybetmek istemedi. Yalova'da birkaç gün kaldık. Bursa Belediyesi'nin bir gecesi vardı. Orada dans ediyorlar, davetliler, kalabalık... (Belediye Dairesi'nin salonunda) Dans ediyorlar, caz var falan biz de gittik. Bize şöyle kenarda, önde, Atatürk'ün arkasına da biz dizildik, diğer zevatla beraber. Atatürk orada yoruldu. Ayakta durdu, oturacak bir yer de yoktu. Böyle yoruldu. O, yorgunluğunu da ifade etti. Hatta orada bir de dans etti galiba. Ayrıldık biz, otele geldik. Sonra da Saraya İstanbul'a döndük.

Cevdet Tolgay'ın ses kaydına girmeyen, bana anlattığı bir anı için Cevdet Tolgay'a – “Atatürk'ün Savarona'da ki o sıcaktan bunalmış günlerini de keşke o ses kaydına alsaydık, bilinseydi” dedim... – “Öyle mi?” dediler... Bence bir mahsur yoktu” deyince... – “Ne yapalım... Bir dahaki sefere onu da kayıt ederiz” dediler. Ama o yeni kayıt bir türlü olmadı... Aklımda kaldığı kadarıyla o günler için Cevdet Tolgay bana şöyle demişti...

İstanbul'a döndükten sonra Atatürk'ün sıkıntıları artıyor. Bir çocuğun oyuncasını beklediği gibi beklediği Savarona Yatı'nda belki biraz rahatlar diye oraya geçiyor. Yat, Marmara'da başlıyor turlamaya. Boğazdan Karadeniz'e çıkıyorlar, sonra dönüp Yalova'ya kadar gidiyorlar. Hava sıcak mı sıcak... Atatürk'ün yattığı bölümü serinletebilmek için çinkodan uzun, büyük kaplar yaptırıp içine büyük buz kalıplarını koyarak havayı biraz soğutabilmenin yollarını arıyorlar. Ama olmuyor. Atatürk'ün Sıkıntıları sıcaklarla beraber daha da artıyor. En nihayet Dolmabahçe Sarayı'na dönmeye karar veriyorlar ve dönüyorlar. Atatürk'ün saraya adımını son kez attığında son sözleri şu oluyor;

***-Çıktı asansörden (Dolmabahçe Sarayı'nda) kapıyı açtım...
Atatürk:***

“Ooohh!” dedi, “Ülkü'nün hakkı varmış, burası daha serinmiş.” dedi. Yatak odasına girdi.

Cevdet Tolgay'ın Atatürk anıları da burada noktalandı. Cevdet Tolgay karşımdaydı ve zaman eriyip gidiyordu. Son olarak bu çok değerli anlardan nasıl biraz daha yararlanabilirim diye kafamı yormaya başladım. Çok çok değerli bir şeyin ellerimin arasından kayıp gittiğini hissediyordum. Arka arkaya aklıma gelen soruları sıralamaya başladım. Panik halindeydim. Cevdet Tolgay anlıyordu

ve o anlamlı tebessümüyle beni süzüyordu. En son şu iki soruma yanıt verdi.

_Atatürk'ün din anlayışı neydi?

_Atatürk'ün din anlayışı; taassuptan, bağınaz yobazların etkisinden arınmış, sevgiye, insan sevgisine dayanan, bütün dinlerin aynı temelde birleştiğine inanan bir anlayıştı.

-Atatürk'ün Bursa Nutku, diye yanlış isimlendirilen konuşması nedir?

_İşte Atatürk'ün Bursa Nutku diye yanlış isimlendirilen konuşması, 6 Şubat 1933'de Bursa'da, akşam yemeğinde oldu. Sofrada misafirler de vardı. Bunların bir kısmı Aruz'lardı. İçlerinden biri olayı anlatıyordu. Bu arada, şöyle bir söz etti;

“Paşam, Bursa gençliği olaya karşı harekete geçecekti fakat...”

Sözünü tamamlamadan, Atatürk dur anlamında, kolunu uzattı ve “onu” susturdu. “Atatürk” Konuşmaya başladı. Konuşması bir hayli sertti.

“Bursa gençliği ne demek? Memlekette, parça parça, yer yer, gençlik yoktur. Sadece ve toplu olarak, Türk Gençliği vardır.” dedi ve devam etti.

“TÜRK GENÇLİĞİ, CUMHURİYETİN KURUCUSU VE DEVRİMLERİN KORUYUCUSUDUR!” dedi.

_ Sağ olun sizi çok yorduk, sağ olun var olun...

_ Estağfurullah.

Cevdet Tolgay’la Atatürk anıları üzerine yaptığımız söyleşi bittiğinde, teybin stop tuşuna basıp dönen ses kasetini durdurduğumda içimi derin bir hüznün kapladı...

Atatürk’le geceli gündüzlü altı yıl beraber yaşamış yaveriyle, çok önemli bir şahsiyetle, Atatürk üzerine yaptığımız söyleşinin böyle hemen bitivermesini kabullenmek istemedim... Acaba daha başka bir şeyler de sorup öğrenebilir miydim? Kendime göre birkaç şey daha sordum... Heyecanla... Cevdet Tolgay’ın yüz hatları derhal değişti... Biraz sertleşti ve bana... – **“Bunlar gayet hususi şeyler...”** dedi. Bu söylediklerinin dışında bir kelime dahi ses kaydına geçirtmeyeceğini anlayınca kendilerine tekrar teşekkür edip saygılarımı ifade ettim...

Bu söyleşiden sonraki haftalarda da Cevdet Tolgayla bir araya geldiğimizde yine çoklukla Atatürk'ü konuştuk... Atatürk'ü kaybettiğimiz geceyle ilgili bazı anılarını ve hissiyatını bana teessür içinde anlattı... Çok üzgündü... Bunlar gayet hususi şeylerdi... Aramızda kalacaktı... Ve öyle de olacaktı.

Aradan geçen zamanda bu söyleşinin bazı bölümlerinin beni çok etkilediğini fark ettim... Bu bölümlerle ilgili düşüncelerimi, hissiyatımı Cevdet Tolgay'la paylaştığımda bana hep hak verdi... – **“Evet, aynen öyleydi... Düşündüğünüz gibiydi”** dedi. Cevdet Tolgay'ın onayladığı bu his ve düşüncelerimi de sizlerle paylaşmak isterim...

Bunlardan ilki Atatürk'ün yalnızlığıydı... O gerçekten çok yalnız bir adamdı... Onlarca, yüzlerce, binlerce kişinin ortasında yapayalnız... Bu yalnızlığının sıkıntıları... Sıkıntıların uykusuz geceleri... Uykusuz gecelerin acısını azaltmak için kendini gece yarıları dışarı atması...

* * *

Bir ikincisi... Gerçek sevdiği şeylerle, idealleri arasında tercih yaptığında daima kendi isteklerinden taviz vererek idealleri doğrultusunda hareket etmesiydi... O,"u kadın gazeteciler? Türkiye'ye gelmelerinin asıl amacı neydi? Amerika'ya

döndüklerinde neden Atatürk'ün günlerce anlattığı genç Türkiye hakkında bir satır olsun yazmadılar? Yazıp yayınladıysa, bu haber neden Türkiye'ye, Atatürk'e ulaşmadı? Ulaştırılmadı... Cevdet Tolgay bu konudaki üzüntülerini bana dile getirirken o gazetecilere ait fotoğrafları da göstermişti... Çok yazık...

Oysa Atatürk onlara modern Türkiye'nin oluşumunu, harp günlerini, günlerce bizzat kendisi anlatmış... Onların en iyi şekilde ağırlanıp gezmeleri için elinden geleni yapmışken karşılığında en küçük bir haberin bile çıkmamış olması... Çok düşündürücü değil mi? Umarım bu söylediklerim yanlıştır... Umarım genç Türkiye'nin kuruluşu ve inşasını bizzat anlatan Atatürk'ün bu çok özel tarihi konuşmaları bir yerlerde yayınlanmıştır da bizlerin haberi olmamıştır... Umarım kimdi bu Amerikalı kadın gazeteciler? Asıl amaçları neydi? Derken onlara haksızlık yapmışımdır ve bunun için onlardan gıyaplarında da olsa özür dilemek zorunda kalırım...

* * *

Atatürk'ün son yaveri Cevdet Tolgay'ın yaverlik anılarıyla ilgili son bir gerçeğin altını çizerek sözlerimi noktalamak istiyorum. Bu gerçeği tespit etmekle tarihi bir görevi yerine getirdiğime inanıyorum.

Her kesin kafasında, gönlünde bir Mustafa Kemal vardır. Ama bir de Gazi Mustafa Kemal Atatürk yaşarken, onu yaşamış olanların bir Mustafa Kemal'i vardır. Bu Mustafa Kemal diğer Mustafa Kemal'lerden çok farklı bir Mustafa Kemal'dir. İşte yapmak istediğim tespit bu farklı görüş ve hissiyattır.

Annem Gülsüm Varlıol (Erginer) de Cevdet Tolgay'da aynı yıllarda... 1930'lu yıllarda gençtiler... İki de Atatürk'ün çevresindeki gençlerdendi... İki de Atatürk gençliğe hitap ederken gençtiler... İşte bu gençlerin... Atatürk devrinde genç olanların Atatürk'ü, bir başka Atatürk'tü... İşte ben bu Atatürk'ü anlatmaya çalışıyorum...

1955'li yıllarda ben çocuktum... Çok net anımsıyorum... Annem kendisi gibi Atatürk'ü görmüş, onu yaşamış arkadaşlarıyla Atatürk hakkında İzmir Buca'da bir arkadaşının evinde konuşuyorlardı... İçlerinden hangisinin dediğini anımsamıyorum...

– ***“Onun gözlerine bakamazdık...”*** O çocuk halimle bu cümle beni çok etkilemişti... Biraz da tuhafıma gitmişti... Konuşmalar devam ederken aynı cümle – ***“Atatürk'ün gözlerine kimse bakamazdı...”*** denince dayanamadım – ***“Neden bakılmasın?”*** deyiverdim. Kısa bir sessizlikten sonra annem beni hafif uyaran bir ses tonuyla:

– ***“Atatürk'ün gözlerinin içine öğle doğrudan bakılmazdı oğlum”*** deyince ben de – ***“Neden bakılmasın anne? Bakılınca ne oluyordu***

yani?” dememle odada büyük bir sessizlik oldu... Annemin arkadaşlarından... Zannedersem beden eğitimi öğretmeni Tevhide teyzeydi... Beni azarlarcasına... - **“Sen ne diyorsun oğlum? Bilmediğin bir şey hakkında böyle ileri geri konuşulmaz.. Ayıptır!”** şeklinde ikaz edince çok bozulmuş ve ona çok kızmıştım... Bu kızgınlıkla da - **“Atatürk’ün gözlerine neden bakılmasın Tevhide teyze? Bakınca ne oluyordu yani? Ben onu öğrenmek istiyorum... İşte sizin gözlerinize bakıyorum... Bana bir şey olmuyor... Atatürk’ün gözüne bakılınca ne oluyordu yani?”** Dediğimi anımsıyorum... Benim bu son sözlerim üzerine annem bana **“Bak oğlum Atatürk’ün gözleri çok etkileyiciydi.. Çok keskin bakıyordu... Gür kaşlarının altındaki o gözlere kimse bakamazdı... Bunu o zamanlar herkes bilirdi.. İnsanı çok etkilediği söylenirdi... Sanki insanı çarpardı...”** gibi şeyler söyleyince ben yine o çocuk mantığımla, - **“Bakınca ne oluyordu yani? Ben onu öğrenmek istiyorum”** diye tutturmuş... Bu kez annemin arkadaşlarından bir diğeri de bana - **“İnsan her halde düşüp bayılırdı oğlum... Bilmiyoruz.. Bayılırdı her halde”** demişti de ancak o zaman susmuştum...

İlerleyen yıllarda Annemden ve yakın çevresinden hep bu ve buna benzer sözler işitmişim... Yıllar sonra Cevdet Tolgay’ın da aynı duygu ve düşünceleri paylaştığını öğrenince anladım ki bu his hali o devir gençliğinde çok yaygın...

Atatürk devri gençliğinin çoğu Atatürk’e, bizlerin baktığımız gibi bakmıyor... Onu bizler gibi anlayıp telakki etmiyorlar... Onlar Atatürk’ü çok farklı bir manada görüyor ve hissediyorlar... Atatürk onlar için olağan üstü, ilahi bir varlıktı... Tam anlatamadıkları başka bir şey... Yüce, ulu... İşte ben bu tespiti yapmak istedim... Atatürk devri gençliğinin büyük bir kısmında yaygın olan bu hissiyatın altını çizmek istedim.

Sözlerimi hiçbir yoruma gerek kalmadan, annemin ve Cevdet Tolgay’ın Atatürk’ü ilk gördüklerinde duydukları hissiyatı tekrarlayarak bitirmek istiyorum.

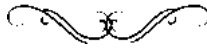
İzmir Kız Lisesi’nde Mustafa Kemal annemin sınıfına giriyor ve elini masasına koyuyor... Annem tüm dikkatiyle olağan üstü bir şeye bakar gibi o ele bakıyor ve büyük bir heyecanla o eli tetkik ediyor...

...- “O dehanın eli şimdi benim gözümün önünde, sıramın üstündeydi. İlahi bir şeyi seyrederek gibi bu güzel eli seyrediyordum. Cildini, şeffaf derisini, derisinin altındaki, damarlarını, ince uzun parmaklarını ve o uzun zarif parmakları sonlandıran tırnaklarını hayranlıkla seyrediyordum. Muhteşem bir eseri seyrederek gibi kendimi kaptırmuş, güzelliğin cazibesinde dalıp gitmiştim...”

Cevdet Tolgay Atatürk ile ilk karşılaştıkları anda onu şöyle anlatıyor...

“...Celal kenara çekildi, gördüm. Böyle bir kanepenin koltuğuna oturmuş, paltosu filan sırtında, içeri girdim. Hiç unutmam, böyle bir hayale yaklaşır gibi bir hisle içeri girdim... “Hoş geldin!” dedi. “Hoş bulduk!” Paşam dedim. Elini uzattı, aldım.

O kadar güzel bir eli vardı ki, hiç unutmam. Beyaz, pembe, yumuşak... İnsana tuttuğu zaman zevk veren bir eldi, Atatürk’ün eli...

Bir aralık Atatürk diyor ki Nuri Conker'e, "Göreceksin! diyor, Fethi'yi diyor, Başbakan yapacağım." Fethi Okyar o zaman Bulgaristan'da sefirliği var... "Peki, sen ne olacaksın?" diyor Nuri Conker, Atatürk'e. "Seni, sizi oralara, o mevkilere tayin edecek adam olacağım." diyor.

Fakat bu Ankara Palas Pavyonuna gitmemizin bir manası vardı. Fransız sefiri de, Ankara'daki Fransız Ambasador'ü de, bazı geceler oraya gelirdi... Atatürk'ün Fransız sefirini aramasının bir manası var, Hatay meselesiydi. Hatay meselesinde, Fransız sefirini karşısına alır. "Hükümetine yaz! Hatay'ı alacağım... Bunun başka türlü yoktur... Hatay'ı alacağım!" der.

Celal kenara çekildi, gördüm. Böyle bir kanepenin koltuğuna oturmuş, paltosu filan sırtında, içeri girdim. Hiç unutmam, böyle bir hayale yaklaşır gibi bir hisle içeri girdim... "Hoş geldin!" dedi. "Hoş bulduk!" Paşam dedim. Elini uzattı, aldım... O kadar güzel bir eli vardı ki, hiç unutmam. Beyaz, pembe, yumuşak... İnsana tuttuğu zaman zevk veren bir eldi, Atatürk'ün eli.

9 786056 951800

Dinleyebilmeniz için...

MEDEÇİ